

Analele Dobrogei

1923 ANUL - IV - Nr. 4

OCT. DECEMBRIE

Analele Dobrogei

Revista Societății Culturale Dobrogene

Director: **C. BRĂTESCU**

SUMARUL:

Redacția: Către cititori.

Eug. Ciuchî: Cântec; Amurg.

Dr. I. Lepși: Vârsta deltei dunărene.

V. Liințeanu: Atunci; Cântec de toamnă; Vlăstari de tran-
dafiri; Pe-acelaș drum.

M. Pricopie: Peșitorii (I. von Eichendorff); Asra (H. Heine);
Rămâi (I. von Eichendorff), Speranța (Em. Geibel).

Gr. Sălceanu: Trăești, vorbești (V. Hugo); Până când; Ele-
fanții (Leconte de Lisle).

D. Stoicescu: Noua pătimire a Sf. Neomuc; Șalul Negru
și A. Pușchin; Insemnări juridice: I. Gereme; II In-
vățătură și pedeapsă; Genealogie și protimisis... more
judaico; Hașdeu și obiceiurile juridice; Mărul răzeșilor.

V. Pârvan: Buzăul.

C. Brătescu: Dacia și Moesia după Ptolemaeus.

Per. Papașagi: Vlahuț.

V. Morfeș: Monografia comunei Topalu; Din graiul dobrogean.

P. P. Stănescu: Pe țărnuț mării (Th. Storm).

C. Karadja: Scrisorile lui Kelemen Mikes (1738—1740); Pe
Dunăre și prin Dobrogea (1865).

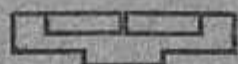
Dr. Ing. Frangopol: Ce mănâncă și beau Dobrogeanii.

V. I. Sassu: Monografia satului Caranasuf (urmate).

Ion Georgesou: Legenda Mârleanului; Urătură dobrogeană.

D. Stoicescu: T. Bălan: Suprimarea mișcărilor naționale din
Bucovina pe timpul războiului mondial, 1914—1918.

Erata

————— CONSTANȚA —————
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
AL ZIARULUI „DOBROGEA JUNĂ”
— Str. Scarlat Vârnav No. 23 —

1924

Manuscrisele se trimit d-lui C. Brătescu, profesor în Constanța.

Redacția nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile emise de autorii articolelor publicate.

PUBLICAȚIUNI PRIMITE LA REDACȚIE:

Iosif Popovici: Ortoepia și fonetica. Cluj 1923.

Leca Morariu: Frăținii Eminescu. Cernăuți 1923.

Alex. Marcu: Un pittore romeno all' Accademia di S. Luca: G. Tatărescu. Roma 1923.

Maria Regina di Romania: Lo Czar Nicola. Ricordi. Trad. de Al. Marcu și G. F. Cecchini.

Teofil Reus și Simion Rusceac: Lecțiuni practice de l. română. Partea I. Cernăuți 1923.

Maior M. C. Pântea: Planul și ghidul oraș. București. Buc. 1923.

I. Ursa: Petru Rareș. N.o 1 din Bibl. istorică. București 1923.

Em. Bacuță: Românii dintre Vidin și Timoc.

Buletinul municipal al orașului Constanța.

N. Bănescu: Changements politiques dans les Balkans après la conquête de l'empire Bulgare de Samuel (1018). Nouveaux duchés Byzantins: Bulgarie, et Paristrion (In *Bullet. de la Sect. hist. Tom. X. Acad. Rom.*) Buc, 1923,

N. Bănescu: La Roma nuova alle foci del Danubio. Roma 1923. Din publ. Instit. „per l'Europa orientale”.

Al. I. Alexandrescu: Originile civilizației și evoluția societății. Vol. I. Buc. 1924.

C. I. Karadja: Quelques considerations sur le service consulaire roumain. Buc. 1923.

C. I. Karadja: O călătorie pe apele române și prin Basarabia, 1835. București 1923.

Buletinul Soc. Regale Române de geografie.

Paul Nicorescu: La Roumanie nouvelle. Buc. 1924.

Leca Morariu: Războiul Troadei după codicele C. Popovici 1796. Cernăuți 1924.

Dr. M. Roska: Un vechiu cimitir românesc în fostul sat Vă-rarea din jucl. Bistrița Năsăud. (Din publ. *Comis. mon. istor. Sect. Transilv.*) Cluj 1924.

Silviu Dragomir: Fragmente din cronica sârbească a lui George Brancovici, București 1924.

Silviu Dragomir: Vlahii și Morlacii. Cluj 1924.

Cultura: (Revistă) An. I No. 1, 2. 1923. Cluj.

CĂTRE CITITORI

Cu numărul de față *Analele Dobrogei* își încheie al patrulea an de existență și activitate. Încă de la naștere, revista și-a jalonat un drum limpede spre viitor, precizându-și scopul și problemele sale, de la care nu s'a abătut o clipă. Nici ambițiile personale, nici ambițiile regionale, nici pretențiile vreunei grupări efemere dornice de faimă și nici gândul, tot atât de condamnat, al câștigului n'au prezidat ziua înălțătoare a nașterii sau viața ei de mai târziu, ci o adânc simțită nevoie sufletească de a sluji patriei întregi, făcând cunoscut acest neprețuit colț de țară românească, Dobrogea.

După mâhnirile și durerile vieții ale războiului,—când provincia noastră de la Mare căzuse pradă pustiirii unei seminții însuflețite de duhul distrugerii și amenința să aibă cea mai tragică dintre sortii—era de datoria noastră să ne ridicăm, purificați prin suferință, până la cea mai înaltă înțelegere a datoriei și să dăruim tot aurul nostru sufletesc pe altarul iubirii de țară. Erau atâtea răni de vindecat! Dintr'o grădină fericită a patriei, Dobrogea ajunsese aproape o paragină. Am văzut sate întregi rase de pe fața pământului; ogoare nesfârșite și drumuri înțelenite de bălăriile stepei; mii și mii de orfani fără ajutor; gospodari cuprinși, siliți a reîncepe viața de la traiul trogloditilor; orașe ruinate; flacăra culturii stinsă; binefacerile păcii spulberate; jale și lacrimi pretutindeni. Ca ieri au fost toate acestea, de și mulți aproape le vor fi uitat!

Cu inima omului care se întoarce la căminul ruinat, dar și cu sufletele încordate de energie și speranță, așa am început

activitatea noastră pe tărâmul culturii. A fost entuziasm la început și, cel puțin la conducători, el s'a încununat cu marea virtute a persistenței. Numai cei adânc cufundați în viața lor vegetativă și în egoismul unor simțiri lipsite de noblețe nu ne-au secundat. Din multe părți însă am avut toată recunoașterea valorii muncii noastre și tot sprijinul moral și material cât se putea aștepta. Ne-a încurajat aprecierea Universităților și-a altor instituții de cultură înaltă; ne-au încurajat intelectuali de seamă ai țării; ne-a încurajat însăși Casa Regală; ne-a încurajat și oficialitatea dobrogeană. În special primăriei și prefecturii de Constanța, precum și primăriei de Turtucaia și prefecturii de Durostor îi aducem în deosebi mulțumirile noastre cele mai vii. Ne-au încurajat, în sfârșit, persoane generoase, care au dat dovadă de o deosebită înțelegere pentru manifestările culturale și ale căror nume s'au publicat la timp în paginile revistei noastre.

Este, prin urmare, timpul să arătăm dacă, din ceea ce am lucrat merita deosebita atenție ce ni s'a arătat.

Analele Dobrogei, fiind o revistă regională, și-a propus să studieze pământul și poporul acestei provincii din toate punctele de vedere: arheologic, istoric, etnografic, geografic, geologic, economic etc.,—iar mulțimea studiilor publicate în paginile revistei, în aceste ramuri, stau mărturie dacă ne-am ținut de cuvânt. Am anticipat și proiecte pentru viitor și, spre adâncă noastră satisfacție, ele au avut răsunet la centru și au fost traduse în fapte culturale de cea mai înaltă valoare pentru neamul nostru în Dobrogea. Așa, ca să pomenesc câteva, problema schimbării toponimiei streine a provinciei, ridicată de noi în *Analele Dobrogei* și aprobată de toată suflarea românească, a fost îmbrățișată cu grabă de organele administrative ale celor două județe de nord și nu mai rămâne de cât un vot al Parlamentului spre a deveni un fapt implinit. Problema colonizărilor, atât de necesară spre hotare, și nu numai în Dobrogea, cu elemente românești, este de asemenea în curs de înlăptuire. În altă direcție de preocupări, problema unui canal între lacurile Mamaia și Taș-aul, în scopul de a însufleși un colț de provincie dobrogeană cu toate binefacerile pe care le

poate aduce înviorarea prin ape dulci, este de asemenea un fapt câștigat și în curând vom avea bucuria a vedea și această operă economică înfăptuită; iar marea problemă a unui canal navigabil Cernavoda-Constanța este în curs de studiu, în urma atenției deosebite pe care i-a acordat-o guvernul. Dacă ar fi numai atât și tot am fi răsplătiți din belșug pentru munca noastră din cursul celor patru ani trecuți. Dar, în afară de aceste țeluri, aproape realizate, numeroasele studii științifice, destinate a limpezi trecutul și prezentul provinciei au urmărit un scop și mai înalt: anume acela de a crea o mai luminoasă conștiință națională în Românul dobrogean și a trezi o mai vie iubire pentru locul în care fiecare e activ. Desăvârșindu-te pe tine, dăruiești Patriei un cetățean valoros, de care ea poate fi mândru; ridicând satul sau orașul tău, ai creat un colț de țară mai luminos; ridicându-ți provincia ta, ai dăruit țării întregi mai multă frumusețe și tărie. Departe de noi utopiile acelora cari și risipesc în vânt sufletul și viața pentru omenirea planetei întregi: din potrivă, am socotit că înălțând colțul nostru spre o viață superioară, am lucrat mai real și mai efectiv pentru omenirea întreagă.

Dacă această luminoasă conștiință națională este și ea în curs de înfăptuire, rămâne să ne-o arate viitorul. O cultură mai ridicată în toată masa poporului, o concepție etică a vieții, o voință mai dârză spre fapta bună, iată ceea ce ne-am străduit a propaga nu numai cu scrisul ci și cu fapta.

Cu aceste gânduri încheiem ultimul număr din anul al patrulea al Analelor Dobrogei.

Greutățile materiale de tot soiul ne împiedică însă a mai scoate revista în patru volume anual. Ea va deveni un anuar. Va pierde, evident, cantitativ, dar va câștiga în calitate. Dorim ca cititorii credincioși ai ei s'o aștepte cu aceeași dragoste cu care se așteaptă un sol al bucuriei.

REDACTIA

CÂNTEC¹⁾

Călătoare cete
De cocori, sub stele,
Trec. - neogoiete
Doruri trec cu ele.

Se tot duc pribege,
Zărilor de schimbă,
Pân' vor înțelege
Că 'n zădar se plimbă!

Iar atunci - în stoluri
Vor veni zorite,
Dând cu drag ocoluri
Vetrei lor iubite.

Cătinel vor bate
La ferestre 'nchise.
Unde zac uitate
Părăsite vise!

AMURG

În zori sau în amurg-de-apururi
Acelaș vânt pustiu te bate,
Când zarea vieții e umbrită
De clipele-i întunecate.

Zâmbirea înviorătoare
A unei alte primăveri -
Zădarnic cearcă să te'mbie:
Tu nici în visuri n'o mai ceri!

EUG. CIUCHE

(1 Din volumul ce va apărea, SUB SPECIE AETERNI (Din taina vieții, II).

Vârsta deltei dunărene

de Dr. I. LEPȘI

Dintre toate regiunile românești, cred că delta Dunărei este mai puțin accesibilă unui studiu exact, mai ales în timp. Cauza este mulțimea factorilor geologici cari au pregătit și clădit această unitate, continuându-și activitatea și azi. Acel „nexus causalis”, care ar trebui despletit, este atât de complicat, încât nu poate fi urmărit cu precizie; este o funcție cu un număr nesfârșit de variabile, însă cu nici o singură constantă.

Dintre aceste variabile, pentru aceeași unitate de timp sau spațiu, unele variaza mai mult, altele mai puțin. Cele din urmă, din cauza variațiilor lor lente, sunt cele mai potrivite ca bază de plecare a unui studiu; căci, punându-le unitățile coordonatelor de timp și spațiu mici, ele pot fi considerate constante. Mărind, după aflarea constantei relative, coordonatele de timp și spațiu, rezultatele totuși se vor apropia bine de adevăr, dacă ulterior, după putință, vom lua în considerare și celelalte variabile.

Dintre diferitele variabile, ca punct de plecare mai potrivit, mi s'a părut aceea a cantității sedimentelor anuale transportate de Dunăre. Intrebuințând acest criteriu în felul generalizat mai înainte, am ajuns la rezultatele ce le vom vedea mai la urmă.

Intrebuințarea timpului absolut în geologie nu se prea obișnuiește; având însă în delta Dunărei o formațiune de tot tânără, care se dezvoltă și azi sub ochii noștri, arătându-ne fiziologia ei, am crezut admisibilă această încercare.

I.

GENEZA BASINULUI DUNĂREI DE JOS

Înainte de a ne ocupa cu vârsta deltei dunărene, să aruncăm o privire asupra genezei regiunilor Dunărei de jos și a Carpaților. Aceasta este necesar pentru a ne putea da seama asupra unor chestiuni importante precum sunt următoarele:

Când s'a format Dunărea?

Cum s'a dezvoltat actualul curs al ei?

Ce mișcări epirogenetice s'au întâmplat?

Ce întinderi au avut transgresiunile marine?

Ce clime au domnit?

Când începe clădirea deltei actuale?

Ce proporții a avut sedimentarea mai înainte? etc.

În cretacicul superior, cea mai mare parte a României stă sub apă. Regiunile carpatice se scufundă tare și formează sinclinalul flișului. În marea senoniană numai o mică parte a mușilor Getici rămâne deasupra apelor, dar nici aceasta nu se știe cu siguranță. Basinelul Dunărei de jos precum și cea mai mare parte a Dobrogei sunt acoperite de mare. Nici o transgresiune a neozoicului n'a fost atât de complectă ca cea senoniană.

În cretacicul superior începe și scufundarea *Depresiunii getice* (Oltenia) care durează până azi. Se ivesc fracturile transversale ale Carpaților, dintre care cea mai însemnată, linia Galați-Tulcea, se întinde de la delta Dunărei de azi prin curbătura Carpaților și—unindu-se cu linia Peceneaga—se continuă în interiorul arcului până în Tatra, dând naștere la *Depresiunea moldo-basarebeană*. Deja din cretacicul superior, mai mult însă de la miocenul mijlociu, marginea Câmpiei Române dealungul liniei dunărene—care merge paralel și aproape de marginea apuseană a bălții Brăilei—începe a se scufunda și a subîmpinge Carpații Meridionali.

În timpul când regiunea carpatică este fracturată transversal în mai multe locuri, Dobrogea prebalcanică stă acoperită de mare. Partea sudică a platformei prebalcanice se rupe de depresiunea getică, adică Oltenia întreagă și Muntenia dintre Olt și Dâmbovița, tot dealungul liniei dunărene și rămâne ca *horst*; și Depresiunea getică, fiind mai puțin scufundată decât Câmpia Română, se desparte de ea prin factura Dâmboviței. În cretacicul superior „*cutele varisce*” ale Dobrogei sunt din nou încrețite formând „*catenele cimeriene*” și se rup de Dobrogea prebalcanică prin fractura Peceneaga-Bășpunar-Camena. Aceste mișcări merg paralel cu cele ale „*catenelor dace*” din regiunea Carpaților și cauzează, cum am zis mai înainte, scufundarea regiunii *moldo-basarebeană*. Deja din cretacicul superior, mai mult însă tendința de încălecare peste marginea horstului dobrogean nordic, dealungul liniei Peceneaga. Scufundările dealungul liniilor Galați-Tulcea și Peceneaga provoacă erupțiunile porfirului cretacic în nordul horstului dobrogean.

La finele cretacicului superior, marea se retrage și în „*danian*”, în regiunea Carpaților, care a devenit uscat, domnește

o climă de stepă caldă. După sfârșitul cretacului, Câmpia Română rămâne uscat până la sarmatic sau lortonian, ale cărui depozite acolo se găsesc direct pe cele cretacice.

În eocen, flișul din regiunea Carpaților începe să se cuta, arătându-se astfel după dărâmarea munților Getici primele simptome de ridicare orogenetică în regiunile munților noștri. Eocenul petrograficește fiind format din diferite faciesuri neritice și litorale, probabil că s'a prezentat în forma unui număr mare de basinuri sau golfuri mici și puțin adânci. Că aceste basinuri aparțineau la două sisteme mari, se vede din distribuția lui *Nummulites distans* și *N. irregularis*, cari se găsesc numai în regiunea carpatică-dobrogeană, iar *N. complanatus* și *N. perforatus* numai în regiunea a doua, cea transilvano-panonică. Speciile unei regiuni lipsesc în cealaltă și invers. Această distribuție mărginită ne arată că deja în eocen exista un început al cumpenei apelor carpatice, prin urmare și o mișcare orogenetică pozitivă între Transilvania și Câmpia Română. Din momentul când regiunea Carpaților iese deasupra nivelului mării, începe activitatea apelor carpatice, aceasta probabil deja la sfârșitul eocenului. În Transilvania se găsesc de fapt între faciesurile neritice și litorale altele alternante de apă dulce sau salmastră, lagunare cu $CaSO_4$ și chiar argile roșii de stepă caldă. Toate acestea ne arată mișcări epirogenetice dese și variate, transgresiuni și regresiuni marine, prezența râurilor, basinuri de apă marină expusă evaporării, analoage cu cele din câmpia Munteniei, despre care vom vorbi mai târziu; în fine, chiar clima caldă și uscată a stepelor, care se întindeau prin valea Olului cel puțin până în depresiunea Getică și Română.

În lutețian, apele cuprind încă sinclinalul flișului carpatic rămân însă despărțite de ale Transilvaniei printr'un șir de insule, printre care treceau brațe de mare puțin adânci. Tot în lutețian, Dobrogea este acoperită de o mare ce vine de la S E către Silistra. După retragerea acestei mări, Dobrogea rămâne uscat până în terțiarul mijlociu (mediteranul inferior) când marginea ei de S este acoperită din nou.

Oligocenul nu diferă mult de eocen. Numuliții dispar la începutul lui; se găsesc intercalate formațiuni de apă dulce și salmastră, în unele locuri și cărbuni, dovezi pentru existența regiunilor continentale mai mari. Prezența gipsului în Subcarpați arată regresiuni marine, aceasta mai ales la finele oligocenului, în aquitanian, când regiunile Carpaților stau deasupra apelor, ridicându-se în bloc, pe când atât regiunile externe cât și cele interne sufăr o nouă scufundare.

În miocen, Carpații formează deja o regiune continentală

relativ mare și înaltă, iar în burdigalian (mediteranian I) sunt înconjurați de un braț marin până la Bahna lângă Vârciorova (regiunea Porților de Fier). În Transilvania găsim, în acest timp bazine mari, care se poate să fi stat în legătură cu brațul marin din partea exterioară a Carpaților, în acele locuri unde cumpăna apelor era coborâtă până la nivelul mării. În Subcarpați găsim conglomerate litorale din burdigalian, care provin de la distrugerea creștelor carpatice, dovadă pentru o înălțime oarecare și prezența apelor curgătoare.

La sfârșitul primului mediteranian Carpații se ridică din nou, încât brațele marine extra-și intracarpatică ale helvețianului sunt izolate de mare; apa lor începe a se evapora și a depune gips, probabil și sare. În helvețian găsim o climă caldă și uscată ceea ce cauzează intercalațiuni de gips. La finele acestei perioade, flișul se cuzionează puternic, ceea ce formează al doilea episod important în trecutul Carpaților, prin care rămășițele vechilor Catene Dace sunt sporite cu această rocă.

În tortonian, lagunele izolate ale helvețianului își reiau legăturile cu mările celei de al doilea mediteranean și faună lor marină, ce dispăruse în helvețian, se dezvoltă din nou. În tortonian sau helvețian se scufundă din nou Câmpia Română, ceea ce se vede după sarmaticul sau tortonianul care, în Bărăgan, se află direct pe cretacic.

În sarmatic, marea se întinde peste Subcarpați, dela Vârciorova până în Galiția, peste Câmpia Română, Moldova, Basarabia, M. Neagră și Dobrogea, iar peste munți în Transilvania. Pentru Dobrogea, transgresiunea sarmatică a fost ultima care a lăsat neacoperite numai șisturile verzi dela nord. De acum, Câmpia Română se scufundă mereu ca și basinul Transilvaniei în regiunea Brașovului, retrăgându-se și apele în acest colț. După sarmatic, apele românești întrerup legătura cu Mediterana.

Basinurile sarmaticului le găsim și în întreg pliocenul, fiind umplute succesiv cu sedimente. La început, se poate ca lacurile Transilvaniei să fi stat în legătură cu cele din Câmpia Română, care, stând la înălțimi mai mici, au primit, poate, afluenți de la cele dintâi. Unul dintre acești afluenți ai Câmpiei Române și-a căutat drumul prin Porțile de Fier, pregătind astfel poarta pentru o Dunăre viitoare. În pliocen, uscatul Carpaților se mărește, sau din cauza unei mișcări orogenetice pozitive, sau a unor mișcări epirogenetice negative în Câmpia Română și în regiunea M. Negre, în a cărei direcție se retrage marea sarmaticului. Așa dar în pliocen, Câmpia Română, cea getică și moldo-basarabeană până la Trotuș formează un golf al mării ponto-caspice. Carpații în pliocen făceau dese mișcări orogenetice, când pozitive când

negative, global însă mai mult positive, încât marea, după mai multe oscilațiuni, este împinsă înapoi către regiunea M. Negre. Dobrogea, care după sarmatic a devenit uscat, stă cu marginea ei dinspre Câmpia Română în parte încă sub apă. Lipsind fa-ciesul pliocen la răsărit, se vede că horstul era aplecat către apus. Râurile încep a-și forma văile lor, dintre care cea mai însemnată este Cara-su.

În primul subetaj al pliocenului, în meoțian, legătura directă dintre apele Transilvaniei și cele din Câmpia Română încă n'a existat. În schimb, marea meoțianului se întindea prin Câmpia română, depresiunea getică, sudul Moldovei și al Basarabiei către răsărit până în regiunea caspică. Într'un timp al meoțianului, marea înaintează peste marginea flișului, se retrage însă iarăș în ponțian și formează ape salmastre, care dispar aproape total, încât rămân aproape numai lacuri dulci, mai ales în Depresiunea getică și română, dincolo în Transilvania. Aceste ape se găsesc și în dacian, transgresând chiar peste ponțian, fiind prezente și în Bugeacul Basarabiei. În subetajul levanti-nului, apele se retrag din Subcarpați către câmpie și se îndulcesc.

La începutul quaternarului, depresiunea getică, Câmpia română, precum și Bugeacul erau încă acoperite de un lac mare. Dunărea încă nu exista, căci Câmpia română stătea și ea sub apă. Resturile de *Elephas meridionalis* arată că clima caldă a pliocenului încă exista. Carpații încep a se ridica și râurile, care curg către S și S E., câștigă astfel mai multă putere de distrugere și transportare; sedimentarea lacului din depresiunea getică și Câmpia română ia un avânt nou. La umplerea acestor depresiuni au contribuit și râurile din Prebalcani și Dobrogea, precum se vede din depozitele fluviatile balcanice aflate la stânga actualului curs al Dunărei, în terasa superioară a Munteniei. Dacă aceste sedimente, în proveniența lor ca balcanice au fost bine recunoscute, este probabil, deși nu sigur, că Dunărea atunci încă nu exista. În schimb se poate să fi existat un râu mai mic, care va fi coborât din munți prin actualele „Porți de Fier”, însă în altă direcție.

Tot la începutul quaternarului Dobrogea se ridică și ajunge la o înălțime care, în regiunea Cernavodei, întrece pe cea actuală cu vreo 25 m. Partea răsăriteană a podișului era mai ridicată decât cea apuseană precum se vede din cursul apelor care se îndreptau către apus. Astăzi suprafața podișului la Palas, în apropierea Constanței are o înălțime absolută de 58 m. Către W, podișul se ridică cu încetul și ajunge lângă Dunăre peste 100 m. este deci înclinat dela W. la E. Gura văii Cara-su este scufundată cu baza la o adâncime de 25 m. sub Dunăre. De

aici rezultă că în timpul formării acestei văi, marginea horstului dobrogean trebuie să fi fost la o înălțime de vreo 125 cel puțin, iar răsăritul horstului trebuie să fi avut o înălțime mai mare de 125 m., căci dealtfel apele nu s'ar fi scurs către Câmpia română, ci mai curând către mare. Precum se vede, răsăritul Dobrogei arată în regiunea de la Constanța o scufundare de cel puțin 125—58 egal 67 m., rezultă deci că Dobrogea a suferit o răsturnare a profilului W E. Aceasta a dovedit-o d-l Brătescu mai ales prin studierea profilului transversal al afluențelor văii Cara-su. Dânsul zice:

„La văile afluate, în loc ca pantele de apus să fie mai râpoase, fiindcă într'acolo trebuia să se lase firul apei din cauza aplecării podișului, iar la afluenții de N. și din cauza rotației pământului,—tocmai dimpotrivă, coastele de răsărit sunt mai rezezi, iar cele de apus prelungi și domoale. Aceasta însemnează că răsturnarea pantei podișului se îndeplinea pe nesimtite chiar în timpul când văile curgeau, adică în perioada pluvială”.

Cu timpul, lacul din Oltenia și Muntenia se umple cu sedimentele aduse de apele carpatice care, din momentul când se lovesc de marele stăvilar dobrogean, se adună succesiv și formează antecesorul Dunărei. Timpul când Dunărea întâia oară și-a căutat drumul prin Porțile de Fier, nu se poate stabili, cu precizie; se poate însă că deja de atunci, când lacul Câmpiei române încă nu era umplut. Prezența sedimentelor balcanice în stânga cursului actual nu o pot considera ca dovadă pentru ne-existența fluviului pe timpul depunerii lor. Este posibil că Dunărea—dacă a existat deja—să fi avut o albie mai la N. de cursul ei actual, de pildă în regiunea vreunui dintre afluenții actuali ai Jiului, deși aceasta, după configurația de azi a regiunii, pare aproape inadmisibil. Să nu uităm însă că terasa superioară a Dunărei se află la înălțimea considerabilă de 75 m.! Inchizându-se acum albia Dunărei prin puternicele aluvionări ale apelor carpatice și aplecându-se totodată depresiunea getică către fractura Dunărei, fluviul,—poate și prin captare,—și-a căutat drumul spre sud, către Calafat. Aceasta, deși e numai o ipoteză, arată totuși că timpul trecerii fluviului prin Porțile de Fier poate să fie mai vechiu decât se crede în genere.

Există dară două posibilități:

1. Dunărea la începutul quaternarului a curs deja prin Porțile de Fier, vărsându-se sau în lacul Câmpiei române—dacă peste tot există încă—sau, curgând dealungul podișului dobrogean, ajungea direct la mare.

2. Dunărea nu trecea prin Porțile de Fier; apele carpatice se varsă într'un lac mare sau, mai târziu, se adună succesiv lângă podișul Dobrogei și formează antecesorul fluviului.

Ori cum ar fi, într'un timp mai înaintat găsim Oltenia și Muntenia umplută cu depozitele quaternare, iar dealungul horstului dobrogean un fluviu—fie Dunărea, fie antecesorul ei—care primește toți afluenții sudici ai Carpaților meridionali. Aceasta cade, probabil, deja înaintea marilor mișcări epirogenetice pozitive, deci înaintea glacialului.

La ieșirea de sub apă a Câmpiei române și a celor vecine a contribuit și mișcarea epirogenetică, încât gonirea mării sau a lacului din Câmpia Română nu este numai un produs al sedimentării râurilor carpatice ci și a mișcării epirogenetice pozitive; deci s'a putut înfăptui într'un timp relativ scurt.

După ce Dunărea—înțeleg sub acest cuvânt și fluviul ce curgea în preglacial și glacial dealungul Dobrogei și dacă cumva n'a trecut încă p. in Porțile de Fier—și-a nivelat albia, intervine prima ridicare orogenetică quaternară a Carpaților, care era atât de însemnată, încât munții noștri au început să poarte ghețari la culmile lor mai înalte. Paralel cu aceste mișcări orogenetice s'a ridicat și Câmpia română. Dunărea, pentru a-și păstra echilibrul de nivel față de mare, a croit în lunca veche preglacială, una nouă mai îngustă, formând astfel prima terasă fluviatilă. Care dintre terasele actuale ar fi de această vârstă, este greu de spus. D. Brătescu scrie că în regiunea Rusciuc-Giurgiu și Oltenița-Turtucaia, terasa superioară se găsește la circa 75 m.; între lacurile Mostiștea la W. și Gălățui la E., cea mai înaltă terasă la vreo 35 m.; la răsărit de Călărași un rest de terasă la 26 m.; Siliștea Trâmșanii este la 27 m.; terasa pe care e așezat satul Roseți-Volnași are 26 m.; etc. Aceste sunt cele mai înalte terase păstrate până azi. Se poate că numai terasa de 75 m. din regiunea Giurgiu-Oltenița să fie contemporană cu prima glaciațiune, iar în celelalte părți ale Dunărei de jos să fi dispărut prin eroziune. În tot cazul, determinarea teraselor contemporane este greu de făcut din cauza că deocamdată nu se poate stabili exact întinderea și adâncimea scufundării postglaciale a Câmpiei române. Ele fiind însă pe ambele maluri la același nivel, se vede că cel puțin regiunea Dobrogei învecinată cu Dunărea s'a scufundat în aceeași măsură.

După prima glaciațiune, ghețarii s'au retras; în Carpați poate chiar că au dispărut; mișcarea epirogenetică stagnează; Dunărea, mărginită de prima terasă, își nivelează cursul și o luncă nouă.

Aceste mișcări epirogenetice pozitive s'au mai repetat încă

de vreo 2—3 ori, până când Dunărea își formează cele 3—4 terase, fiecare corespunzând unei ridicări, întreruptă de cea următoare prin o perioadă de liniște. Carpații, în decursul acestor mișcări, au fost ridicați total cu vre-o 1000 m.; culmile lor mai înalte purtau și ghețari, cari, deși mai mici, erau totuși niște îsvoare nesecate pentru alimentarea râurilor carpatice. Mai ales în acest timp cade aglomerarea sedimentelor quaternare în Câmpia română, al cărei nivel față de înălțimea Carpaților era cu mult mai jos decât azi: munții noștri se ridicaseră cu mult mai tare decât câmpia.

La sfârșitul glaciatiunii, Câmpia română a ajuns un maximum de ridicare. Toate terasele stau deasupra bălții; fluviul trece pe lângă marginea de nord a horstului dobrogean și se varsă în mare prin un singur braț, având direcția brațului Sf. Gheorghe de azi. Regiunea de la gura Dunărei fiind atunci mai ridicată decât azi cu vreo 10—20, sau chiar mai mulți metri, fluviul se vărsă cu mult mai la răsărit decât în prezent. Pentru aceasta avem mai ales două dovezi: una este faptul că s'au găsit la distanță apreciabilă de la țărmul actual pe fundul mării cordoane litorale cu scoici; a doua: prezența loessului în mijlocul deltei la 7 m. adâncime sub nivelul mării. Este de remarcat și faptul că curba barometrică de 50 m. se apropie de țărm chiar în fața celui mai vechiu braț dunărean—Sf. Gheorghe—până la o distanță de vreo 15—20 km. Și într'adevăr: o ridicare a regiunii cu mai puțin de 30. m. ar fi suficientă pentru restabilirea acestei văi diluviale ipotetice, prin care a curs Dunărea, după părerea mea, cam pe la sfârșitul perioadei glaciare.

Precum se vede, fluviul atunci încă n'avea deltă; regiunea din nordul lui stătea deasupra apei și era locuită de mamuți și de *Rhinoceros tichorhinus* (antiquitatis), ale căror fosile s'au găsit la o adâncime de vreo 7 m. sub mijlocul brațului Sulina. Prezența acestor animale, care sunt adaptate la viața din regiunile polare, face probabil că loessul în care s'au găsit fosilele s'a depus imediat după retragerea ghețurilor.

În timpul glacial domnea deasupra calotei de gheață din nordul Europei un maximum de presiune barometrică, care cauză vânturi puternice de la N. la S. Aceste vânturi, venind din regiuni mai reci în altele mai calde, nu numai că n'au adus ploi, dar au uscat chiar regiunile peste care băteau, încălzindu-se treptat. Câmpiile României ca și cele din Rusia meridională, uscate astfel, au stat timpuri îndelungate sub influența eroziunii eolice. Suprafața pământului și mai ales morenele au fost roase de vânt, iar produsul eroziunii, un praf fin de culoare galbenă,

a fost cărat mai ales către sud și așternut peste câmpii, formând loessul. Se înțelege că sedimentarea loessului nu poate să coincidă cu timpul pluvial, căruia i-aș da relativ numai puțină importanță pentru regiunile românești. Timpul acesta din urmă coincide, poate, cu perioadele de retragere a ghețarilor, iar sedimentarea loessului cu timpul postglacial, eventual glacial, având în vedere mai ales fosilele găsite în loess (animale de climă rece).

După retragerea definitivă a ghețarilor urmează mai întâiu o climă de stepă caldă, care cu încetul trece în cea actuală.

În basinul Dunărei de jos, după ce s'a format și terasa inferioară—care coincide probabil cu finele glaciațiunii—urmează iarăș o mișcare epirogenetică negativă, care se continuă și azi, și în urma căreia terasa inferioară este îngropată din nou sub sedimente; cea mijlocie se apropie de nivelul fluviului. În tot cazul, scufundarea actuală a început abia după depunerea loessului căci acesta acopere toate terasele dunărene, deci și cea inferioară, azi îngropată.

II.

REGIUNEA DUNĂREI DE JOS ÎN PREZENT

După ce am urmărit, în trăsături generale, evoluția basinului Dunărei de jos, trebuie să ne orientăm încă asupra stării actuale.

Regiunea aceasta se împarte, la prima vedere, în două părți bine distincte și pentru ochii unui profan. Astfel, despărțite prin Dunăre sunt:

1. Horstul Dobrogei.
2. Depresiunile Dunărei.

1. Horstul Dobrogei ni se prezintă ca un adevărat podiș, înconjurat de trei părți de depresiuni, și se continuă la S. cu Prebalcani. La N, horstul se termină cu fractura Galați-Tulcea, prin care se desparte de depresiunea moldo-basarabeană, peste a cărei buză meridională are tendința de încălecare. La W, fractura Dunărei îl desparte de Câmpia română. Dealungul acestei fâșii se scufundă atât Câmpia română cât și Dobrogea, de apus, amândouă la fel. Dobrogea însăși, prin fractura Pece-neaga-Bășpunar-Camena, încă se împarte în două: la nord rămășițele Catenelor Cimeriene, la sud Dobrogea prebalcanică, care a suferit o răsturnare a profilului transversal, încât apusul podișului ajunge la o înălțime mai mare decât răsăritul; totuși, râurile (Cara-su) curg într'un sens contrar înclinației solului.

Pentru explicarea eroziunii adânci a văilor dobrogene, pre-

supunerea unui timp pluvial îmi pare indispensabilă; lungimea timpului în care podișul a stat neacoperit de mare a fost suficientă pentru rezultatele actuale. Peste tot, îmi pare greu admisibil un regim ploios într'o măsură ca cel mediteranean, din cauza apropierii regiunilor românești de calota glacială.

2 Depresiunile Dunărei de jos se împart prin liniile Galați-Tulcea și Pecineaga în două părți principale: pe de o parte depresiunea moldo-basarabeană ca parte a platoului podolico-rus, pe de altă Câmpia română împreună cu Depresiunea getică. Sub depresiunea moldo-basarabeană, marginea de S W. a platformei podolico-ruse este scufundată sub horstul dobrogean. Cea mai mare adâncime dintre toate depresiunile din basinul Dunărei de jos o atinge Câmpia română, prin scufundarea adâncă, în sudvestul liniei Peceneaga, mai ales în terțiarul mijlociu, superior, chiar și azi încă. Efectul acestor scufundări îl vedem, în Câmpia română, în scufundarea quaternarului până sub nivelul mării. La Cernavoda, această scufundare ajunge la 23 m. Aceste fracturi, urmate de scufundări, au influențat și direcția râurilor, care, în Bărăgan, tind din ce în ce mai spre N. Depresiunea română s'a scufundat mai ales în tortonian și sarmatic și este acoperită de sedimente miocene, pliocene și quaternare. Depresiunea Getică s'a rupt și ea de Prebalcani de-a lungul fracturii dunărene și, fiind mai puțin scufundată decât Câmpia română, s'a despărțit de ea pe linia Dâmboviței. Depresiunea getică încă a început a se scufunda de la cretacicul superior: continuă și azi, însă într'un grad mai mic, decât Câmpia română.

Dintre toate regiunile amintite, pentru noi Câmpia română cere o atențiune deosebită, fiind, așa zicând, poarta deltei dunărene cu care avem de gând să ne ocupăm. Trecutul Câmpiei române are cea mai mare influență asupra vârstei deltei. O mișcare negativă a câmpiei ar provoca imediat o stagnare în sedimentarea deltei. Fluviul acolo n'ar mai sedimenta decât după nivelarea scufundăturii noi. Dacă, dimpotrivă, câmpia s'ar ridica, apele Dunărei, câștigând putere de transportare, ar sedimenta în deltă mai intensiv.

D-! Brătescu împarte Câmpia română dintre Borcea și Râmnic în următoarele patru subdiviziuni:

1. Câmpul dintre Dunăre, Borcea și râul Ialomița sau Bărăganul propriu zis;
2. Câmpul dintre Călmățui și Ialomița;
3. Câmpul dintre Buzău și Călmățui; și
4. Câmpul dintre Râmnic și Buzău.

În Bărăganul propriu zis, terțiarul se găsește numai la

adâncimi mari; la Mărculești abia la 72 m. sub câmpie și 40 m. sub nivelul mării; loessul ajunge o grosime de 30—40 m.

În câmpul dintre Ialomița și Călmățui, terțiarul se află la adâncimi mai mici, de aceea regiunea este mai umedă decât Bărăganul și plină de lacuri dulci și sărate.

Câmpul dintre Buzău și Călmățui precum și cel dintre Râmnic și Buzău are o mulțime de lacuri sărate. Însă și apă destulă de băut. Argila pare a fi aproape de suprafață.

Despre proveniența sărurilor acestor regiuni s'au emis diferite păreri. Dacă sărurile n'ar fi autohtone, ci de proveniență dela masivele salifere ale Carpaților, cum afirmă unii, ar fi greu de explicat aflarea de ape sărate și dulci la depărtări mici de oaltă. Dealtfel, cu cât sunt mai departe de la locul lor originar, cu atât mai mult ar trebui să aibe aceeași salinitate. Cum ar putea trece sarea la distanțe mari fără de a influența toate apele uniforme ci unele mai mult, altele mai puțin sau chiar de loc? Apele dulci din regiunile bogate în ape sărate s'ar explica prin aceea că, având ocaziune de a se scurge, s'au îndulcit după disolvarea și înlăturarea sărurilor solide din locul lor; iar apele sărate, sau că n'au scurgere, sau—dacă se pot scurge—sunt alimentate cu apă sărată din vecini.

Dacă prin basinurile sărate ale Munteniei, după izolarea lor de mare și concentrarea sărurilor, ar fi trecut vre-o apă curgătoare cu siguranță ar fi fost disolvate sărurile și duse de râuri. Din faptul că sărurile au rămas, se poate deduce că primele sedimente așternute deasupra au fost eolice (loess și nisip eolic); sunt cunoscute locuri în Muntenia unde argila terțiară este acoperită numai de loess.

Regiunea dintre Siret și Ialomița, în care se găsesc o mulțime de ape sărate, în timpul izolării ei trebuie să fi fost mai joasă decât cele din jur, căci altfel nu s'ar fi putut concentra acolo sărurile. Dar dacă basinurile de concentrare au avut întinderi mari, unde s'au scurs atunci râurile carpatice din față? Natural că în aceste basinuri, care se aflau în locurile cele mai adânci; și cum au putut să-și păstreze salinitatea? Există mai multe posibilități, mai ales următoarele:

1. Basinurile au fost ridicate epirogenetic atât de mult încât au fost înconjurate de apele curgătoare și expuse evaporării.
2. Basinurile au fost mai întâiu acoperite de sedimente eolice.
3. Au fost o mulțime de basinuri mici, dintre care, cele ce n'au ajuns în calea apelor curgătoare, s'au păstrat.

Punctul 1 pare a fi sprijinit prin faptul că terțiarul dintre Ialomița și Râmnic se află la o adâncime mai mică decât în zona Mărculești-București. Totuși, regiunea dintre Ialomița și

Râmnic este cea mai bogată în ape sărate. O explicație ar fi, poate, admiterea unei mișcări epirogenetice pozitive a regiunii salifere; sau invers, una negativă a regiunii relativ sărace în ape sărate. Una sau cealaltă presupunere trebuie admisă, căci, — suprafața terțiarului, aflându-se în Bărăganul propriu zis la un nivel mai jos decât în regiunea dintre râurile Ialomița și Râmnic—ar însemna că antecesorul Dunărei ar fi curs în sensul contrar fluviului de azi, ceea ce nu poate fi acceptat.

La Ianca, între Călmățui și Buzău, deja la o adâncime de numai 16 m. sub suprafața locului, găsim depozite terțiare acoperite direct de loess, lipsind de tot sedimentele fluviatile quaternare; se găsesc însă și ape sărate. Aceasta sprijinește punctul al 2-lea de mai înainte. La Buzău însă depozitele salifere se află la o adâncime de 40 m. și sunt acoperite de quaternar.

Rămâne mai ales un punct însemnat de cercetat: se poate ca în sudul Ialomiței, unde în Bărăgan terțiarul se găsește la adâncimi mari, sarea—dacă este prezentă—să nu se ivească din cauza grosimii și permeabilității quaternarului suprapus.

Din toate acestea mai *probabil îmi pare că bazinele de concentrare au fost mici și foarte numeroase.*

III.

DELTA ACTUALĂ

Delta Dunărei are azi o suprafață de vreo 2700 km. 2, la cari, adăugând cei 800 km. 2 ai insulei Dranov, obținem un total de vreo 3500 km. 2. Inclinația deltei este mică: prima bifurcație a Dunărei—Cetal Ismail—are 3,66 m. deasupra mării; la Sulina 0,46 m. Distanța acestor două puncte fiind de vreo 70 km., inclinația este de 1:21875. Dunărea are un debit total de 6380 m. 3 apă pe secundă și 64.662.000 tone aluviuni pe an. Luând pentru aceste aluviuni o greutate specifică de 2,5, obținem un volum de 25.864.800 m. 3 anual. Dintre cele 3 brațe ale Dunărei, brațul Chilia duce 17/27 din apă totală; brațul Sulina, cel mai sărac în apă, duce 2/27; iar brațul Sf. Gheorghe dela sud 8/27 din debitul total. Cantitatea sedimentelor transportate de fiecare braț va fi aproximativ proporțională cu debitul de apă:

Chilia	16.285.243,9	m ³ sedimente pe an
Sulina	1.915.911,1	
Sf. Gheorghe	7.663.644,4	

Dintre toate sedimentele aduse de brațul Sulina, între

1871—86, numai 3.57 % — 10.65 % au fost sedimentate în apropierea gurii, restul au fost risipite în larg și spre sud. Să nu uităm însă că aceste procente sunt artificiale, deoarece deja în 1857 gura Sulinei a fost indiguită, ceea ce a favorizat risipirea sedimentelor spre larg, cauzată prin adâncimea mare față de lățimea brațului. Putem să zicem cu siguranță că procentul de sedimentare la gurile naturale va fi totdeauna cu mult mai mare decât media celor 3,57—10,65 (= 7,11) procente. Aceasta pare a fi în contradicție cu faptul că uscatul la gura Sulinei până la construirea digurilor a înaintat cu 4 m. anual, iar după construirea lor cu 20,5 m. pe an. Motivul este că, înaintea construirii digurilor, uscatul înainta numai cu 4 m. pe an, însă pe tot frontul; azi, după îndiguire, cu 20,5 m., dar numai pe o zonă de vreo milă în sudul gurii, dincolo de mila 1; iar în nordul gurii, din potrivă, înaintează marea spre uscat. În felul acesta, clădirea de nou uscat se va compensa.

Mecanismul sedimentării și a creșterii deltei este complicat; amănunte însă, la rândurile prezente nu ne sunt necesare. Pentru studiul lor, vezi importanta lucrare a d-lui Dr. C. Brătescu în Bul. Soc. Reg. Rom. de Geografie, Tomul XLI.

Amintesc încă existența unui curent marin N—S, care, la 2 km. dela țărm, are o iuțea de 3—30 metri pe minută. Acest curent este cauzat de vânturile dominante dinspre N E, care prevalează cu 32 %

IV.

POZIȚIA LOESSULUI DIN DELTĂ.

După ce ne-am orientat în genere asupra genezei Dunărei de jos, precum și asupra deltei actuale, procedăm la calcularea vârstei etc.

Sub brațul Sulinei, la o depărtare de vreo 30 km. de la actualul țărm și la vreo 40 km. de la prima bifurcație a Dunărei—așa numitul Cetal Ismail—s'a găsit *loess* la o adâncime de vreo 7 m. sub nivelul mării. Prezența acestui sediment eolic este o dovadă sigură că locul în care s'a găsit, în timpul depunerii loessului, era mai ridicat față de nivelul mării cu cel puțin 7 m. decât azi.

Presupunând că loessul este depus în toată delta și anume de la desfacerea brațelor la Cetal Ismail până la țărmlul mării, inclinat dela apus—înălțimea absolută 0 m.—spre răsărit, adâncimea x , la care s'ar afla sub gura Sulinei ar fi:

$$\begin{aligned} 40 \text{ km.} : 7 \text{ m.} &= 70 \text{ km.} : x, \text{ sau} \\ 40.000 : 7 &= 70.000 : x \text{ metri, deci} \\ 40.000 x &= 70.000 \cdot 7, \text{ și} \\ x &= \frac{490.000}{40.000} = 12,25 \text{ m.} \end{aligned}$$

Stratul de loess, continuându-și inclinația dreptliniară ipotetică, ar trebui să apară pe fundul mării la o adâncime de z metri și la o depărtare de y km. de la țărml. Avem deci proporția:

$$\begin{aligned} 70 \text{ km.} : 12,26 \text{ m.} &= (70 \text{ km.} + y) : z, \text{ sau} \\ 70.000 : 12,25 &= (70.000 + y) : z, \text{ deci} \\ 12,25 y &= 70.000 z - 70.000 \cdot 12,25, \text{ și} \\ y &= \frac{70.000 z - 857500}{12,25} = 5714,28 z - 70.000 \quad (\text{I}) \end{aligned}$$

În răsăritul Sulinei, cea mai mare inclinație a fundului mării la 2 km. distanță dela țărml. este de vreo 10 m. Avem deci:

$$\begin{aligned} 2 \text{ km.} : 10 \text{ m.} &= y_1 : z_1; \text{ sau} \\ 2000 : 10 &= y_1 : z_1; \\ 10 y_1 &= 2000 z_1 \text{ și} \\ y_1 &= 200 z_1. \quad (\text{II}) \end{aligned}$$

Tot în regiunea din răsăritul Sulinei, cea mai mică inclinație mijlocie a fundului mării este de 100 m. la 100 km. distanța de la țărml. Deci analog cu ecuația II:

$$\begin{aligned} 100 \text{ km.} : 100 \text{ m.} &= y_2 : z_2, \text{ sau} \\ 100.000 : 100 &= y_2 : z_2, \\ 100 y_2 &= 100.000 z_2, \text{ deci} \\ y_2 &= 1000 z_2, \quad (\text{III}) \end{aligned}$$

Substituind ecuația II în I, punând $z = z_1$ și $y = y_1$, urmează:

$$\begin{aligned} 5714,28 z_1 - 70000 &= 200 z_1 \\ 5514,28 z_1 - 70.000 &= 0; \text{ iar} \\ z_1 &= \frac{70.000}{5514,28} = 12,694 \text{ m.} \end{aligned}$$

Substituind ecuația III în I, punând $z = z_2$ și $y = y_2$, urmează:

$$\begin{aligned} 5714,28 z_2 - 70.000 &= 1000 z_2 \\ 4714,28 z_2 &= 70.000, \text{ iar} \\ z_2 &= \frac{70.000}{4714,28} = 14,849 \text{ m.} \end{aligned}$$

Presupunând că stratul de loess, găsit sub mijlocul brațului

Sulina, s'ar continua și sub mare, având o înclinație dreptliniară, ar trebui să apară la suprafața fundului—unde înclinația acestuia este de 1:1000—la o adâncime $z_2 = 14,849$ m.; iar unde înclinația solului marin este de 1:200, la $z_1 = 12,694$ m.

Calculată de la țarm către răsărit, distanța y_2 în care s'ar termina, sau—la un strat gros—s'ar ivi loessul, ar fi deci:

la înclinația fundului 1:1000:

$$70 \text{ km.} : 12,25 \text{ m.} = (70 \text{ km.} + Y_2) : 14,85 \text{ m., sau}$$

$$70.000 : 12,25 = (70.000 + Y_2) : 14,85,$$

$$12,25 (70.000 + Y_2) = 70.000 \cdot 14,85,$$

$$70.000 + Y_2 = \frac{70.000 \cdot 14,85}{12,25}, \text{ deci}$$

$$Y_2 = \frac{70.000 \cdot 14,85}{12,25} - 70.000 = 14.857 \text{ metri};$$

la înclinația fundului 1:200:

$$70 \text{ km.} : 12,25 \text{ m.} = (70 \text{ km.} + y_1) : 12,69 \text{ m., sau}$$

$$70.000 : 12,25 = (70.000 + y_1) : 12,69,$$

$$12,25 (70.000 + y_1) = 70.000 \cdot 12,69,$$

$$70.000 + y_1 = \frac{70.000 \cdot 12,69}{12,25} = 72.514,3$$

$$y_1 = 2.514,3 \text{ metri, adică:}$$

la înclinația solului marin de la 1:200 până la 1:1000, loessul—la îndeplinirea condițiilor ipotetice de mai sus—va apare pe fundul mării de sub aluviunile Dunării la o depărtare de 2,5143—14,857 km. de la țarmul actual între adâncimile de 12,694—14,849 metri. Înclinația loessului sub deltă ar fi de 1:5714,2.

V.

VOLUMUL SEDIMENTELOR DIN DELTA.

Să încercăm a găsi volumul sedimentelor din delta Dunării, care zac deasupra loessului.

Delta are o suprafață de vreo 3500 km.² și aproximativ forma un triunghi isoscel cu înălțimea 70 km. Baza b a acestui triunghi, adică lungimea țarmului deltaic către mare ar fi:

$$b = \frac{2.3500}{70} = 100 \text{ km.}$$

Sedimentele dintre stratul de loess și nivelul mării ocupă spațiul unei piramide cu o bază patrunchiulară de 100 km. 12,25 m. și cu înălțimea 70 km. Volumul V_1 al sedimentelor care se află sub nivelul mării ar fi deci:

$$V_1 = \frac{100 \text{ km. } 12,25 \text{ m. } 70 \text{ km.}}{3} = \frac{100.000. 12,25. 70.000}{3}$$

= 28.583.333.333 m³ La acest volum se mai adaugă aluviunile ce se află deasupra nivelului mării:

$$V_2 = 3500 \text{ km.}^2 \cdot 0,46 \text{ m.} + \frac{3500 \text{ km.}^2 (3,66 \text{ m.} - 0,46 \text{ m.})}{3} =$$

= 1.610.000.000 m³ + 3.733.333.333 m³ = 5.343.333.333 m³
 deci total $V_1 + V_2 = 33.926.666.666 \text{ m}^3$ sedimente asternute peste stratul de loess în așezarea lui ipotetică.

Dunărea sedimentează anual 64.662.000 t. aluviuni. Luând pentru aceste sedimente o greutate specifică de 2,5, ele corespund unui volum anual de:

$$\frac{64.662.000}{2,5} = 25.864.800 \text{ m}^3$$

Pentru sedimentarea celor 33.926.666.666 m. 3 aluviuni, Dunărei i-ar fi trebuit deci un timp de

$$\frac{33.926.666.666}{25.864.800} = 1307 \text{ ani.} \quad (\text{A})$$

* * *

O altă posibilitate ar fi ca loessul să zacă sub toată delta la aceeași adâncime x, care este:

$$\begin{aligned} (3,66 \text{ m.} - 0,46 \text{ m.}) : 70 \text{ km.} &= (x - 0,46 \text{ m.} - 7 \text{ m.}) : 30 \text{ km.}, \\ 3,20 : 70.000 &= (x - 7,46) : 30.000, \\ 70.000 (x - 7,46) &= 30.000 \cdot 3,20, \\ 70.000x - 522.200 &= 97.800. \\ x &= 8,857 \text{ m.} \end{aligned}$$

În acest caz, volumul aluviunilor deltei ar fi:

$3500 \text{ km.}^2 \cdot 8,857 \text{ m.} = 30.999.500.000 \text{ m}^3$,
 iar timpul necesar pentru depunerea lor:

$$\frac{30.999.500.000}{25.864.800} = 1198 \text{ ani.} \quad (\text{B})$$

Precum se vede, volumul aluviunilor variază relativ puțin, oricum ar fi poziția loessului.

VI.

CREȘTEREA ȘI VÂRSTA DELTEI DACĂ SEDIMENTELE SUNT AȘTERNUTE PÂNĂ LA ISOBATA 20 m.

Adâncimea M. Negre este în fața deltei relativ mică. După D. Brătescu, adâncimile din fața gurilor Sulina și Sf. Gheorghe sunt următoarele:

	1829 m.	2743 m.	3658 m.	4572 m.	5486 m.) distanța dela țărm
Sulina	5,48	8,53	12,80	14,63	18,29	
Sf. Gheorghe	6,10	12,80	18,29	23,77	30,48	

La gurile Chiliei, înclinația fundului mării este mai mică. La brațul Stambulul Vechiu, isobata de 9 m. are o depărtare de vreo 4 km. de la țărm. Curbele batimetrice, precum se vede, se depărtează de la țărm aproximativ proporțional cu înaintarea lor de la S la N. Este de remarcat că isobata de 50 m. se apropie de țărm până la vre-o 15—20 km. chiar în fața gurii Sf. Gheorghe. În schimb, insula Șerpilor, situată la vreo 45 km. distanță în fața gurii Sulina se ridică dintr'o adâncime abia de 15—25 m., precum ne comunică G. Popa-Lisseanu *). Iso-bata de 50 m. însă se retrage la depărtări mari de la celelalte guri ale Dunării.

Distanțele mijlocii de la țărm ale curbei batimetrice de 20 m. sunt aproximativ următoarele: Chilia 8 km., Sulina 5,5 km., Sf. Gheorghe 4 km.; media lor este de vreo 5,8 km. Presupunând că cele 25.864.800 m³ de aluviuni, aduse anual de Dunăre, ar fi așternute uniform numai până la curba batimetrică de 20 m., adică până la o distanță mijlocie de 5,8 km. de la țărm și pe un front de vreo 120 km.—calculat de la Vâlcov până la gura Portiței lacului Razim,—s'ar forma pe acest patrunghiu de 120.5,8 km² suprafață, într'un an, un strat de

$$\frac{25.864.800 \text{ m}^3}{120 \cdot 5,8 \text{ km.}} = \frac{25.864.800}{696.000.000} = 0,0372 \text{ m. grosime.}$$

Spațiul dintre țărm și isobata 20 m., ocupat de apa mării are forma unei prisme triunghiulare al cărei volum este de $\frac{5,8 \text{ km.} \cdot 20 \text{ m.}}{2} \cdot 120 \text{ km.} = 6.960.000.000 \text{ m}^3$. Prisma aceasta este

atât de îngustă, încât ipotenuza bazei h (=distanța isobatei 20 m. dela țărm, măsurată pe fundul mării) diferă foarte puțin de cateta trasă pe suprafața mării:

$$h = \sqrt{5800^2 + 20^2} = \sqrt{33.640.400} = 5800,0344 \text{ m.,}$$

sebire de 34,4 m/m.

În deci o deosebire abia de 34,4 m/m.

Insemnând lățimea fâșiei de uscat nou format, în timp de un an, cu x ,—pentru simplificare, proiecțiunea verticală a suprafeței stratului de 0,0372 m. pe fundul mării egală cu gro-

1) „Insula Șerpilor”. Analele Dobrogei. Anul IV, p. 270.

simea lui, având astfel o diferență de tot neînsemnată,—obținem proporția următoare:

$$\begin{aligned}x &: 0,0372 = 5800 : 20, \\20 x &= 5800 \cdot 0,0372, \text{ deci} \\x &= 290 \cdot 0,0372 = 10788 \text{ m.}\end{aligned}$$

prin urmare, delta ar avea o creștere anuală de
 $120 \text{ km} \cdot 10,788 \text{ m} = 1,29456 \text{ km}^2$

La o asemenea creștere, delta actuală ar avea o vârstă de

$$\frac{3500}{1,29456} = 2703,6 \text{ ani.} \quad (\text{C})$$

În calculul din urmă am presupus că aluviunile aduse de Dunăre ar fi așternute numai pe o zonă litorală de 5,8 km. lățime și numai până la Portița lacului Razim; de fapt însă ele sunt risipite pe o întindere cu mult mai mare, deci și vârsta de 2703,6 ani este prea mică.

VII.

CREȘTEREA ȘI VÂRSTA DELTEI DACĂ SEDIMENTELE SUNT AȘTERNUTE PÂNĂ LA ISOBATA 100 m.

Nordvestul M. Negre este puțin adânc și ocupat de un șelf, care se întinde către S E, aproximativ până la linia Sevastopol-Caliacra. La S E de linia aceasta, care în genere coincide cu curba batimetrică 100 m., dăm—destul de brusc—de adâncimi mai mari. Pe când la o depărtare de vreo 100 km. de la țărmul deltei, adâncimea nu ajunge încă să treacă de 100 m., la depărtări mai mari fundul începe să coboare subit, încât la 140 km. adâncimile trec deja de 1000 m. Prin urmare, *povârnișul acesta repede ne arată că numai dincolo începe adevăratul basin al M. Negre*; până acolo se întinde soclul continental.

Mai avem un semn că platoul submarin din fața deltei aparține continentului: insula Șerpilor. Această insulă, zidită din gresii silicioase, conglomerate și cuarțite permice, formează probabil legătura geotectonică dintre munții din nordul Dobrogei și Iaila din Crimeea și se ridică—cum am spus deja mai înainte—dintr'o mare puțin adâncă, deși stă la 45 km. depărtare de la țărm.

Mai înainte am zis că sedimentele Dunărei nu sunt așternute numai pe o zonă litorală de 5,8 km., cum am calculat ca minimum, ci pe suprafețe cu mult mai mari.

Să luăm ca maximum de risipire platoul submarin până

la linia Sevastopol-Caliacra și curba batimetrică de 100 m.; la nord însă numai până în răsăritul brațelor Chilia, de oarece, din cauza curențului marin de la NE, este imposibilă trecerea aluviunilor dunărene mai spre nord.

Admițând cele $\frac{270.100}{2} = 13.500 \text{ km}^2$ ale șelfului ca zonă

de sedimentare, nici nu cred că vreo cantitate considerabilă de aluviuni trece dincolo de isobata 100 m, nici că ar rămâne prea departe de ea. Presupun dar că sedimentele sunt risipite uniform pe toată renia submarină de 13.500 km^2 suprafață.

Precum am văzut, Dunărea aduce anual $25.864.800 \text{ m}^3$ de mâl și nisip. Această cantitate, așternută uniform pe întreg platoul submarin, ar forma, anual, un strat de

$\frac{25\ 864\ 800}{13\ 500\ 000\ 000} = 0,0019159 \text{ m. grosime};$ în 1000 ani, unul de 1,9159 m.

Insemnând lățimea fâșiei de uscat nou format în timp de 1000 ani cu y ; pentru simplificarea calculului, proiecțiunea verticală a suprafeței stratului de 1,9159 m. pe fundul mării egală cu grosimea lui—având astfel o diferență care însă se apropie de zero, fiind ipotenuza aproape egală cu cateta lungă—obținem proporția următoare:

$$y : 1,9159 = 100\ 000 : 100,$$

$$y = \frac{1,9159 \cdot 100\ 000}{100} = 1915,9 \text{ m.}; \text{ deci, anual, } 1,9159 \text{ m.}$$

Reșus pe un front de aluvionare de 270 km. (Chilia-Caliacra), delta ar avea o creștere anuală de

$$1,9159 \cdot 270\ 000 = 517\ 293 \text{ m.}^2 = 0,517293 \text{ km.}^2$$

La o asemenea creștere, vârsta deltei actuale ar fi de

$$\frac{3500}{0,527293} = 6766 \text{ ani.} \quad (\text{D})$$

Se înțelege că facem deocamdată abstracțiune de orice transgresiune marină, sau—ceea ce în cazul acesta ar duce la acelaș rezultat—de vreo mișcare epirogenetică negativă sau pozitivă a regiunii Dunărei de jos.

În ultimul calcul am presupus că sedimentele ar fi așternute uniform pe toată renia de 13.500 km^2 . De fapt însă particulele sedimentelor, cu cât sunt mai mari, cu atât se așează mai repede la fund și în apropierea gurilor. Aceasta se întâmplă mai ales cu nisipul care se sedimentează chiar lângă guri, formând bancuri însemnate. Numai nămolul fin poate să se țină timp mai îndelungat în suspensiune și, în felul acesta, este transportat de curențul marin la depărtări considerabile. Volumul

particulelor grele, care se așează pe fund când iușeala curentului scade sub un anumit minimum, este cu mult mai considerabil decât acela al aluviunilor fine și ușor transportabile. Preponderanța sedimentelor grele, pentru a căror transportare iușeala curentului marin este insuficientă, are ca rezultat aglomerarea lor pe fundul mării îndată ce ies din zona cursului repede fluviatil. Din cauza aceasta, majoritatea sedimentelor aduse de fluviu sunt așternute chiar numai până la vreo 3—5 km. depărtare de la guri; numai aluviunile fine sunt transportate la distanțe de zeci de km. Așa dar, sedimentarea este mai ales proximală; curbele batimetrice sunt în apropierea țărmului mai apropiate unele de altele; delta crește poate și mai repede decât am calculat la D (6766 ani), cu mult mai repede decât rezultatele ce urmează sub E (11250 ani) și F (7600 ani).

VIII.

CREȘTEREA ȘI VÂRSTA DELTEI PÈ BAZA PROCENTULUI DE SEDIMENTARE PROXIMALĂ.

Din calculul nostru asupra cantității aluviunilor ce se află deasupra loessului, reiese că volumul lor variază relativ puțin, oricum ar fi situația sedimentului eolic. Pentru cele două așezări ipotetice ale loessului, care sunt cele mai probabile și de la care adevărul nu se va abate mult, am găsit pentru sedimentele deltei un volum ce variază în număr rotunjit cam de la 31—34 miliarde metri cubici.

Delta se împarte în două părți: una apuseană care e zidită numai din grinduri de origine fluviatilă ce se întind către E până la Răduc, Ceamurlia și Caraorman; cealaltă parte a deltei, cea răsăriteană, se întinde de la cele amintite până la țărm și este clădită mai ales din grinduri marine. Suprafețele acestor părți sunt de vreo 1500 și 2000 km^2 deci ca 3:4.

În prima parte, cum am zis mai înainte, delta e zidită numai de fluviu. Înainte de a ajunge la primul cordon marin, sedimentele Dunărei nu erau risipite de curentul marin care rămânea la răsărit de linia Periprava-Dunăvăț. Pe baza vârstei calculate sub A, pentru zidirea părții apusene a deltei, Dunărei i-ar fi trebuit numai un timp de vreo 550 ani.

Pentru partea răsăriteană de 2000 km^2 la care zidirea de uscat a fost îngreunată prin curentul marin, luăm pe 7 ca procent de sedimentare, cum a fost media la gura Sulinei între 1871—86. Având în vedere indignirea gurii Sulina, ceea ce pricinuește o scădere a procentului de sedimentare fluviatilă, pro-

centul de 7 trebuie considerat ca fiind sub minim. La 100 % sedimentare fluviatilă, pentru delta răsăriteană am obține o vârstă de $1300 - 550 = 750$ ani; pentru 7% sedimentare, o vârstă de 10.700 ani; deci, pentru toată delta,

$$10700 + 550 = 11.250 \text{ de ani.} \quad (E)$$

Vârsta aceasta prezintă un peste—maximum, căreia, pentru prezent, i-ar corespunde o creștere anuală de $\frac{2000}{10700} = 0,187 \text{ km}^2$

Luând 10,65 o/o de sedimentare, precum a fost între 1871—1876 la gura Sulinei—deși deja indiguită,—rezultă pentru delta întreagă o vârstă de

$$750 \cdot \frac{100}{10,65} + 550 = 7600 \text{ ani.} \quad (F)$$

și o creștere anuală de vreo $\frac{3500}{7600} = 0,46 \text{ km}^2$.

Acest rezultat, calculat pe baza unui minimum de risipire artificială de sedimente, se va apropia bine de adevăr și poate fi considerat ca un maximum de risipire naturală, precum este de pildă la gura Sf. Gheorghe, nu însă la gurile Chilie, căci acolo—precum vom vedea mai jos—risipirea sedimentelor în largul mării este cu mult mai mică.

IX

INFLUENȚA MIȘCĂRII EPIROGENETICE NEGATIVE ASUPRA CREȘTEREI ȘI VĂRSTEI.

În timpul scufundării uscatului Letea—Sf. Gheorghe, au influențat trei factori principali: 1. fluviul, 2. marea, 3. mișcarea epirogenetică negativă.

1. Fluviul începe să sedimenteze în regiunea Letea—Sf. Gheorghe, când ea ajunge la nivelul apelor Dunărei. Aceasta s'a putut întâmpla sub următoarele împrejurări:

a) Dunărea rămâne la aceeași înălțime deasupra mării; Letea—Sf. Gheorghe se scufundă, cu cât mai la nord, cu atât mai profund: lângă Dunăre de loc, la mijlocul brațului actual Sulina cu cel puțin 7 m., la Vâlcov cu $\frac{7.45000}{15000} = 21 \text{ m}$

minimal. O mișcare epirogenetică negativă atât de locață, în cazul acesta, îmi pare greu acceptabilă. Aceasta ar duce la dispariția brațului Sf. Gheorghe și la presupunerea unei fracturi în partea de miazănoapte a deltei, chiar pe marginea sudică a continentului basarabean, ceea ce, după cât se știe, nu există, ci numai fractura Galați-Tulcea în dreptul brațului Sf. Gheorghe.

b) Uscatul rămâne la același nivel; Dunărea își ridică albia prin sedimentare până când fluviul ajunge la nivelul uscatului. Având în vedere scufundarea uscatului, dovedită prin prezența loessului sub actualul nivel al mării, acest punct cade.

c) Se scufundă în aceeași măsură atât albia Dunărei cât și uscatul, adică regiunea întreagă. Această presupunere pare cea mai acceptabilă, când ne gândim că loessul aflat sub brațul Sulinei, pe o întindere de vreo 10 km. era tot cam la același nivel. Admitem oare existența unei scufundări uniforme pe întreaga regiune deltaică.

Această mișcare epirogenetică s'a întâmplat desigur în strânsă legătură cu mișcările analoage ale Câmpiei române, dealungul liniei Galați-Tulcea, care au pricinuit îngroparea sub aluviuni a terasei inferioare fluviatile.

2. Marea în regiunile litorale nivelează și tinde a forma un țărm dreptliniar. În timpul scufundării deltei, marea n'avea decât puțină influență, mai ales când, în transgresiunea ei, a trecut la apus de linia Periprava-Dunăvăț, unde a trebuit să dispară și acțiunea curentului marin, adică a celui mai puternic factor. Putem zice că marea a înaintat în liniște până când fluviul începea o scoate din deltă, pe atunci golf. Adâncimea până la care a înaintat transgresiunea peste uscat, depinde de combinarea celor doi factori: unul este înălțimea de scufundare, altul cantitatea aluviunilor aduse de fluviu.

3. Influența scufundării asupra vârstei deltei.

Pe timpul depunerii loessului, care azi se află în deltă la o adâncime de vreo 7 m. sub zero, delta trebuie să fi fost cel puțin cu 7 m. mai ridicată decât azi.

De la sfârșitul glaciațiunii au trecut vreo 10.000—20.000 ani. Loessul, ca sediment eolic, este cu preponderanță postglacial, deci și acela din delta Dunării de o vârstă mai mică decât 10.000—20.000 ani. Cauza pentru care îl consideră d-l Dr. C. Brătescu interglacial nu-mi este cunoscută, dară nici nu cred că există vreun motiv important. Dacă cantitatea loessului, sedimentat interglacial, ar fi considerabilă, s'ar găsi mai des strate alternante de loess și sedimente fluviatile glaciale; de aceea consider tot loessul, cu mici excepții, postglacial; deci și cel scufundat în deltă. De aici rezultă că de la începutul ultimei scufundări a deltei au trecut mai puțin de 10.000 până la 20.000 ani.

Pentru partea apuseană a deltei, care are o suprafață de 1500 km. 2, am găsit la 100 o/o sedimentare o vârstă de 550 ani (E). Aluviunile deasupra loessului au o grosime de vreo 9 m. De aici rezultă că „pragul de echilibru” între transgresiunea

mării și sedimentarea fluviului este de $\frac{900}{550} = 1,63$ cm., adică: dacă delta s'a scufundat anual cu 1,63 cm., n'a înaintat nici uscatul nici marea, a fost echilibru; dacă s'a scufundat mai repede, a înaintat marea; dacă s'a scufundat mai încet, a înaintat uscatul. Susținerea aceasta o am numai pentru apusul deltei. Dară nici aici procentul de sedimentare n'a ajuns o sută; deci și cifra de 1,63 trebuie considerată prea mare. Până unde a înaintat marea, nu putem spune cu precizie; în tot cazul, dacă a pătruns până în această regiune, într'un timp relativ scurt iar a fost gonită înapoi.

Partea răsăriteană a deltei cu o suprafață de 2000 km^2 are la 10,65 o/o sedimentare o vârstă de 7600 ani (F). Luând grosimea aluviunilor ce zac deasupra loessului adică 9 m., „pragul de echilibru” este de $\frac{900}{7600} = 0,12$ cm., deci: dacă delta răsăriteană s'a scufundat anual cu 0,12 cm., n'a înaintat nici uscatul nici marea; dacă s'a scufundat mai repede, a înaintat marea; dacă s'a scufundat mai încet, a înaintat uscatul. Acum, deoarece delta crește în prezent, putem zice că se scufundă anual cu cel mult 1,2 m/m, dacă peste tot mai are o mișcare epirogenetică negativă.

Se înțelege că aceste dimensiuni de mișcare verticală se referă numai la cele două părți ale deltei, fiecare ca unitate întreagă scufundată sau ridicată în mod egal pe toată întinderea. Presupunând că sedimentarea fluviului în mileniiile trecute n'a fost cu mult deosebită de cea actuală și că loessul s'ar afla sub toată delta cam la aceeași adâncime, datele de 1,63 și 0,12 cm. pot varia în jos până la vreo 50 o/o, în sus până la 200 o/o.

X

INFLUENȚA GLACIAȚIUNII ASUPRA CREȘTERII DELTEI.

Cum am spus în cap. I, în epoca glacială, din cauza temperaturii scăzute, s'a format deasupra calotei de gheață un maximum de presiune barometrică, care dădea naștere la vânturi centrifugale; deci, în România, dela N. la S. Aceste vânturi, desigur foarte puternice și cele mai prevalente în direcția lor nord-sudică, au cauzat un curent marin tot dela N. spre S., cam ca cel actual din răsăritul țărmlui românesc, însă mai puternic.

În perioada aceea, ghețarii uriași din Rusia, fiind mereu alimentați de la centrul Scandinaviei, au fost împinși către S

și—ajungând în latitudini mai călduroase,—s'au topit succesiv, dând astfel naștere la niște râuri mari, printre care se afla și antecesorul Niprului actual. Cauza ghețurilor scandinavice a fost probabil o mișcare epirogenetică pozitivă a Europei de N., ceea ce a făcut ca profilul longitudinal al râurilor Ucrainei de azi să devină mai inclinat, câștigând astfel apele mai multă putere de transportare a sedimentelor. La cantitatea aluvionării a mai contribuit și faptul că morenele—formate în mare parte de substanțe moi, fine, ușor erozibile și transportabile—se întindeau chiar pe la izvoarele râurilor, care—după ce a început retragerea ghețurilor,—urmându-i, au curs peste ținuturi relativ puțin deluroase, acoperite însă pretutindeni cu sedimentele glaciale.

Din cele spuse reiese că râurile Ucrainei, în frunte cu antecesorul Niprului, pe timpul glacial și mai târziu încă, au cărat cantități enorme de aluviuni de la N. la S., vărsându-le în nordul și nordvestul M. Negre, de unde, în parte, au fost transportate mai departe de curentul marin către sud. Până unde au fost așternute aceste sedimente glaciale-fluviatile-marine către miazăzi, nu se știe; cred însă că până dincolo de delta Dunărei, contribuind astfel indirect, la clădirea deltei, și râurile Ucrainei.

Aceasta trebuie reținut, deoarece are influență asupra calculului nostru despre vârsta deltei; căci, clădind încă alte ape la umplerea adâncimilor marine din fața gurilor dunărene, delta poate să înainteze mai repede, și astfel vârsta ei scade.

În perioada glacială purtau și Carpații noștri pe culmile lor mai înalte ghețari, a căror activitate erozivă și topire indirectă încă a contribuit la creșterea deltei, căci Dunărea a fost îmbogățită prin afluenții ei carpatici atât cu mai multă apă decât azi, cât și cu mai multe sedimente.

XI

ETAPELE DE DESVOLTARE ALE DELTEI.

1. La sfârșitul glacialului, Dunărea trece pe lângă marginea nordică a Dobrogei și se varsă în mare prin un singur braț la răsărit de peninsula Dunăvățului. Gura ei se afla cam la 15—20 km. distanță în răsăritul țărmului actual unde în prezent isobata de 50 m. se apropie mai mult de uscat. Regiunea viitoarelor insule, Letea și Sf. Gheorghe, este, până la răsărit de linia Periprava-Dunăvăț uscat, pe care se depune loessul. Mișcarea epirogenetică ce stăpânise încetează. Față de nivelul mării, regiunea se află cu peste 7 m. mai sus decât azi.

2. Dunărea nu-și schimbă cursul. Toată regiunea începe a

se scufunda cu mai mult de 1 m/m pe an; marea înaintează în uscat.

3. Dunărea își ridică lunca prin sedimentare și acoperire terasa inferioară dimpreună cu loessul. Marea tot transgresează. Acest stadiu depinde de iuteala mișcării verticale negative a uscatului și de cantitatea aluviunilor dunărene. Scufundarea regiunii a fost atât de repede (peste 1, resp. 16 m/m anual) încât marea a câștigat mai multă suprafață decât a clădit Dunărea. S'a format un golf care s'a întins până la apus de linia Periprava-Dunăvăț. Axa acestui golf a fost mai aproape de actualui braț Chilia decât de brațul Sf. Gheorghe. Micșorându-se mișcarea de scufundare la cel mult 1, resp. 16 m/m anual, s'a stabilit echilibrul dintre transgresiunea mării și înaintarea uscatului, poate pe linia grindurilor Răduc, Ceamurlia și Caraorman.

4. După încetarea mișcării verticale Dunărea clădește anual până la linia Periprava-Dunăvăț vreo 1—2 km² la răsărit de această linie aproximativ 0,3 km² pe an, până ajunge la starea actuală.

Deoarece la distanțe apreciabile de la țărnul actual s'au găsit pe fundul mării cordoane litorale iar în mijlocul deltei loess, stadiul 1 este dovedit întru câtva. Nu este însă exclus ca aceste cordoane să aparțină unui ciclu mai vechiu de sedimentare. Aceasta se va putea stabili prin urmărirea poziției loessului din deltă. De însemnătate ar fi și stabilirea vârstei ce o are argila de sub loess (terțiar? glacial?).

Stadiile 2 și 3 sunt dovedite prin prezența cordoanelor litorale marine în mijlocul deltei (grindurile Răduc și Ceamurlia), stadiul 4 prin creșterea actuală a deltei.

Inceputul deltei actuale este prin urmare mai tânăr decât sfârșitul ultimei scufundări, pentru că deja mai înainte sedimentarea a întrecut transgresiunea mării oprind-o, când pentru aceeaș unitate de timp clădirea de uscat nou prin Dunăre a ajuns egală cu înaintarea mării din cauza scufundării.

XII

CREȘTEREA ȘI VÂRSTA CEA MAI PROBABILĂ A DELTEI.

Rotunjind numerii, am obținut pân'acum următoarele rezultate:

Cap. V,	vârsta	1300 (A)	și	1200 ani.	(B).
Cap. VI,	creșterea anuală	1,3 km ² ,	vârsta	2700 ani.	(C).
Cap. VII	"	0,5 "	"	6800 "	(D).
Cap. VIII	"	0,2 "	"	11000 "	(E).
id.,	"	0,5 "	"	7600 "	(F).

Dintre acestea, A și B nu se vor lua în considerare fiind rectificate prin E și F. Rămân dară 4 vârste și creșteri, care trebuiesc cercetate întru cât pot corespunde realității; media lor este de 7000 ani și $0,6 \text{ km}^2$ creștere anuală.

C. Vârsta de 2700 (2703,6) ani am obținut-o prin presupunere că sedimentarea n'ar avea loc decât până la isobata 20 m., adică până la o distanță mijlocie de 5,8 km. de la țarm, presupunând ca și la celelalte vârste că nu există nici o mișcare verticală în regiunea Dunărei de jos.

Dacă delta n'ar avea decât o vârstă de 2700 ani, înseamnă că 800 ani înainte de Hristos fluviul abia a început să-și desfacă brațele la Cetalul Ismail. Cum s'a făcut dar că 300 ani mai târziu (în sec. V a. Chr.) fluviul sa aibă deja 5 guri cum scrie Herodot? În chestiuni științifice, deși izvoarelor istorice nu le-aș atribui decât puțină încredere, mai ales dacă sunt de o vârstă de vreo 2400 ani de când a scris Herodot, totuș afirmațiunea de 5 guri, după părerea mea, corespunde realității, adică unei vărsări ramificate.

Dară nu numai izvoarele istorice arată că vârsta deltei trebuie să fie mai mare decât de 2700 ani, ci și faptul că sedimentele aduse de fluviu sunt risipite la depărtări mai mari de 5,8 km., cum am presupus mai înainte în calcul (cap. VI); deci delta, rămânându-i mai puțin material de construcție din cauza risipirii sedimentelor în larg, a crescut mai încet; vârsta este mai mare.

D. Vârsta de 6800 (6766) ani am obținut-o prin presupunerea că aluviunile ar fi așternute uniform până la isobata 100 m. Pentru calculul acesta, frontul de aluvionare nu se poate stabili cu precizie; însă și dacă l-am lua mai mic de 270 km., creșterea vârstei s'ar compensa prin procentul de sedimentare proximală: majoritatea aluviunilor rămân în apropierea deltei; aceasta poate să crească mai repede: vârsta scade.

E. Vârsta de 11.000 (11.250) ani am obținut-o prin presupunerea că în partea răsăriteană a deltei, proximal n'ar rămânea pentru clădirea deltei decât 7 la sută din toate sedimentele transportate. Procentul 7 însă este cu mult prea mic, produs prin risipire artificială, cum este la gura Sulinei din cauza digurilor. Vârsta aceasta fiind deci exagerată, trebuie înlocuită prin F.

F. Și vârsta de 7600 ani este ca și cea de 11.000 aflată pe baza procentului de risipire artificială. Această vârstă se va apropia bine de adevăr, fiind calculată cu procentul maximal de sedimentare proximală și, deși artificială ca E, poate să co-

respundă unui minimum de sedimentare naturală. Prin urmare, vârsta trebuie considerată ceva mai mică de 7600 ani.

Din cele 3 vârste ce rămân sunt deci:

prea mare:	7600) media 5700
cu mult prea mică:	2700	
aproximativ corespunzătoare:	6800	

Având două vârste de aproximativ 7000 ani, media celor 3 rămase fiind 5700 ani, putem zice:

Vârsta cea mai probabilă a deltei este de vreo 5000-7000 ani.

Să ne întrebăm: întrucât avem drept a presupune că sedimentarea a fost aceeași și în trecut?

Cantitatea sedimentelor poate fi influențată mai ales de mișcări verticale, în regiunea fluviului, apoi de climă, de cantitatea apei, etc. Dintre cei 5000—7000 ani găsiți ca vârstă, cam o jumătate aparțin timpului istoric, în care, precum arată isvoarele istorice, nu s'a schimbat clima, deci nici cantitatea apelor fluviului, iar cei 2000—3000 ani ce mai rămân, constituiesc—geologiceste vorbind—un timp cu mult prea scurt încât să se poată presupune o schimbare mai însemnată a climei, deci și a cantității apelor și sedimentelor fluviului.

Cel mai însemnat factor, care a putut influența asupra sedimentării dunărene, sunt mișcările epirogenetice, a căror existență este dovedită, între altele, atât prin prezența loessului, care în deltă se găsește sub nivelul mării, cât și prin scufundarea teraselor dunărene, la Cernavoda, cu peste 23 m. Precum se vede, lunca Dunărei s'a scufundat pe tot întinsul cât aparține pământului românesc. Când însă înclinația unui râu devine mai mică, acesta începe să sedimenteze; așa a făcut și Dunărea, îngropându-și terasa inferioară sub aluviuni. Chiar această sedimentare a fost favorabilă pentru clădirea deltei, încât nu cred să avem nevoie a vedea în scufundările amintite motive pentru o întârziere a creșterii.

XIII

COMPARAȚII CU REZULTATELE ALTOR AUTORI:

După expunerea punctelor de vedere și concluziunilor la care am ajuns, trebuie să aruncăm o privire asupra rezultatelor aflate de alți autori.

1. După *Reclus* 1), delta Dunărei a crescut din timpurile lui Strabon (+ 24 d. Hr.) cu 2000 km² adică anual cu vreo 1 km² vârsta deltei ar fi, deci, de vreo 3300 ani.

1) *Geographie*. Vol. I. Paris 1876, p. 215.

2. În harta din descrierea Moldovei de *D. Cantemir*, gurile Chiliei arată o creștere anuală de vreo 125 m. La o asemenea înaintare a uscatului, acesta s'ar mări în fiecare an cu vreo 2 km^2 ; vârsta deltei ar fi de vreo 1800 ani

3. *D-l Vidrașcu* 1) a stabilit că în dreptul gurii Chilia, uscatul se înaintă anual 80 m., la Sulina 20 m., la Sf. Gheorghe 45 m. Luând ca zonă de aluvionare o linie de 80 km.—de la gurile Chiliei spre S, până dincolo de Sf. Gheorghe la vreo 20 km.,—s'ar forma, după acele date, anual, un uscat nou de vreo $\frac{80+20+43}{3} \cdot 80.000 = 3,8 \text{ km}^2$; delta n'ar avea decât o vârstă

de vreo 1000 ani, în tot cazul cu mult prea mică. Trebuie deci să presupunem că înaintarea brațelor, comunicată de d-l Vidrașcu, se referă chiar numai la guri, iar nu și la sectoarele dintre ele.

4. După *Semenof* 2) delta crește anual cu $0,5—1,4 \text{ km}^2$; vârsta ar fi între 2500—7000 ani.

5. *D-nii Murgoci și Popa-Burcă* 3), dau deltei o creștere anuală de $0,3—0,4 \text{ km}^2$, deci o vârstă de 8700—11.600 ani.

6. *D-l Dr. Brătescu*, autorul cel mai însemnat din chestiune, publică în *Bul. Soc. Reg. Rom. de Geogr. T. XLI* o hartă a deltei Chiliei care arată creșterea uscatului între anii 1830—1883. Pe baza acestei hărți, am calculat aproximativ următoarea creștere a uscatului:

între 1830—1856, anual vreo $0,5 \text{ km}^2$ uscat nou,

„ 1856—1871, „ „ $0,4 \text{ km}^2$ „ „ „

„ 1871—1883, „ „ 2 km^2 „ „ „

Această creștere medie însă se referă numai la gurile Chiliei, care duc $\frac{17}{27}$ din toate sedimentele, celelalte $\frac{10}{27}$ sunt transportate prin brațele Sulina și Sf. Gheorghe. În felul acesta, delta crește anual total cu vreo $1,4 \text{ km}^2$; vârsta ar fi numai de 2500 ani. Trebuie însă luat în considerare că creșterea de 2 km^2 la gurile Chiliei între 1871—1883 era abnormală, cauzată prin inundații mari.

D-l Brătescu este de părere că regiunea de la răsăritul Vâlcovului cu suprafața de vreo 100 km^2 s'ar fi clădit abia în ultimii 200 ani, crescând anual cam $0,5 \text{ km}^2$. Luând în considerare și cele $\frac{10}{27}$ sedimente transportate de celelalte guri, obținem o creștere totală de

$(0,5 (= \frac{17}{27}) + 0,3 (= \frac{10}{27})) = 0,8 \text{ km}^2$ anual, deci o vârstă de $\frac{3500}{0,8} =$

4400 ani. Delta, după părerea mea, crește mai încet, deoarece

1) *Lunca Dunărei*. *Bul. Soc. Reg. Rom. de Geogr.* Tom. 36, p. 157.

2) În *I. M. Dobrogeanu*. *Delta Dunărei*. *Bul. Soc. Reg. Rom. de Geogr.* Tom. XL, 253. 3) *Geografia României*. 1920. p. 86.

la gurile meridionale procentul de sedimentare proximală este mai mic decât la brațele Chiliei, prin urmare și vârsta de 4400 ani pare prea mică.

Comparăm datele induse:

	Creștere anuală Km ²	Vârsta deltei, ani
1. <i>Reclus</i>	1	3300
2. <i>Cantemir</i> (hartă)	2	1800
3. <i>Vidrașcu</i>	3,8	1000
4. <i>Semenof</i>	0,5—1,4	2500—7000
5. <i>Murgoci și Popa Burca</i>	0,3—0,4	8700—11600
6. <i>Brătescu</i>	0,8	4400

Dintre aceste date, numai cele sub 4—6 sunt bine întemeiate. Media lor este de 0,5—0,9 km² creștere anuală și 5200—7700 ani vârstă.

Rezultatul nostru de 0,5—0,7 km² creștere anuală și 5000—7000 ani vârstă, coincide, precum se vede, bine cu rezultatele autorilor *Semenof*, *Murgoci—Popa Burcă* și *Brătescu*. Așa dară calculul matematic sprijinește rezultatele celelalte, găsite pe baza altor presupuneri.

Vârsta de 5000—7000 ani și creșterea medie anuală de 0, — 0,7 km² atribuite deltei dunărene, par bine întemeiate.

* * *

Matematica este cel mai puternic stâlp al logicei. Științele naturale—din care face parte și geografia—au idealul de a explica legile lor prin formula matematică, căci aceasta are cele mai bune perspective de a ne desvăli realitatea.

Ipotezele nu trebuie desprețuite, căci ele sunt ca tentaculele cu care pipăim prin întunericul ce ne înconjură; limpezite prin filtrul criticii obiective, ne duc la adevăr.

Cavarna, 18 Martie 1924.

Prof. Dr. I. LEPSI.

ERATA: La pag. 6, rândul 7 de jos în sus, în loc de *moldo-basarabeană*. Deja din cretacicul superior, mai mult însă să se citească:

moldo-basarabene. La S. cristalinul Dobrogei prebalcanice are:

La pag. 18, rândul 12 de sus în jos: 12,25, nu 12,26.

La pag. 18, rândul 3 de jos în sus: 4714,28, nu 4114,28.

La pag. 19, rândul 10 de sus în jos:

12,25 (70.000 + Y 2) =, iar nu:

La pag. 21, rândul 5 de jos în sus „săbire de 34,4 m³” să se suprimă.

La pag. 23, rândul 13 de jos în sus, la numitor va fi:

0,517293, iar nu 0,527203.

TABLA MATERIEI

- I. Geneza basinului Dunărei de jos.
- II. Regiunea Dunărei de jos în prezent.
- III. Delta actuală.
- IV. Poziția loessului din deltă.
- V. Volumul sedimentelor din deltă.
- VI. Creșterea și vârsta deltei dacă sedimentele sunt așternute până la isobata 20 m.
- VII. Creșterea și vârsta deltei dacă sedimentele sunt așternute până la isobata 100 m.
- VIII. Creșterea și vârsta deltei pe baza procentului de sedimentare proximală.
- IX. Influența mișcării epirogenetice negative asupra creșterii și vârstei.
- X. Influența glaciațiunii asupra creșterii deltei.
- XI. Etapele de dezvoltare ale deltei.
- XII. Creșterea și vârsta cea mai probabilă a deltei.
- XIII. Comparații cu rezultatele altor autori.

ATUNCI...

Când zărilor s'or pierde în leneșă 'nserare
Și ochii tăi s'or umple de nevinovăție,
In volbura de gânduri îngenuchiate ție
Eu voiu rămâne pururi în mută adorare.

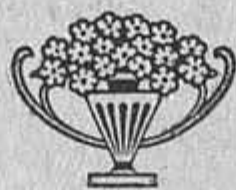
Și sclav înfrigurării — din gânduri ideale —
O haină de lumină-ți voiu face pe-albii umeri,
Să fii ca nimeni alta când vei voi să 'nnumeri
Senina-ți nesfârșire de grații virginal.

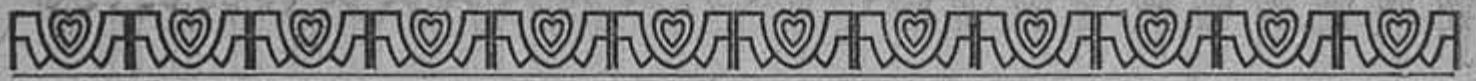
Murmurători prin ramuri vor trece lin zefirii
In tainic sân de frunze să-și caute hodina
Și 'n liniște de templu va 'ncremeni grădina
Cunună când pe frunte ți-or pune trandafirii.

Atunci, având seninul vrăjitei nopți tovarăș,
In albul clar de lună stăpânitor a toate,
Mă vei privi o clipă și-mi vei surâde poate
Norocul aducându-l ca 'n vis deasupra-mi iarăș.

Și 'nțelegând că voia destinului himeric
Din clipa-aceia sfântă și-a fost rostit cuvântul,
Cărare 'n bezna vieții îmi voiu tăia cu-avântul
Așă cum raza-și taie drum drept prin întuneric.

V. LAINICEANU

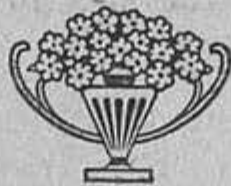
CÂNTEC DE TOAMNĂ

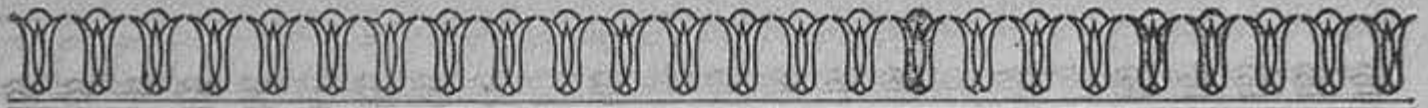
Suspină vântul prin lîvezi
Trezind a morții frică,
Suspină vântul prin lîvezi
Și 'n largul lor, atît cât vezi,
Sărmana frunză pică.

Sărmana frunză ce s'a stins
In mută suferință,
Sărmana frunză ce s'a stins
Ca un bolnav de dor învins
Pe-o trudnică velință.

Și 'n silnicul amurg pustiu,
Sub bolta toamnei sumbră,
In silnicul amurg pustiu
Pământul pare un sicriu
Așteptător în umbră.

V. LAINICEANU

PETITORII

(L. von Eichendorff)

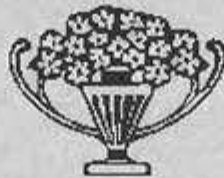
Cu zorii zilei au venit
Doi cavaleri din altă țară,
Și parcul încă adormit
E plin de cântec de gitară.

Se văd castelele spre zări,
De-argint e-a râurilor față,
Văzduhul plin e de cântări...
O, vin!... Afară-i altă viață.

Cu ochii plini de somn cum ești
Și fără nici o'mpodobire,
Arată-te doar la ferești
Și vor rămâne muți de-uimire.

Cu zorii zilei au venit
Doi cavaleri din altă țară
Și parcul încă adormit
E plin de cântec de gitară.

Trad. M. PRICOPIE

TRĂEȘTI, VORBEȘTI...

[VICTOR HUGO]

Deasupra ta e cerul cu stelele și norii;
Trăești, vorbești, îți place ce-au scris cugetătorii:
Bătrâni, Virgiliu, Dante; adesea în trăsura
Străbați încântătoare privești din natură
Și râzi cu voioșie de hanul rustic, scund;
În treacăt o femeie te turbură profund;
Mai fericit ca regii, iubești și ești iubit!
Asculți privighetoarea în codrul înflorit;
Când blanda dimineață din patu-ți te ridică,
Te 'mbrățișează o mamă, o soră, sau o fiică!
Mănânci, citești jurnalul și-apoi întreaga zi
Îți făurești speranțe spre a putea munci;
Și viața te aruncă pe asprele-i cărări;
Vorbești cu pasiune în sumbre adunări;
Te simți pe lângă alții când mic și ne'nsemnat,
Când mare și puternic, precum ți-e destinat;
Un suflet în mulțime, un val într'o vâltoare,
În doliu azi iar mâine în strai de sărbătoare;
Sosești, te duci, în luptă mereu cu voia sorții,
Apoi tăcerea sumbră și veșnică a morții!

1 Iulie 1846
Venind dela cimitir

Trad. de GR. SĂLCEANU

Noua pătimire a sf. Nepomuc

Odată fiind în Sibiu, am văzut în centrul oraşului, într'o piaţă, lângă o biserică, statuea unui sfânt.

M'apropiai ca un strein, citii inscripţia de pe soclu: Sfântul Nepomuc!

Răscolii amintirile mele religioase şi nu dădui de vr'un sfânt cu asemenea nume. Un sfânt cu desăvârşire local, cum getai eu.

Da, sunt şi sfinţi locali. Audiind cursul de Economie Politică al unui celebru profesor al nostru, am aflat şi aceasta. El critica aspru moravurile poporului din România mică; spunea că de cum treci graniţa (de-atunci) vezi manifestaţii de afecţiune înaltă, că mai fiecare oraş are patronul său şi care e un sfânt,—iar pentru ca toată lumea să cunoască cultul local, o statuie a sfântului e ridicată în mijlocul oraşului pentru a dovedi lucrul.

„Românii n'au nici un sfânt!” perora el. Auzind acest lucru nu mă putui opri să nu strig în sala de cursuri: „Cum? Dar Sfântul Aşteaptă ce-i?”.

Deci vrui să aflu ceva despre sfântul Nepomuc, obiect al cultului local sibian.

Cum eram în piaţă şi aproape de mine nu se afla decât un măturător, îl întrebai pe el, ca om cu serviciul acolo, despre faptele sau patimile sfântului. Măturătorul părură foarte încurcat de întrebarea mea şi-mi răspunse că nu ştie pentru ce s'a

ridicat statuia acolo în piață, iar despre pătimirile sfântului nu știe decât una.

— „Vezi dumneata, începu el, aici e piață de legume, fructe, lăptărie, păsări. Săsoaicele precupețe aici la picioarele sfântului își desfac marfa. Foarte de dimineață vin cu coșuri și oale pline și după ce vând, merg la biserica din față,—fac rugăciunea ca să-și curețe suflitul de păcatele precupeției.

Intr'o dimineață o săsoaică veni în piață cu câteva ulcele cu lapte și smântână proaspătă. Vinde ea laptele, dar smântâna a fost fără cătare. Așteptând să vândă și smântâna a rămas în piață singura precupeată și atunci, ca să nu se închidă cumva biserica, a lăsat oala cu smântână în paza sfântului și-a dat fuga 'n biserică să se închine.

Păcate multe, cine știe, a întârziat.

În lipsa ei niște copii, tot sași, dând de oala cu smântână la picioarele sfântului, ce le-o fi dat prin gând—pe semne au crezut că aceea e mâncarea sfântului, pe care el nu se poate mișca să și-o ridice la gură—copiii au luat oala cu smântână, s'au urcat sus pe statuie și i-au turnat la gură smântâna. Minune însă,—sfântul n'a deschis gura să prindă ceva și smântâna s'a preliis albind buzele, barba și hainele sfântului.

Când a eșit săsoaica din biserică, a găsit în adevăr oala jos, unde o lăsase, dar fără pic în ea. Uitându-se împrejur, tremurând de necaz, n'a văzut nici un semn de pieirea smântânei decât șiroiul alb de la gura sfântului în jos.

Ce dovadă îi mai trebuia?

Ca o leoaică furioasă s'a repezit săsoaica asupra statuei cu pumnii și cu unghiile, dar statuia a rămas nemișcată. Și mai furioasă, a luat oalele și le-a svârlit în capul sfântului. Oalele se sparseră, iar sfântul a rămas cum îl vezi.

Mai căutând ceva, săsoaica nu găsi de cât mătura mea, rezemată în dosul soclului și începu a măsura pe sfânt cu mătura.

Lumea alarmată alergă. Am alergat și eu și poliția. Toți eram îngroziți ca sub sfârcul unui blestem, până ce ne-am dumirit de pricină.

Cine știe ce nenorocire poate aduce pe capul orașului! Unii

credeau că săsoaica a înnebunit, iar alții mergeau cu gândul mai departe—vre-o ceartă între Dumnezeu și sfânt,—doar săsoaica venise din biserică din față.

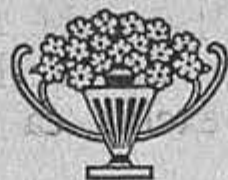
În zarva asta veni și preotul din biserică și înțelegând lucrul, liniști lumea, iar mie îmi plăti mătura, ca să nu cârtească nimeni. Cât despre săsoaică, „lăsați-o, fraților, zicea preotul, nu știți că o săsoaică e în stare să se ia de piept cu Dumnezeu pentru o oală de smântână?”.

Altă pătimire de-a sfântului nu știu, închee măturătorul.

Privii din nou la statuie; cu ochii țintiți în soarele ce se ridica sus, tot mai sus pe cerul senin, bietul sfânt Nepomuc părea paznicul pieței și părea că surâde mândru de această nouă pătimire!

Am notat întâmplarea ca s'o povestesc concetățenilor mei din Constanța, cari cred că numai Ovidiu a pătimit și după ce a devenit statuie.

STOICESCU D.

Șalul negru și A. Pușkin

Romanța „Șalul negru” a poetului rus Alexandru Serghievici Pușkin se cântă odată în Rusia. Se știe că se cântă chiar și la noi, în Moldova, în versiunea lui Costache Negruzzi.

Se pare însă că această romanță Pușkin a tradus-o din românește, după un cântec popular și că el cunoștea textul acestui cântec, chiar în românește,—cântat pe vremea când Pușkin se afla în Basarabia.

Se știe că poetul a fost îndepărtat, ca pedeapsă, și a stat câțiva ani în Basarabia *), unde a legat prietenie chiar cu unul din poeții basarabeni din acel timp, Cavalerul Costache Stamati,—așa că nu este exclus ca Pușkin să fi deprins ceva și românește.

Că Pușkin a tradus „Șalul negru” după un cântec românesc rezultă și dintr'un document, peste care am dat din întâmplare, într'o revistă rusească „Severnăi Vestnic” din 1893, și anume un caet de amintiri ale Alexandrinei Rosset—Smirnov, însemnări de fapte din anii 1825—1845. Istoricii români pot găsi în acele însemnări și date interesante asupra relațiilor Rusiei cu țările române în prima jumătate a sec. XIX-lea.

Chiar subiectul romanței „Șalul negru—Cernaia-șal” spune multe asupra originii sale românești. E următorul: Un tânăr plânge pe șalul negru ce-l are în față și povestește nenorocirea sa. Iubea din inimă pe-o frumoasă grecoaică și se credea fericit că și ea răspunde iubirii. Dar într'o zi e vestit de-un evreu că frumoasa grecoaică 'l înșeală cu un armean. Tânărul aleargă furios și cu sabia în mână îi ucide pe-amândoi. Pe șalul negru purtat de frumoasa grecoaică și-a șters sabia de sânge și-a poruncit să fie aruncate în Dunăre cadavrele. Însă cu frumosul

*) 1820—1824.

corp cufundat în valuri a îngropat și ceea ce fusese bucuria tânărului amant,—el privește șalul negru și sufletul său e nemângâiat.

Asemenea subiect nu putea fi acasă la el decât într'unul din porturile române dunărene, iar tânărul nemângâiat nu poate fi decât un boer român din primul sfert al sec. XIX-lea.

Să vedem acum ce ne spune autoarea amintirilor, Alexandrina Rosset: (Reconstituiesc scena povestită de ea cu oarecari neînsemnate lămuriri).

O serată amuzantă la bătrânul Nicolae Mihailovici Karamzin, unul din creatorii prozei rusești, autor al unei Istorii, pe care am văzut-o tradusă și în românește și al unui roman foarte citit în timpul său. Serata a fost cam în 1825.

Erau în salon tot oameni de spirit și literați: blândul Vasile Andreevici Jukovski, admirator și traducător al poezilor englezi și cântăreț al faptelor de arme din 1812; veselul și bine-hrănitul Ivan Andrievici Krilov, încântat pe-atunci de succesul unor comedii, care n'au rămas și fabule, care-i duseseră numele până la Paris; apoi Glinka, poetul și fratele său muzicantul; apoi Miatlev, Andrei Nicolaevici Karamzin, Petre și Sofia Mecerski, Clement Rosset și sora lui Alexandrina—autoarea amintirilor de care vorbim;—apoi Caterina Raevski și Caterina Andreevna Karamzin. Toți împrejurul lui Alexandru Serghievici Pușkin, care era în vervă.

Alexandrina Rosset îi sorbea cuvintele, căci avea pentru Pușkin o simpatie deosebită, iar pe lângă aceasta, el vorbea de-o lume în care ea avea legături și amintiri,—Pușkin își povestea pribegia sa prin Basarabia.

— Chiar într'un sălaș de țigani din Basarabia am auzit povestindu-se cum a fost ucisă o femeie și am făcut din acest subiect o poezie, *) spunea Pușkin.

— Dar pe Alecu și Zamfira de unde i-ai vănat, Alexandre Serghievici, întrebă Krilov.

— Fii sigur că nu din cărți franțuzești, replică Pușkin. I-am găsit într'un cort. Chiar și-acum frământ în minte o poveste pe care mi-a spus'o un grec la Chișinău și voi s'o scriu. Va purta numele de Kârjali.

— A, dacă ești amator de legende, să-ți spun și eu una, întrerupse Caterina Raevski. E vorba de fântâna Bagce—Serai din palatul hanilor din Crimeea. Să-i dai numele de „Fântâna lacrimelor” și s'o slăvești pe eroină, este o Marie.

*) O poezie de Pușkin „Țigani” a fost tradusă în românește de Al. Donici.

Și Caterina Raevski povesti legenda ce cunoștea.

— E frumos ce povestești, doamnă! Ai o imaginație cu adevărat poetică. Ui-te, multe istorii de-acestea sunt adevărate. Maria aceasta a trăit în adevăr, a fost răpită de-un han tătar, era din neamul Potoski. Și s'a petrecut în adevăr și ce povestesc eu despre frații briganzi. Pe Don, pe Volga eu am adunat multe altele, nimic n'am inventat. Chiar ofițerul pe care l-am pus în „Prinsul din Caucaz” a existat... *)

Apoi întorcându-se către Alexandrina Rosset i se adresă chiar ei ca uneia, care avea în chestie ceva—avea ceva grecesc în origina ei și era de sigur și frumoasă.

— Ceea ce le adaug este dragostea cu care le povestesc. Nu-i așa că le dau prea mult din inima mea? Nu-i așa că plângi când auzi cântându-se Șalul negru?

— De loc! erumpse Alexandrina Rosset. E o romanță pe care o găsesc insipidă! Prefer „Talismanul” și „Fântâna iubirei”. De altfel au versurile cele mai frumoase. Versurile din „Șalul negru” nu cântă!

— Foarte bine-ai zis! Versurile nu cântă... și trebuie să cânte chiar fără muzică!

Și Pușkin rămase o clipă visător.

— Te-asigur că „Șalul negru” te-ar fi vrăjit de l'ai fi auzit, ca mine, cântat într'o crâșmă jidovească în Moldova. Ați fi izbucnit toți în plâns!

— Plâns, de ce? întrebă Caterina Andreevna, curioasă.

— Efectul unei cârșme jidovești din Moldova! Usturoiu, ceapă: asta te face să plângi! Se amestecă ironic Petre Mecerski.

— A, nu! reluă Pușkin serios. Eu am pus în versuri plânsul fără ceapă și fără usturoiu și mi-e dor să cânt romanța asta în moldoveneste. Parcă spune mai mult și mai bine de cât am spus eu rusește. Lucrul e firesc, am observat aceasta și 'n altă împrejurare.

Eram pe plajă la Odessa...

— Ah, Odessa!.. suspină Alexandrina Rosset. (Pe cât se pare Alexandrina Rosset locuise, în copilărie, la Odessa).

— Da, la Odessa, pe plajă... Marea era lină, soarele viu pe cerul senin. Și liniștea te făcea să visezi, să cânti... În apropiere un barcagiu grec fredona un cântec din țara lui. Cântă apoi. A tot cântat apoi până a început să plângă.

L'am întrebat de ce plânge și mi-a răspuns: „Ceea ce

*) „Prinsul din Caucas”—Cavcavski plenik—al lui Pușkin, o imitație după Child Harold al lui Lord Byron, a fost tradusă în românește de C. Stamati „Prizonierul la Cerchezi”.

cânt mă face să plâng. E vorba de-o pasăre, care s'a așezat pe-o ramură și cântă, și cântă, și-apoi zboară! Pe rusește cântecul n'are nimic mișcător, dar în grecește... Ah, dacă ai ști grecește te-ar face să plângi!"

Avea dreptate.

Vreți să vă cânt moldovenește? Dar unde găsec eu șal negru și cobză?

— Nu-i mare lucru, interveni Sofia Mecerski, bucătarul nostru are o chitară, iar șaluri găsești câte vrei la fetele din casă!

Pușkin, Clement Rosset și Karamzin-fiul au alergat după șaluri. Miatlev încântat, că ar putea face vr'o scamatorie, s'a repezit după ei. Iar când Luca, un servitor bătrân din casa lui Karamzin aduse chitara, Glinka—muzicantul puse mâna pe ea instrunând-o și plecă și el din salon jucând în tactul strunelor.

Cu toții s'au adunat apoi în sofragerie și s'au închis acolo, iar peste câteva minute toată societatea fu poftită la spectacol.

Și ce spectacol? Pușkin și Clement Rosset erau deghizați în Moldoveni de fantazie. Cu figuri tragice întindeau de un șal negru și dădeau ochii peste cap luând poze sentimentale. Glinka, căruiș Pușkin îi fluerase melodia, o prinsese după ureche și-i potrivise acompaniamentul.

În fine Pușkin a început să cânte moldovenește, Clement să facă gesturi dramatice, iar Glinka să-i acompanieze din chitară. Presupușii moldoveni se prefăceau că plâng și că-și șterg lacrimile cu șalul negru.

Privindu-i și ascultând „Șalul negru” astfel cântat nimeni n'a plâns. Seriozitatea neturburată cu care ei desfășurau concertul i-a făcut pe toți să se prăpădească de răs.

Dar din această întâmplare povestită de Alexandrina Rosset-Smirnov în amintirile ei, nu rezultă oare că „Șalul negru” este mai românesc decât l-a făcut bătrânul nostru Costache Negrazzi?

D. STOICESCU

„BUZĂUL”

Mare necaz și cu filologii. De multele mărunțișuri cu care se îndeletnicesc, se pare că li se acrește sufletul așa de tare, că și ei între ei nu mai pot discuta liniștit, ci se ocărăsc cu furie, dar încă mai amarnic se războesc cu alte bresle, cum e cea a istoricilor.

Păcatele m'au purtat de vre-o cincisprezece ani încoace și prin împărăția filologilor: ce indignare solidară, de la Densusianu (Ovid) la Pascu (George) și de la Pascu (George) la Papahagi (Pericle), când am îndrăznit, cu toată sfiiciunea, să mă lămuresc eu singur, în nepriceperea mea, la vreun caz mai greu, în care D-lor, cu înțelepciunea D-lor, nu mă lămuriseră.

Iată de pildă cum a fost data din urmă. Am cercat să dau o explicație numelui *Dunării* și altor ape. Printre filologii cari voiseră și ei să lămurească aceste nume, dar nu ajunseseră la un rezultat primit de toată lumea, era și d. Papahagi (Pericle). D. Papahagi crede că nu am dreptate cu explicația mea. Bun. Dă D-lui alta. Nici o supărare. Urma alege. Dar acceia și rasteala ce rost au aici? „Presupuneri” și „argumentele” aduse de mine cu privire la Dunăre i se par d-lui Papahagi „lipsite cu totul de seriozitate”. În schimb iată ce ne propune D-sa cu adâncă seriozitate: „Dunărea” e: *Duna-cea-rea, Duna-rea*. Dacă aș fi filolog, aș alege din dicționar cele mai rele cuvinte de ocară ca să le arunc în d. Papahagi pentru această etimologie; pe când așa, mă mulțumesc să fac numai această gluină nevinovată, de a-l întrebă, dacă mai cunoaște D-sa *un singur exemplu* în întreaga onomastică fluvială asemănător cu „Duna-cea-rea”. Căci: *Valea Rea*, merge, *valea* fiind un cuvânt comun, *Mihnea cel Rău* merge, *Mihnea* fiind un nume de persoană; dar *Duna*, care pe românește nu înseamnă nimic, cum Dumnezeu, era să fie proclamată *bună* sau *rea*? Și apoi, prea serioșii filolog, ce te faci cu accentul *Dunăre*? Și ce te faci cu forma simplă, care exclude orice fabricație de aceasta atributivă. Căci *Valea-rea* rămâne așa, nu devine *Vălere*. Iar românul în totdeauna a spus: *Valea-Rea*, articulat, —și, dimpotrivă *Dunăre*, întocmai ca *Siret, Prut*, nearticulat.

Și iarăși, de ce te superi D-ta așa de tare că nu pomenesc în scrierile mele astfel de isprăvi ca ă D-tale cu Dunărea, atunci când propun eu explicați nouă? Ce treabă ti-ar mai rămâne D-tale, filolog specialist, dacă eu ți-aș luă meseria, certându-mă cu toți morții și vii, cari au avut păreri ca aceea că „Argășul” e fabricat după coloniștii armeni, după stilul mănăstirii *Curtea de Argeș*, etc? (Vezi revista *Dunărea*, I, p. 19—22).

Dar să ne întoarcem la „Buzăul” nostru și al D-lui Pericle Papahagi.

În ultimul număr din *Analele Dobrogei*, Anul IV, No. 3, p. 337 și urm., d. Papahagi cearcă să desființeze explicația ce am dat originii numelui râului *Buzăul*,—pe care, spre a-și face sarcina mai ușoară, îl citează mereu pentru vremea veche ca *Museos* și nu lămurește pe cititorul neștiutor că în thracică *Museos* și *Buseos* e acelaș lucru,—iar de altă parte face urechea toacă la exemplele de onomastică thracă aduse de mine.

Dar d. Papahagi își dă singur pedeapsa pentru procedarea sa neștiințifică de disprețuire ori bagatelizare a argumentelor adversarului. În adevăr, mă voiu mulțumi mai jos cu o simplă serie de citate din Papahagi, spre a demonstra cât de mult am avut dreptate cu originea thracică a numelui Buzăului.

D. Papahagi zice:

„În cazul ce ne preocupă, Buzuenii (sic!) pronunță *Buzău*, și nimic nu arată că străbunii lor, în trecut, vor fi pronunțat altfel”.

— De acord.

„Iar faptul că Moldovenii, cari păstrează în pronunțarea lor, în cuvintele de origină latină, pe „dz” în loc de „z”, îl înrotesc „*Budzău*” și nu *Buzău*, arată că el face parte din cuvintele vechi românești (perfect!!), din cele de origină latină, și nu din cele străine (exact!) intrate mai târziu, adică din cele care păstrează pe „z”... El își are deci sorgintea într'un cuvânt românesc vechiu moștenit ca *dzi* (= *zi*), *dzic* (= *zic*) etc. (exact!).

„Șichiar așa este.

„Acest nume, Buzău, stă în strânsă legătură cu viața poporului românesc și își are origina, ca multe, foarte multe nume de localități și numiri topografice, în numele de persoană *Buza* sau *Buzea* (vechiu *Budza*, *Budzea* (minunat!) derivat după cum vom arăta mai jos, de la cuvântul „*buză*”, pronunțat în vechime *budză*, cuvânt vechiu românesc, din epoca de formațiune a limbii noastre...” (perfect!).

— Și de ce origine ar fi cuvântul *buză*, scumpe domnule Papahagi? Dar să continuăm citatele:

„De ce atunci *Buzău* să nu-și aibă origina într'un nume propriu de persoană ca *Buza* sau *Buzea*, ambele uzitate și răspândite la Daco-Români, și dela care se derivă, precum se știe. *Buzești, Buzilă, Buzei, Buzoaică?*”

— Foarte exact, scumpe Domn. Așa am spus și noi.

Și nu numai la Daco-Români găsim pe *Buza* și *Buzea*, ci și la Aromâni”.

— Firește, pentru că *Buzes* thracicul e general balcanic.

„Fără îndoială că în *Buza, Budzea*, arom. *Buzza* etc. avem un nume propriu derivat de la „buză”, resp. arom. „budză” de unde și „buzat”, arom. „mbudzat”, atât ca adj. cât și ca nume propriu...”

„Rămâne de explicat forma *Buzău* din *Buza, Buzea*...”

Aici însă știința d-lui Papahagi se isprăvește: „fie că acest — *eu* este sufix oemnutival cu funcția ce o are sufixul *el*,—cum găsim de pildă în *Irineu* alături de *Irinel* (!!), fie că avem a face cu sufixul aromânesc despre care am vorbit mai sus”, fapt e că d. Papahagi nu-l poate explica.

Totuși D-sa încheie:

„Oricum, încheerea sigură, care se desprinde, după părerea noastră, din cele de mai sus, este că *Buzău* n'are a face nimic cu „Museos” (!!!) sau „buzov” (aceasta privește pe alți adversari ai D-lui Papahagi) și-i născut în sânul poporului nostru (de sigur ! V.P.) dintr'un radical *budz*,—(sigur!) care presupune un cuvânt curat românesc, moștenit (sigur!), ci nu unul împrumutat, străin” (sigur!).

Adică, onorate Domn, e cuvântul *albanez* și *balcanic*, adică thracic *buze*, care se găsește și la noi, pentru că și noi ne tragem din Thraci și din care derivă toate numele de Thraci *Buzes* (nu *Vuzes*!!) că doară le avem scrise și în latinește, unde nu se mai poate face confuzie ortografică) până în sec. VII, când Thraco-Românii încep a deveni Români veritabili (vezi iarăși lucrarea mea pe care o critici).

Iar în ce privește sufixul *eu* pe care nu ți-l poți explica decât prin analogii foarte ciudate, el este vechiul *aios-zus*, greco-latin, care nu mai e astăzi activ decât în formații culte, de neologisme latinizante, dar care atunci nu putea da decât *eu*: *Buzeus*—„Buzău”, ca *Domne-deus*—„Dumnezău”.

Vezi dară, prea supărăciosule Domn, că te-ai amărît degeaba? In loc să poți demonstra că între diferiții *Buzes* thraci și *Buzea* ai noștri nu-i nici-o legătură, ai contribuit cu totul neașteptat la dovedirea tocmai a tezei... adversarului D-tale.

V. PÂRVAN

Însemnări Juridice

I Gereme

Era altfel altădată, altfel mult!

De pildă satul Băseștii cădea în județul Oltului, iar nu în al Teleormanului ca azi și pe la 1770 și ceva, moșia satului acesta ajunsese, prin cumpărătoare, a unuia Ionașcu Cupețul din Slatina, om evlavios și filantrop. Această moșie, dimpreună cu altele, fură lăsate cu limbă de moarte, de Ionașcu, pentru biserică, și două-trei fântâni ce el clădise în Slatina, și pentru o școală de învățăturile primare în limba patriei, și un spital, pe care n'a avut timpul să le vadă ridicate, așa cum dorise, căci s'a dus pe calea dreptilor. Erau împrejurări de grea cumpănă pe atunci și trebuie să fi fost mari și evlavia și filantropia Cupețului ca să le biruiască.

După ce muri el, pe lângă soție-sa Neaga și cei rânduți de el,—Vodă Alexandru Moruzi (1799-1800), mai rândui episcopii ai acestui așezământ și pe Constantin Filipescu, care a fost mare vistier și pe Radu Golescu, asemeni mare vornic. Sub îngrijirea acestora lucrurile vor fi mers dinisor, căci în 1806 așezământul avea o economie de 1300 taleri, iar moșia Băseștii și alta Salcia dădeau un venit anual de 1000 taleri, cu cari se întreținea o școală în Slatina, la care învățau, ca pe atunci, și românește și grecește, ca la 100 de copii.

Dar o întâmplare ciudată veni să amenințe unul mers. Ce-a fost?

Ne spun episcopii Filipescu și Golescu într'o anafora (raport) din 5 August 1806 către Vodă Constantin Ipsilant: ...,întâmplându-se de s'au ucis doi turci în satul școlii și nepuțându-se dovedi ucigașii, s'a îndatorat școala, stăpâna moșiei, de-a dat rudelor acelor uciși *gereme* pentru sat, și cu aceea s'au prăpădit și mai sus numiții bani"... adică suma de 1300 taleri. Deci *Gereme*!

A fost o crimă în satul Băsești; doi oameni au fost găsiți uciși pe o bucată de pământ nevinovată a unei școli, al unui așezământ și mai nevinovat și cu toate astea, școala a fost obligată să plătească despăgubiri rudelor celor morți!

Ciudat! Ar exclama un jurist de azi, adică peste măsură nedrept și... poate s'ar ridica cu toată energia să vestejească vitrega epitropie a marilor noștri boeri.

Dar, drept și nedrept sunt noțiuni relative!

Și nu doar că concepția despre drept a celor doi boeri ar fi fost strâmbă. Ei găsesc geremeaua căzută pe capul școlii firească, ca o nenorocire ce le-a încurcat socotelile; dar despre dreptate n'au nici o îndoială... Ei cer în anafora adresați lui Vodă, de oarece venitul moșiilor e prea mic și economii nu mai sunt... „a se face milă școlii vinărișii din șese poporașe, ce sunt într'acel județ al Oltului... și havaetul bălciurilor ce se fac într'acel județ, însă zece parale de prăvălia mare, cinci parale de prăvălia mică... după cum asemenea s'a făcut ajutor și școlii ot sud Gorjului... așisderea să se hărăzească școlii și niscai oameni străini, fără paguba visteriei”...

Și nici Vodă n'are nici o îndoială de dreptatea geremei, căci aprobă în parte cererea și anume concesionează școlii darea pe vin din satele—poporașe—cerute și... „ludă zece scutiți, oameni streini fără pricină de dajdie”.

Să nu se creadă însă că avem de-aface cu un Vodă tolerant,—nu! Iar lucrul se vede din hrisovul ce dă asupra anaforalei în care admite, în parte, cererea boerilor epitropi; căci iată cum se exprimă asupra havaetului bălciurilor, cerut pentru școală: „cât pentru acele câte zece parale de prăvălia mare și câte cinci de prăvălia mică, ce ni se arată că se ia de ispravnicii județelor, aceasta, fiind urmare necanonisită și neștiută Domniei mele, este hrăpire a ispravnicilor și nu este cu cuviință să afierosim milă la școală jafurile și catahrisis ce se fac și nici slobozim Domnia mea, de acum înainte, o urmare ca aceasta...”

Așa dar geremeaua la care fusese obligată școala a fost găsită dreaptă și de boeri și de Vodă. Atunci ce să mai zicem noi?

Nu-am întreba numai, de ce? Întrebare firească pentru noi, cari trăim sub un alt regim în ce privește răspunderea în urma unei crime, al cărei autor nu s'a descoperit și dovedit.

Răspunsul e simplu: așa dispuneau atunci normele de drept ale Țării Românești. Gereme — obligația stăpânului locului, pe care s'a găsit un om ucis, de-a răspunde moștenitorilor despăgubiri, în cazul când ucigașul nu s'a dovedit, fie că isvora

alin îndatorirea socială a stăpânului locului de-a păzi ca, în coprinsul său, să nu se comită infracțiuni, fie că se baza pe prezumția, că stăpânul locului nu poate fi socotit strein de faptă, etc.—era în acel timp unul din așezămintele de drept ale Țării Românești.

Așa era altădată!

Și... să judecăm drept: Nu era bine, ce era atunci. Dar bine e, cum e azi, când nu se descoperă și dovedește ucigașul? Am văzut eșină din cabinetele procurorilor și judecătorilor de instrucție, sau coborând treptele curților cu jurați, văduve și orfani împovărați de durerea că au rămas fără sprijin pe lume, sau robiți pe viață de datorii pe urma mortului, al cărui ucigaș nu s'a descoperit sau nu s'a dovedit și... societatea noastră, organizată să apere existența fiecăruia, nu a simțit până acum că e dator ceva!

Da, drept și nedrept sunt noțiuni relative! Dar relative cu sentimentele, mentalitatea, activitatea unei societăți dintr'o epocă, în așa de strânsă legătură cu ele, că nu se pot concepe separat.

Fiecare societate cu ale sale!

Concluzia! Noi, cei de azi, să ne gândim mult înainte de-a ne lăuda cu ale noastre; iar când propriul nostru trecut ne inspiră un gând de îndreptare, să nu întârziem a-l realiza!

II. Învățătura și pedeapsă

Între noțiunile *învățătura* și *pedeapsă*, luate în sensul de azi, nu poate fi nici un raport, cu toate că diverse întâmplări poi să apropie, pentru școlari, neînvățătura de pedeapsă, sau să facă din învățătura o pedeapsă în unele sisteme pedagogice.

Este adevărat că, azi numai, anul școlar, adică al celor ce se ocupă cu învățătura și anul judecătoresc, adică al celor ce se ocupă cu judecarea faptelor și pronunțarea pedepșelor,—încep în Septembrie; dar acest fapt privește numai administrația instituțiilor școlare și judecătorești, fără ca între noțiunile învățătura și pedeapsă, să fie vr'un raport.

Altă dată însă cuvântul învățătura avea și înțelesul de pedeapsă.

Să citim, de exemplu, titlul Condicii de legi a lui Vasile Lupul din 1646. Vedem cu mirare: „Cartea românească de învățătura de la pravilele împărătești”.

„De învățătura”... și totuși, dacă e vorba de conținut, această condică este în totul un cod penal, o seamă de fapte oprite, pentru care se prescrie făptuitorilor pedepse. Deci un cod de pedepse, iar nu o carte de școală, carte de învățătura. În

adevăr, orice carte este purtătoare de învățături, dar aceasta e altceva. Titlul unei cărți se pune tocmai pentru a arăta specia învățăturii ce dă, obiectul special pe care-l tratează. Nu din punctul de vedere, că este purtătoare de învățături, Condica lui Vasile Lupul a fost numită așa: „Carte românească de învățatură”... ci pentru că prin învățatură se înțelege pedeapsă, penalitate, ce urma a fi aplicată, după judecare, călcătorilor de lege.

Dacă răscolim și alte texte de legi românești din acea epocă, înțelesul de pedeapsă al învățaturii se confirmă. În pravila de la Govora din 1640, o pravilă mai mult bisericească, se întrebuințează cuvântul învățatură și pentru pedepsele ce dedeau fețele bisericești făptuitorilor de păcate. De pildă, în § 13 se zice: „ce cu socotință i se cade a-l învăța”, în înțelesul de: „pedeapsa trebuie să fie rațională”. Și tot acolo se mai zice: „se cade a-l învăța pre insul cât va putea ținea”, în înțelesul de: „pedeapsa trebuie să fie suportabilă”.

Dacă ne referim la înțelesul cuvântului „învățatură” din documente originale românești din acea epocă, vedem că acest înțeles coprinde și pe acela de „pedeapsă”.

Astfel, într-o carte (cum am zice noi decret) a lui Radu-Vodă Mihnea, dată în București la 2 Noembrie 1611, prin care întărește vistierului Pană stăpânirea peste satul Lungii, cumpărat de acesta de la Neaga-Vorniceasa Mitrii Vornicul, se zice: „Derept aceia și voi, rumânilor, în vreme ce veți vedea cartea domniei mele... voi să ascultați ori de ce vă vor da învățatură”. Aci fiind vorba de supunere la raporturile dintre stăpân și colon, stăpânul având dreptul de judecată și de pedeapsă, înțelesul cuvântului învățatură este acela de globire, pedeapsă.

Cu același înțeles e întrebuințat cuvântul învățatură și într-o altă carte a aceluiași Domn din 17 Noembrie 1613, dată lui Vasile al doilea vistier, ginerile vistierului Pană, prin care îi întărește stăpânirea asupra aceluiași sat. Lungii.

Și în aceeași epocă se mai vede că cuvântul „învățatură” mai are înțelesul și de dispoziție, normă, obligație de drept public, condamnare—înțeles care se apropie de acela de normă penală—precum într-o carte a aceluiași Domn, din 26 August 1614, dată lui Dumitru Logofătul, stăpânul satului Tătarul: „Iar cui va părea strâmb, să vie de față, căci așa iaste învățatura Domniei mele”.

Se vede dar că „învățatură”, cuvânt vechiu românesc, a avut în cursul timpului și alte înțelesuri decât cel de azi, între care și pe acela de „pedeapsă”. Lucrul se explică prin lipsa de cuvinte corespunzătoare noțiunilor noi introduse prin viața de stat, sau de alte împrejurări.

Dacia și Moesia

după Ptolemaeus (Sec. II d. Cr.)

de C. BRATESCU

Claudius Ptolemaeus trece drept un fruntaș printre geografii antichității. Matematic și astronom în acelaș timp, el și-a câștigat un merit deosebit prin faptul că a prelucrat, după un sistem geometric mai riguros, geografia ridicată de Eratosthenes și Strabo pe o temelie mai științifică. Opera sa, Γεωγραφικὴ ὑφήγησις, scrisă în opt cărți, a fost cel mai însemnat și cel mai răspândit izvor de informație *) pentru geografia veche, din sec. II d. Cr. până în epoca renașterii științelor, în sec. XVI. Ptolemaeu și-a clădit această operă mai ales pe temelie

*) O răspândire și mai mare a avut-o pentru prima oară în sec. XV în traducerea latinească, a lui *Manuel Chrysoloras* și *Iac. Angelus* (Vicenza 1475); iar cea dintâi ediție grecească fu îngrijită de *Erasmus* la 1533. La 1605 apare ediția, cu traducere latină, a lui *Ph. Montanus*, însoțită de hărțile lucrate de *Gerh. Mercator*; la 1618 o nouă ediție, a lui *P. Bertius*, cu hărțile lucrate de *Münster*. Urmă apoi o pauză de două secole, după care, la 1828, abatele *Halma* scoase o nouă ediție, cu traducere franceză, după un excelent manuscris Parisian. Studiul și traducerea noastră au fost făcute după ediția greco-latină a lui *Carolus Müllerus*: *Claudii Ptolemaei geographia*, Parisii, 1883. Autorul a folosit, în alcătuirea ediției sale, 39 manuscrise sau codice, dintre care 10 Parisiene, 3 Oxoniene, 2 Venețiene, 2 Milaneze, 9 ale Vaticanului, 5 Florentine, 1 din Bononia, 1 din M. Athos, 1 din Viena, 1 din Constantinopol și restul din alte centre.

Ci Ptolemaeus a mai scris și Πράξεις κανόνες adică niște table astronomice în vederea alcătuirii calendarului și o mare operă: Μεγάλη σύνταξις un sistem de astronomie în 13 cărți, de care s'a servit și în geografia sa. Arabii au tradus această operă încă din sec. IX, sub titlul de „*Fahri almagesti*”, de unde numele de „*Almagesta*”, rămas operii, nume care nu e decât o corupere din grecescul μέγιστος. Vezi și *A. Forbiger*: *Handbuch der alten Geographie*, vol. I, pag. 402 și urmât., de unde s'au luat și unele caracterizări juste.

pusă de geograful *Marinos* din Tyrul Feniciei, ale cărui scrieri s'au pierdut. Acesta, folosind însemnările de drum ale mai multor călători precum: *Diogenes*, *Theophilos*, *Alexandru Macedoneanul*, *Dioscuros* și alții, și comparând cu grijă toate izvoarele între ele, a reușit să precizeze întrucâtva poziția unui număr mai mare de locuri pe pământ prin grade de longitudine și latitudine, însemnând prin aceasta începutul unei noi perioade în progresul cunoștinței oekumenei. ¹⁾

Ptolemaeu, prin urmare, după cum însuși o afirmă în cartea I, cap. 6 și următoarele, n'a făcut de cât să corecteze ²⁾ și să desăvârșască ³⁾ opera înaintașului și contemporanului său, căruia îi datorează atât de mult. Informația sa însă este mult mai bogată: el dă granițele țărilor, începutul și sfârșitul lanțurilor de munți, izvoarele și gurile fluviilor, golfurile, lacurile, precum și o listă de orașe, mai numeroasă decât la înaintașii săi, determinând fiecare localitate prin longitudinea și latitudinea sa.

Geografia lui *Ptolemaeu* este o geografie scrisă pentru a construi o hartă. După ce ai construit harta și ai trecut pe ea toate numirile de orașe, râuri, munți, insule, lacuri și popoare, nu mai rămâne nimic, dar nimic, din opera acestui geograf. Nici o tresărire a spiritului omenesc pentru explicarea unor fenomene ale învelișurilor planetei noastre, nici o stabilire de relații cauzale, nici o descriere caracteristică, însușiri care, totuși, dau atâta farmec în lectura operei unui *Herodot*, *Strabo* sau *Plinius*. Nume de locuri și cifre de coordonate: toponimie și matematică. Rare ori se poate întâlni în literatura geografică o operă mai uscată ca aceasta.

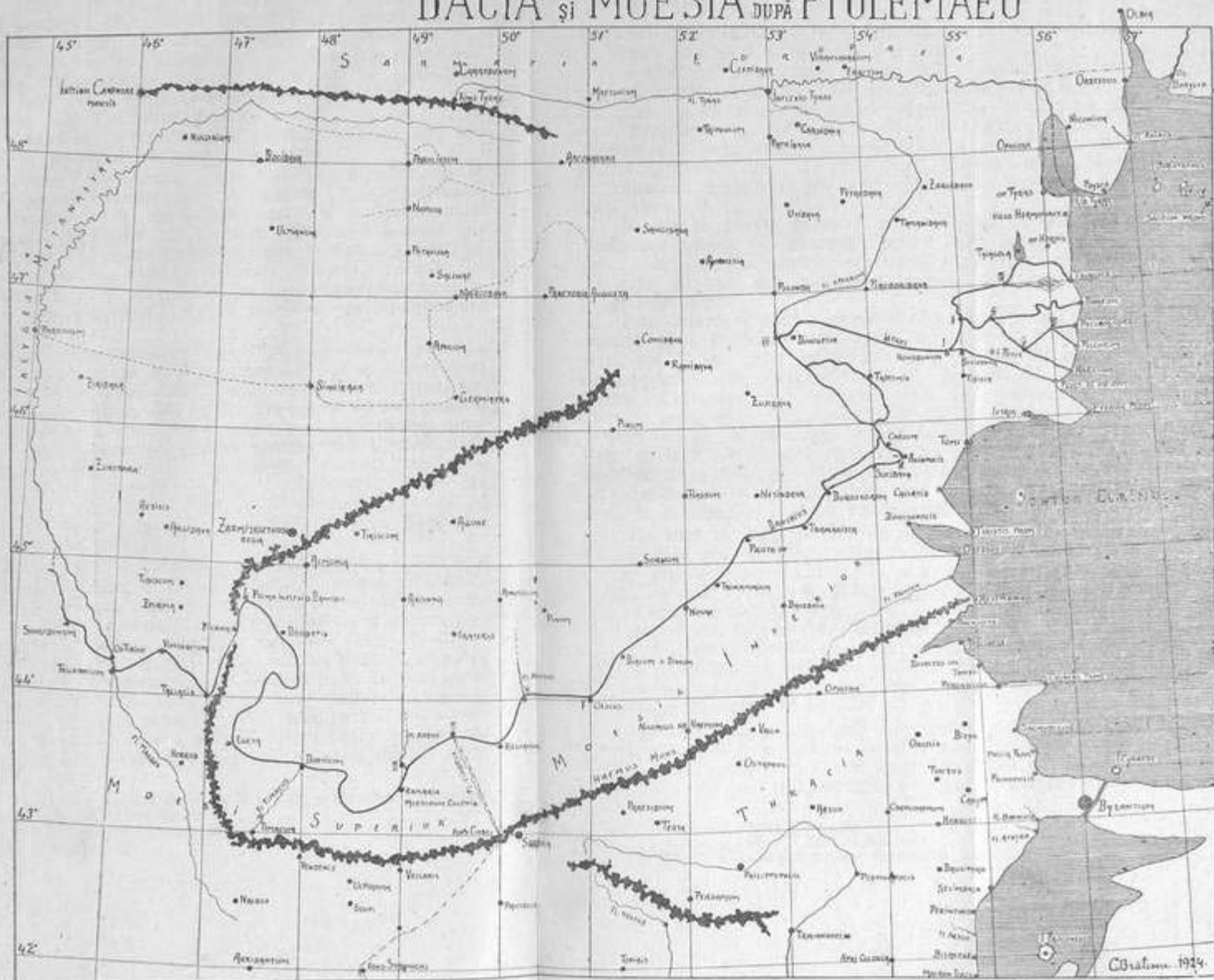
Dacă în prima carte se dau oarecare precizări asupra mărimii planetei noastre și asupra întinderii „oekumenei”, adică a pământului locuit, atât cât era cunoscut pe vremea aceea (cap. 6 și următ.), apoi instrucțiuni referitoare la pregătirea unei hărți geografice după o proiecțiune mai justă (cap. 19—24), — în schimb, toate celelalte cărți, de la a doua până la a șaptea, nu cuprind de cât chorografie și topografie în cel mai strict înțeles etimologic al cuvântului și cu scop exclusiv cartografic. Un exemplu se poate vedea din traducerea de mai jos asupra *Daciei* și *Moesiei*. Cartea a opta și ultima cuprinde o recapitulare a întregii „oekumene”, după care urmează cele 27 hărți,

1) *Marinos* din Tyr trăiește pe la 150 d. Cr. — *Ptolemaeu* e contemporan cu el, însă scrie după dânsul.

2) Vezi *Ptolemaeus*, cartea I, cap. 11—20.

3) *Id.* I, cap. 21—24.

DACIA și MOESIA DUPĂ PTOLEMAEU

sau atlasul, conținând 10 foi pentru Europa, 4 pentru Africa, 12 pentru Asia și o hartă generală a lumii.

În alcătuirea operei sale se pare că Ptolemaeu a avut sub ochi și hărțile lui Marinus din Tyr. Marele defect al acestora era însă că nu țineau seamă de sfericitatea pământului și, deci, meridianele și paralelele se tăiau în unghiuri drepte. ¹⁾ Ptolemaeu înlătură acest defect, încercând a proiecta suprafața sferică a planetei pe o suprafață plană. Meridianele sale sunt, în consecință, curbe, dar pot fi și drepte; însă paralelele sunt toate curbe. ²⁾

Nu stă în gândul nostru a arăta aci cum își construiește Ptolemaeu rețeaua de coordonate pentru harta întregii „Oekumene”: ci a explica oarecare nepotriviri și ciudățenii ale hărții alăturate, pe care am construit-o riguros după coordonatele geografului grec.

Este dela sine înțeles că și Ptolemaeu va număra dela equator până la polul nord, adică într'un sfert de circumferință, tot 90 gr. ca și cei de azi; însă paralela 45 gr. care, după determinările moderne, trece pe la nord de gura Sf. George a Dunărei, la Ptolemaeu trece prin portul Odessus (Varna), prin urmare cu aproape 200 km. mai spre miazăzi; paralela 46 gr. o duce prin cetatea Istria, când ea, de fapt, trece pe la S. de limanul Nistrului; iar paralela 47 gr., care trece pe lângă Chișinău, Ptolemaeu o duce prin gura cea mai de nord a Dunărei. Intregul finut, prin urmare, este așezat pe hartă la o latitudine cu mult mai nordică de cât e în realitate.

Am citat ca exemple locurile de lângă Mare, de oarece acestea fiind mai accesibile navigatorilor din spre Mediterana, puteau procura geografului nostru date mai sigure asupra așezării lor reale de pe glob. Și totuși, greșala este considerabilă; căci, dacă longitudinea poate varia după primul meridian, — care poate fi dus prin insulele Fericților ³⁾ cum face Ptolemaeu, prin Paris sau Greenwich, cum fac contemporanii, — în schimb latitudinea trebuie să rămâie aceeași la toate popoarele care au idee de forma sferică a pământului și care cunosc geometrie, fiindcă pentru toată lumea sunt 90 gr. dela equator la pol.

Mai întâi greșala principală vine dela faptul că geograful nostru nu are la îndemână coordonatele astronomice ale tuturor locurilor. Asemenea lucrări, este drept, începuseră cu mult înaintea lui Ptolemaeu. *Anaximandru*, un elev al vestitului filosof

1) *Ptolemaeu*, cartea I, cap. 20.

2) *Ptolemaeu*, cartea I, cap. 24 mai ales.

3) Νῆσοι τῶν Μακάρων, *Insulae Fortunatae* = Ins. Canare.

Thales din Milet, inventă în sec. VI a. Cr. un instrument simplu pentru determinarea latitudinii geografice după înălțimea polului *gnomon*, și alcătuiește prima hartă pe care a însemnat orașe, fluvii și granițe de țări. După dânsul, *Eratosthenes*, în sec. III a. Cr., în străduințele sale de a măsura, în Egipt, mărimea globului pământesc, a ajuns să dea și o hartă în care pentru prima oară întrebuință rețeaua gradelor. Aceste încercări au fost duse mai departe de *Hipparch*, (în sec. II a. Cr.), care preciză longitudinea și latitudinea mai multor orașe, determinând pentru fiecare înălțimea polului. În sfârșit Romanii, ca oameni practici, făcură măsurători de distanțe, dealungul drumurilor militare și comerciale, între orașele cucerite de ei. Însă marea majoritate a localităților căpătără în antichitate o localizare pe hartă nu în urma unor determinări astronomice făcute la fața locului, ci printr'un procedeu și un calcul invers și lipsit de rigoarea științifică: anume folosind relațiile negustorilor și corăbierilor asupra distanțelor. Dacă se putea afla dela aceștia cam la ce depărtare în stadii se află un loc necunoscut de un altul ale cărui coordonate erau stabilite și dacă se știa spre ce punct cardinal se află primul de al doilea, atunci era destul de ușor a calcula și poziția sa aproximativă pe glob. De asemenea procedee n'au putut scăpa nici *Marinos* din Tyr și nici *Ptolemaeu*; însă ele, evident, nu puteau duce la rezultate temeinice, căci atât orientările, cât și distanțele date de călători erau lipsite de precizie.

Și chiar modul de a se calcula distanțele în antichitate nu era științific, abstracție făcând de măsurătorile romane în mile de-alungul drumurilor militare. Așa s. ex. distanțele pe apă se socoteau după zilele de plutire cu corabia, iar pe uscat după cât poate umbla un călător într'o zi. 1) Iuțea plutirii pe Mare sau pe un fluviu însă variază după vânt, după dibăcia cărmaciului, după felul mării, după construcția vasului, etc.; iar iuțea mersului pe uscat variază după natura reliefului, după vigoarea călătorului, după felul mijloacelor de transport etc. De aceea și rezultatele variază din epocă în epocă, de la autor la autor, după cum se vede din următorul tablou: 2)

<i>Herodot</i> (IV, 86) socoate într'o zi de plutire pe mare.	700 stadii.
„ „ într'o noapte „ „	600 „
„ „ într'o zi de plutire pe un fluviu.	540 „
<i>Aristide</i> (Or. Aegypt. p. 360) : într'o zi, pe mare, cu vânt bun.	700 „

1) Vezi și *Ptolemaeu* I, 9, 11, 17.

2) Vezi *A. Forbiger*: *Handbuch der alten Geographie*, Vol. I, pag. 550—551.

<i>Theophilos</i> (Ptolem. I, 9): într'o zi și o noapte de plutire.	1000 stadii
<i>Markianos Herakleota</i> (p. 3 și 67 Huds.): după împrejurări și dibăcia cârmaciului.	500—900 „
<i>Marinos din Tyr</i> (Ptolem. I, 17), după împrejurări și greutatea plutirii	500—1000 „
<i>Skylax</i> (I p. 30 Huds.) socoate zilele de plutire egale cu nopțile, de câte	500 „
<i>Polybios</i> (în Strabo I p. 25), afirmă că nici o corabie nu poate străbate într'o zi și o noapte mai mult de	2000 „

În ceea ce privește distanțele străbătute într'o zi de drum pe uscat, cifrele de asemenea variază:

<i>Herodot</i> (IV, 101; V, 54) dă pentru câmpie	200 stadii.
„ „ locuri muntoase.	150 „
<i>Marinos din Tyr</i> (în Ptolem. I, 11), pentru un drumet obișnuit	172 „
„ „ pentru o armată în marș.	150 „
<i>Pausanias</i> (10, 33) dă pentru locurile muntoase	180 „
<i>Strabo</i> (I p. 35) socoate o zi obișnuită de marș.	250—300 „
<i>Vegetius</i> (De re milit. I, 11) dă pentru o zi de marș a trupelor romane 20—24 mile, sau	160—192 „

Unde mai punem apoi că drumurile de uscat sunt cotite și nu merg exact nici în sensul unui meridian, nici în sensul unui paralel, iar corăbiile pe mare, în antichitate, plutind în zarea coastelor, făceau ocoluri și prin golfuri; iar aceste ocoluri, unite cu pornirea spre exagerare a negustorului sau marinarului, aveau în totdeauna ca rezultat o exagerare a distanțelor. De aceea mulți scriitori antici reduc întotdeauna aceste distanțe cam cu o treime. Pentru toate aceste cauze, este evident că determinarea longitudinei și latitudinii indirect, prin calcule de transformarea stadiilor în grade și nu prin observarea astronomică la fața locului, nu poate duce la rezultate științifice precise și nu ne poate inspira destulă încredere.

Obseivați harta Daciei. Prin procedeul mai sus menționat, s'a obținut o imagine diformă a întregii regiuni. E de ajuns numai să pomenesc faptul că Dunărea, la cotitura din spre Vidin, este pusă aproape pe aceeași latitudine cu Bizanțul (Constantinopole); Serdica (Sofia) chiar mai spre miazăzi, iar izvorul Nistrului pe același paralel cu Ordessus (Odeza)! Harta pare

frântă în regiunea Focșani-Galați și căzută în jos cu colțul din spre Oltenia; ea e gheboșată și turtită spre Moldova, căscată spre apusul Transilvaniei și strivită în Dobrogea.

Dar mai este o cauză de greșeală pentru care paralelele au fost deplasate din locul lor și date mai spre miazăzi. Greșeala aceasta vine de acolo că Ptolemaeu și-a închipuit pământul mai mic decât e în realitate, dându-i un circuit de 180.000 stadii (33.300 km.); de unde urmează că un grad e socotit de 500 stadii. ¹⁾ Este acum clar că, dacă coordonatele iocurilor au fost stabilite indirect, prin utilizarea distanțelor în stadii și dacă s'a socotit un grad egal cu 500 stadii în loc de circa 700, cât e în realitate,—atunci paralelele nu vor mai fi la locul lor, ci cu atât mai coborâte, cu cât ne vom urca mai spre pol. Noroc că Ptolemaeu pornește calculul din spre părțile Mediteranei; altcum, dacă ar fi pornit de la equator, atunci la gurile Dunărei am fi avut nu 46 gr.—47 gr., cum dă Ptolemaeu, conform gradului său de 500 stadii, ci paralela 54 gr.

Intr'adevăr, de la paralela 36 gr., care trece prin Rodos, ²⁾ de unde pornește geograful grec și până la paralela 45 gr. dela gura meridională a Dunărei, avem 9 gr., care fac circa 1000 km. (1 gr. egal 111.111 m.). La Ptolemaeu însă 9 gr. fac 832 km. 500 m., adică 167 km. 500 m. mai puțin. Această diferență de lungime transformată în grade de-ale lui Ptolemaeu adică de 500 stadii sau 92 km. 500 m., ne dă tocmai diferența de 1 grad și ceva pentru gura meridională a Dunărei unde, în loc de 45 grade, Ptolemaeu ne dă 46 gr. și ceva. De unde urmează că autorul nostru și-a calculat coordonatele pornind de la paralela insulei Rhodos.

Al treilea izvor de greșeală, în sfârșit, l-au mai oferit geografului grec și relațiile false ale călătorilor. Acestor informatori se datorește faptul că insula Leuce (a Șerpilor) e pusă prea spre nord, cam pe acelaș paralel cu Limanul Nistrului și la răsărit (?!) de insula Borysthenes (Berezan) din spre gura

1) Un stadiu de drum e socotit 185 m; 180.000 stadii = 33.300 km., când în realitate pământul are un circuit de 40.000 km. Un grad de latitudine pe pământ are în mijlociu 111,111 m., dar la Ptolemaeu el are numai 92.500 m., adică 500 stadii.

2) Ptolemaeu, I cap. 20.

Niprului; apoi ciudățenia brațului de Dunăre ce se desface la Noviodunum (Isacea); lipsa lagunei Razim pe care, totuși, Plinius cel Bătrân, cu mult înaintea lui Ptolemaeu, o pomenește ca existentă, sub numele Halmyris, dându-i și dimensiunile; cursul lui Hierassus (Siretul) pe care-l aduce din spre N. E. în loc de N. V. și, pe cât se pare, îl confundă cu al Prutului de care nu pomenește nimic; confundarea numelui Tisei cu al Timeșului din Banat (Tibiscus) și multe alte nepotriviri pe care ori cine le poate urmări în urma unui examen comparativ al hărților. În special localizarea multor orașe este surprinzător de greșită; și doar asupra acestui punct și-a concentrat Ptolemaeu toată atenția sa de geograf, și cu atât mai mult ne miră acest fapt, cu cât Dacia, în timpul său (sec. II d. Cr.), se află în plină stăpânire romană. Ea intrașe, prin urmare, în lumina mai vie a civilizației mediteranee. Romanii ridicaseră orașe, aduseseră coloniști, construiseră drumuri și le măsuraseră, iar teritoriul cucerit ajunsese o „Dacie felix”. Opera de colonizare romană era mai puternică în Oltenia, Banat și Transilvania, unde și orașele au un caracter toponimic mai latin decât cele din Moldova și Muntenia, care-și păstrează, în terminația—*dava*, caracterul lor dacic. Și totuși, cu toată putința unei informații mai precise, multe orașe oltene și bănățene sunt localizate greșit. De pildă, Amutrium dela confluența Motrului cu Jiul este pus lângă Olt. Aquae din Transilvania sunt puse dincoace de Carpați etc. Singure așezările omenesti din lungul Dunărei și al Mării ne inspiră mai multă încredere, abstracție făcând însă de coordonatele lor. Spre gurile fluviului și Moldova conținza este destulă.

Cu toate aceste defecte, hărțile lui Ptolemaeu au rămas cele mai bune hărți în antichitate; ba chiar, pentru anumite regiuni, și în tot cursul evului mediu și o bună parte din epoca modernă; și ori cine ar compara s. ex. hărțile diforme ale Dobrogei până prin sec. XVIII cu aceasta a lui Ptolemaeu, nu se poate să nu se pronunțe de partea geografului elin. O critică a valorii acestui izvor însă era necesară. Mai ales pentru lucrările de amănunt și precizie, a socoti paginile lui Ptolemaeu ca

literă de evanghelie, ar fi o greșeală. Opera sa trebuie folosită comparativ, cu erudiție, cu critică și cu bun simț.

Amintind că în înșirarea localităților Ptolemaeu pornește dela Nord spre Sud și de la Vest spre Est, ceea ce aduce înlesnire în alcătuirea hărții și scutește de confuziuni,—treacă acum la traducerea capitolelor privitoare la Dacia și Moesia, lăsând în seama arheologilor identificarea unor localități mai obscure.

DACIA

CARTEA III, CAP. VIII

1. *Dacia* se mărginește la miază noapte cu acea parte a *Sarmăției europene*, care începe de la muntele *Carpates* până la locul unde am arătat că fluviul *Tyras* se înconvoaie; 1) iar acest loc, precum am spus, se află la 53°; 48°, 30'.

1) In cartea III cap. V, vorbind despre „*Sarmatia europaea*“, Ptolemaeu îi dă următorul hotar de sud: „spre miazăzi însă (se mărginește), cu *Iazyges Metanastae* începând dela capătul munților *Sarmatici* până la începutul muntelui *Carpates*, a cărui poziție este la 46°; 48°, 30',—și urmărind latura Daciei dealungul aceluiaș paralel, până la gurile fluviului *Borysthenes* și la țărmlul *Pontului*...“ Gurile lui *Boristhenes* sunt puse la 57°, 30'; 48°, 30', (pag. 413).

Tyras = Nistrul. Pentru a duce cursul Nistrului mai la vale de punctul numit „*Inflexio Tyrae*“, sau ἐπιστροφή τοῦ Τύρα, trebuie să se țină seama de următorul pasagiu din Ptolemaeu Cartea III cap. 6: „Mai la nord (deasupra) de fluviul *Tyras*, lângă Dacia, (se află orașele): *Carrodunum*: 49°, 30'; 48°, 40'; *Maetonium*: 51°, 48°, 30'; *Clepidava*: 52°, 30'; 48°, 40'; *Vibantavarium*: 53°, 30'; 48°, 40'; *Eractum*: 53°, 50'; 48°, 40'“, — (pag. 434). Apoi pasagiul din aceeași carte și cap. (pag. 420—421): „Și dintre fluviile (*Sarmăției europene*) de dincoace de *Borysthenes*, fluviul *Tyras* hotărniceste ținuturile Daciei și ale *Sarmăției*, începând dela cotitură (ἀπὸ ἐπιστροφῆς), a cărei poziție este: 53°; 48°, 30', — până la vărsare (μέχρι τοῦ πέρατος), care se află la 49°, 30'; 48°, 30'“.

Pentru Ptolemaeu *Carpații* nu sunt un lanț de munți cari se înconvoaie prin interiorul Daciei până la Porțile de fier, ci un simplu munte ὁ Καρπά της ὄρος, *mons Carpates*, muntele *Carpates*, a cărui poziție pe glob este 46°; 48°, 30'. (Cartea III, cap. 5 pag. 420), deși la pag. 413 (cartea III, cap. 5 § 1) se vorbește de „începutul muntelui (sic) *Carpates*“. In interiorul Daciei Ptolemaeu nu pomenește de loc acești munți.—Dacă în harta noastră alăturată am desenat o parte din *Carpați*, am făcut-o mai mult pentru orientare.

La apus cu *Iazyges Metanastae* ¹⁾ până la râul *Tibiscus* ²⁾

La miazăzi însă cu acea parte a fluviului *Danubius* ³⁾ care se întinde dela gura râului *Tibiscus* până la *Axiopolis* ⁴⁾ dela care oraș până la gurile sale dela *Pont* ⁵⁾ *Danubius* se numește *Istros*) iar pozițiile acastei laturi sunt următoarele:

2. După gura râului *Tibiscus*, prima cotitură către *Africus* ⁷⁾
47°20'; 44°45'.

Cotitura la confluența cu râul *Rabon* ⁸⁾ ce curge prin Dacia:
49°; 43°30'.

Cotitura la confluența cu *Ciabus* ⁹⁾ 49°30'; 43°45'.

Cotitura la confluența cu *Aluta* ¹⁰⁾ care izvorând dela miază noapte, curge prin Dacia. 50°15'; 44°.

Cotitura din apropiere de *Oescus* ¹¹⁾ 51°; 44°.

Cotitura de lângă *Axiopolis*. 54°20'; 45°45'.

De aci și până la guri am spus că *Danubius* se numește *Istros*.

Spre răsărit însă Dacia se mărginește cu fluviul *Istros* până la cotitura de la orașul *Dinogetia* ¹²⁾ care cotitură se află la
53°; 46°40'.

Apoi cu râul *Hierassus*, ¹³⁾ care se varsă în *Istros* la *Dinogetia*, curgând din spre miază noapte și răsărit, dinspre pomenita cotitură a fluviului *Tyras*.

1) *Iazyges Metanastae*, sau Iazygii apuseni, locuiau între Tisa, Dunărea Ungariei și Carpații de nord. Au sosit aci în sec. I d. Cr., din spre Marea Azovului, și au durat până prin sec. V. Au făcut dese incursiuni în Moesia și Panonia (*Ammian* 17, 12. 13. 29. 6) și au dat mult de lucru împăratului Marcu Aureliu (*Dio* 71, 7). Erau călăreți buni și în războiu purtau, cai și oameni, platoșe. Asupra țării lor, vezi și Ptolemaeu, cartea III cap. VII.
2) *Tibiscus* la Ptolemaeu nu e Timeșul, ci Tisa. Dovadă e pasagiul din cartea III. cap. VII, unde scrie că hotarul de miazăzi al Iazygilor se întinde pe lângă Dunăre „până la gura lui Tibiscus, care se varsă în ea (în Dunăre), curgând din spre miază noapte, având (la gură) 46°; 44°, 15'; din spre răsărit însă (Iazygii) se mărginesc, de-alungul Daciei, cu însuși râul Tibiscus care, izvorând de sub muntele Carpatus, curge din spre răsărit și apoi se încovoiaie. Iar poziția acestui munte este: 46°; 48°, 30'“ (pag. 440-441). De unde se vede că nu e vorba de Carpații dintre Oltenia și Banat, ci de muntele Carpates dela nord.—3) Dunărea. 4) Lângă Cernavoda de azi, unde e Cetatea Pătului, sau Hinog. 5) Marea Neagră. 6) Numele Dunărei, întrebuițat mai ales de scriitorii greci. 7) *Africus*, în text: πρὸς Αἴψα în unele traduceri: „ad austrum“. Ar fi cotitura dela Pozițiile de Fier, după coordonatele lui Ptolemaeu. 8) Ar fi mai curând Jiul. 9) Azi Țibrita, între Lom și Ogost. Se varsă în Dunăre lângă satele Țibar și Varoș. 10) Oltul. 11) La gura râului Isker, pe unde se află azi Ghighen. 12) În fața Galațiilor, la capătul peninsulei Bugeac din Dobrogea. 13) Sifetul; după locul unde-l pune Ptolemaeu, ar fi mai curând Prutul.

3. Dacia este locuită spre miazănoapte, dacă începem dela apus. de *Anarti* ¹⁴⁾ și *Teurisci* ¹⁵⁾ și *Coestoboci* ¹⁶⁾ mai jos de aceștia. de *Predavensii* ¹⁷⁾ și *Rhatacensii* ¹⁸⁾ și *Caucoersii* ¹⁹⁾ mai jos de ei, și în aceeași ordine, de *Biephii* și *Buridavensii* ²⁰⁾ și *Cotensii*; și mai jos de aceștia, de *Albocensii* ²¹⁾ și *Potulatensii* ²²⁾ și *Sensii*; mai jos de aceștia, în părțile de miazăzi, de *Saldensii* și *Ciagisi* și *Piephigi*.

4. Iar orașele mai însemnate din Dacia sunt următoarele:

1. Ruconium	46 ^o ,30' ; 48 ^o ,10'	8. Petrodava	53 ^o ,45' ; 47 ^o ,40'
2. Docidava	47 ^o ,20' ; 48 ^o	9. Ulpianum	47 ^o ,30' ; 47 ^o ,30'
3. Porolissum	49 ^o ; 48 ^o	10. Napoca	49 ^o ; 47 ^o ,40'
4. Arcobadara	50 ^o ,40' ; 48 ^o	11. Patavissa	49 ^o ; 47 ^o ,20'
5. Triphulum	52 ^o ,15' ; 48 ^o ,15'	12. Salinae	49 ^o 15' ; 47 ^o ,10'
6. Patridava	53 ^o ; 48 ^o ,10'	13. Praetoria	
7. Carsidava	53 ^o ,20' ; 48 ^o ,15'	Augusta	50,30' ; 47 ^o

14) Caesar în „De bello Gallico“, 6,25, spune că „Silva Hercynia“ începe dela hotarele Helveților până la hotarele Dacilor și Anartilor. Anartii ar fi locuit, deci, pe la izvoarele Vistulei. Se disting Anartii din Dacia și Anartofracti în Sarmatia europaea. 15) *Teuriscii* sunt o ramură de Celți rămași în Dacia. De altfel Celții au locuit până în Dobrogea și ei sunt întemeietorii orașelor Noviodunum (Isaccea) și Durostorum (Silistra). 16) *Coestobocii* locuiau și în Sarmatia europeană la hotarele Daciei. Vezi cartea III cap.V pag. 426. 17) *Predavensii*, probabil după localitatea Predava: Daci. 18) *Rhatacensii* ar fi, după C. Müller (adnot. pag. 444), ca și *Racatensii*, acelaș popor care se pomeneste în Germania, lângă Dunăre, sub numele de *Racatae*. Ipoteza ni se pare puțin probabilă. 19) *Caucoensii*, probabil Dacii din ținutul Târnavelor. 20) *Buridavensii*, numiți după orașul Buridava, pomenit de Tabula Peutingeriana pe Olt, între Castra Trajani și Pons Aluti; iar orașul pare a-și trage numele dela *Burri*, pe cari-i cunoaște Dio Cassius (66,8 ; 71,8 ; 72,3) la hotarele Daciei. 21) *Albocensii*, prin regiunea Dunărei, pe unde era localitatea Transalba, numită în Notitia imper. orient. (1 pag. 103) în Dacia ripensis, poate nu departe de Turnu-Severin. 22) *Potulatensii*, locuitori dela Potula, localitate aproape de Dunăre, pomenită de geograful Ravennat p. 204. După C. Müller, pe la actualul Potel.

Din această listă de 44 orașe ale Daciei, mai cunoscute și mai bine identificate sunt următoarele: 3) *Porolissum* = Moșgrad, în nordul Transilvaniei, fosta capitală a Daciei Porolissensis.—10) *Napoca* = Cluj.—11) *Patavissa* sau *Potaissa* = Turda.—12) *Salinae*, numit după ocna de sare din apropiere de Vinț.

14. Sangidava	51 ^o ,30'; 47,30'	30. Tiriscum	48 ^o ,30'; 45 ^o ,15'
15. Angustia	52 ^o ,15'; 47 ^o ,15'	31. Zarmizege-	
16. Utidava	53 ^o ,10'; 47 ^o ,40'	thusa regia	47 ^o ,50'; 45 ^o ,15'
17. Marcodava	49 ^o ,30'; 47 ^o	32. Aquae	49 ^o ,30'; 45 ^o ,20'
18. Ziridava	45 ^o ,30'; 46 ^o ,20'	33. Netindava	52 ^o ,45'; 45 ^o ,30'
19. Singidava	48 ^o ; 46 ^o ,2 ^o 0'	34. Tiasum	52 ^o ; 45 ^o 30'
20. Apulum	49 ^o ,15'; 46 ^o ,40'	35. Zeugma	46 ^o ,40'; 44 ^o ,40'
21. Germizera	49 ^o ,30'; 46 ^o ,15'	36. Tibiscum	46 ^o ,40'; 44 ^o ,50'
22. Comidava	51 ^o ,30'; 46 ^o ,40'	37. Dierna	47 ^o ,15'; 44 ^o ,30'
23. Ramidava	51 ^o ,50'; 46 ^o ,30'	38. Acmonia	48 ^o ; 45 ^o .
24. Pirum	51 ^o ,15'; 46 ^o	39. Drubetis	47 ^o ,45'; 44 ^o ,30'
25. Zusidava	52 ^o ,40'; 46 ^o ,15'	40. Frateria	49 ^o ,30'; 44 ^o ,30'
26. Polonda	53 ^o ; 47 ^o	41. Arcinna	49 ^o ; 44 ^o ,45'
27. Zurobara	45 ^o ,40'; 45 ^o ,40'	42. Pinum	50 ^o ,30'; 44 ^o ,40'
28. Aezisis	46 ^o ,15'; 45 ^o ,20'	43. Amutrium	50 ^o ; 44 ^o ,45'
29. Argidava	46 ^o ,30'; 45 ^o ,15'	44. Sornum	51 ^o ,30'; 45 ^o

Moesia superior

CARTEA III, CAP. IX

1. *Moesia superior* se mărginește la apus cu *Dalmatia* dealungul acelei linii pe care am numit-o și care pornește de la gura râului *Savus* ¹⁾ până la muntele *Scardus* ²⁾ la miazăzi însă cu o parte din *Macedonia* dealungul unei linii duse de aci

20) *Apulum* = Alba-Iulia.—30) *Tiriscum* = lângă Caransebeș, în Banat.—31) *Zarmizegethusa* sau *Sarmisegethusa* = Grădiștea, în Țara Hațegului.—32) *Aquae* = Calanul mic (Kiskalan), în Transilvania. Ptolemaeu îi dă o așezare greșită.—36) *Tibiscum* e acelaș oraș ca și *Tiriscum* dela Nr. 30. — 37) *Dierna* = Orșova (Cerna). — 39) *Drubetis* = Turnu-Severin. 43) *Amutrium* pe la vărsarea Motrului în Jiu.

Pe cele mai multe orașe Ptolemaeu le localizează greșit; pe multe din ele le risipește, poate din nevoia de a umple spațiul, spre Dacia răsăriteană. Așa s. ex. *Praetoria Augusta*, care ar fi *Praetorio* de pe valea Oltului (azi aproape de Racovița-Copăceni), citat aci și de Tab. Peutinger, e pusă cam spre izvoarele Târnavelor; *Aquae* din Transilvania e pus în Oltenia; *Amutrium* dela confluența Motrului cu Jiul, lângă Olt; inventează un *Tiriscum* în nordul Olteniei, în locul lui *Tibiscum* de pe la Caransebeș; *Polonda*, care ar fi *Pelendava*, la 35 mii pași de Turnu-Severin, e pus în sudul Moldovei; *Zeugma*, care e vadul Dunărei pe la Viminacium, îi pune în interiorul Banatului etc. etc.—Vezi pentru informație mai sigură: *Tocilescu: Dacia înainte de Romani*, unde se dă în facsimile harta lui Ptolemaeu și segmentul VI din Tab. Peutingeriana.

1) Sava; 2) Poate Șar-dagh.

în muntele Orbelus ³⁾ până la capăt, a cărui poziție este la $49^{\circ}; 42^{\circ},20'$.

La răsărit cu acea parte a *Thraciei*, care se întinde de la capătul pomenit până la râul *Ciabus* ⁴⁾ la izvor, a cărui poziție $50^{\circ}; 43^{\circ}$.

Și cu însuși râul *Ciabus*, pe lângă *Moesia inferior*, până la *Danubius* la confluența *Ciabrului*, care se află la $49^{\circ},30'; 43^{\circ},45'$.

Spre miazănoapte însă cu acea parte a fluviului *Danubius*, care se întinde de aci până la râul *Savus*.

2. Ținuturile acestei provincii le locuiesc *Tricornusii*, aproape de Dalmația; *Moesi* pe lângă râul *Ciabus*; iar între ei *Picenses*; însă aproape de Macedonia *Dardanii*.

3. Iar orașele de lângă *Danubius* sunt următoarele:

1. *Singidunum*. (Legie IV. Flavia) $45^{\circ},30'; 44^{\circ},30'$
2. *Tricornium* (lângă care râul *Margus* se varsă în *Danubius*) $46^{\circ}; 44^{\circ},10'$.
3. *Viminacium*, legiune. $46^{\circ},30'; 44^{\circ},20'$.
4. *Taliatis* $47^{\circ}; 44^{\circ}$.
5. *Egeta*. $47^{\circ},15'; 43^{\circ},40'$.
6. *Dorticum* $48^{\circ}; 43^{\circ},30'$.
7. *Ratiaria Moesorum*, colonie. $49^{\circ}; 43^{\circ},30'$.

4. Călelalte orașe sunt depărtate de *Danubius*:

8. <i>Horrea</i> $46^{\circ},45'; 43^{\circ},30'$	10. <i>Vendenis</i> $48^{\circ}; 42^{\circ},50'$.
9. <i>Timacum</i> $47^{\circ},30'; 43^{\circ}$.	11. <i>Vellanis</i> $49^{\circ}; 42^{\circ},45'$.

Și patru orașe ale *Dardaniei*:

12. <i>Naissus</i> $47^{\circ},20'; 42^{\circ},30'$	14. <i>Ulpianum</i> $48^{\circ},30'; 42^{\circ},40'$.
13. <i>Arribantium</i> $47^{\circ},30'; 42^{\circ}$.	15. <i>Scupi</i> $48^{\circ},30'; 42^{\circ},30'$.

Moesia inferior

CARTEA III, CAP. X

1. *Moesia inferior* se mărginește la apus cu râul *Ciabus* despre care am vorbit; la miazăzi cu o parte a *Thraciei*,

3) Ar fi azi munții dela N. de Osogovo. 4) Azi Țibrița, râu ce se varsă în Dunăre între Lom și Ogost.

1) *Singidunum*, la vărsarea Savei în Dunăre, în fața Semlinului de azi (*Taurunum*), deci Belgradul. 2) *Tricornium*, la gura Moravei, poate că rău localizat, căci aci alte izvoare pun orașul întărit *Margum* (Eutr. 9, 13; 10,20; It. An. 132. It. H. 564. Iornand. De reb. get. 58). 3) *Viminacium*, azi Costolaț. 4) *Taliatis*: pela Milanovaț, aproape de Clisura Cazanelor. 5) *Egeta* pela Brza Palanca. 6) *Dorticum*, aproape de Gura Timocului, peunde ar fi azi satul Vârful. 7) *Ratiaria Moesorum*, la gura râulețului Arțe, unde e azi Arțer Palanca. 8) *Horrea*, azi Ciuprija, pe Morava. 9) *Timacum*, pela Cniajevaț, pe Timoc. 10 și 11) *Vendenis* și *Vellanis*, localități mai puțin cunoscute, spre SW de Niș. 12) *Naissus* ≙ Niș. 14) *Ulpianum*, poate pe la Küstendil. 15) *Scupi*, azi Skoplje sau Usküb.

de la *Ciabru* pe deasupra muntelui *Haemus* ¹⁾, până la capătul lui, lângă *Pont*, unde avem $55^{\circ}; 44^{\circ},40'$.

La miez-noapte cu acea parte a lui *Danubius*, despre care am vorbit și care se întinde de la râul *Ciabru* până la *Axiopole*, precum și cu cealaltă parte a lui *Danubius*, care se numește *Istros*, până la vărsarea în *Pont*, și a cărei cotitură, la orașul *Dinogelia*, am spus că se află la $53^{\circ}; 46^{\circ},40'$.

2. Iar ordinea gurilor *Istrului* este astfel precum urmează:

Prima bifurcare a brațelor, care se află lângă orașul *Noviodunum* ²⁾ are $54^{\circ},50'; 46^{\circ},30'$.

De aci, apoi, ramura cea mai de sud, ocolind insula numită *Peuce* ³⁾ care se află la $55^{\circ},20'; 46^{\circ},30'$.

se varsă în *Pont* prin gura numită *Sacrà* sau *Peuce* ⁴⁾ la $56^{\circ}; 46^{\circ},15'$.

Iar ramura cea mai de nord se bifurcă și ea la $55^{\circ}; 46^{\circ},45'$.

Și brațul acestei secțiuni, cel dinspre nord, se bifurcă la $55^{\circ},30'; 47^{\circ}$.

Apoi brațul de miazăzi al acestei secțiuni își întrerupe cursul puțin mai înainte de a se vărsa în *Pont*. ⁵⁾

Partea de nord, formând un lac numit *Thiagola* ⁶⁾ (mai la nord), și care se află la $55^{\circ},40'; 47^{\circ},15'$.

se varsă în *Pont* printr'o gură, care și ea se numește tot *Thiagola* ⁷⁾ sau *Subfire*, a cărei așezare este la $56^{\circ},15'; 47^{\circ}$.

Iar ramura cea mai de sud a celei de a doua bifurcări se împarte și ea la $55^{\circ},20'; 46^{\circ},45'$.

Și brațul de nord al acestei bifurcări se varsă în *Pont* printr'o gură numită *Boreum* ⁸⁾ a cărei poziție este $56^{\circ},20'; 46^{\circ},50'$.

Iar brațul de sud (al aceleași bifurcări) se desparte și el la $55^{\circ},40'; 46^{\circ},30'$.

Iar ramura cea mai de sud a acestei bifurcări se varsă în *Pont* printr'o gură numită *Naracium* ⁹⁾ a cărei poziție este $56^{\circ},10'; 46^{\circ},20'$.

Pe când ramura de nord se desface și ea la $56^{\circ}; 46^{\circ},40'$.

1) *Haemus* = Balcani. 2) *Noviodunum* = Isacea. 3) *Peuce*, numită așa după mulțimea pinilor, ar corespunde cu partea continentală a Dobrogei cuprinsă între Dunăre, l. Razim, Babadag și valea Teliței. 4) Ar fi gura râului Telița în l. Babadag. Acest braț de Dunăre n'a existat. Citarea lui se datorește unei informații greșite a lui Ptolemaeu și a altor geografi antici. Gura Peuce însă se poate identifica cu Portița prin care comunică l. Razim cu Marea. 5) Acest braț s'ar putea identifica cu brațul care a zidit grindul Stipocului și mai departe cu gârla Lopatna. 6) Lacul *Thiagola* ar fi actualul Chitai. 7) O gură a brațului Chilia. 8) *Boreum* ar fi Sulina.

Și partea cea mai de nord a acestei bifurcări se varsă prin gura *Pseudostomon*¹⁰⁾ la 56°,15'; 46°,40'.

Pe când cea de miazăzi se varsă prin gura numită *Frumoasă*¹¹⁾ la 56°,15'; 46°,30'.

3. Iar latura de răsărit a *Moesiei* se termină la țărmul *Pontului*, de la gurile (*Istrului*) până la punctul indicat la hotarul *Thraciei*, având așezarea 55°; 44°,40'.

Iar poziția (locurilor) acestei laturi este următoarea: după gura *Sacră* a fluviului *Istros*:

1. *Pterum promontorium*¹²⁾ 56°,20'; 46°.
2. *Orașul Istria*¹³⁾ 55°,40'; 46°.
3. *Tomi*¹⁴⁾ 55°; 45°,50'.
4. *Callatis*¹⁵⁾ 54°,40'; 45°,30'.
5. *Dyonysopolis*¹⁶⁾ 54°,20'; 45°,15'.
6. *Tiristis promontorium*¹⁷⁾ 55°; 45°,10'.
7. *Odessus*¹⁸⁾ 54°,50'; 45°.
8. *Gura râului Panysus*¹⁹⁾ 54°,45'; 44°,50'.
9. *Mesembria*²⁰⁾ 55°; 44°,40'.

4. Părțile apusene ale *Moesiei* inferioare le locuiesc *Triballi*; iar cele din spre răsărit, din jos de gura *Peuce*, *Trogloditii*; și gurile *Peucinii*; și țărmul *Pontului Crobyzii*, mai sus de cari sunt *Oetensii* și *Obulensii*; iar locurile de la mijloc (le ocupa) *Dimensii* și (*Ap*)*piarensii*.

1. *Regianum*²¹⁾ 50°; 43°,40'.
2. *Oescus al Tribalilor*²²⁾ 51°; 44°.
3. *Diacum (Dimum)*²³⁾ 51°,20'; 44°,20'.
4. *Novae (Legio I Italica)*²⁴⁾ 52°; 44°,40'.
5. *Trimammium*²⁵⁾ 52°,20'; 44°,50'.
6. *Orașul Prista*²⁶⁾ 52°,40'; 45°,10'.
7. *Tramarisca (sic)*²⁷⁾ 53°,15'; 45°,15'.
8. *Durostorum. Legio XI Claudia*²⁸⁾ 53°,30'; 45°,30'.
9. *Sucidava*²⁹⁾ 54°; 45°,40'.
10. *Axiopolis*³⁰⁾ 54°,20'; 45°,45'.
11. *Carsum (sic)*³¹⁾ 54°,10'; 45°,50'.
12. *Troesmis. Legio V Macedonica*³²⁾ 54°; 46°,20'.
13. *Dinogetia*³³⁾ 53°,10'; 46°,40'.

9) *Naracium*=Sf. George. 10 și 11) *Pseudostomum* și *Gura Frumoasă* ar cădea între gura *Sulina* și *Sf. George*. *Pseudostomum* înseamnă gura falsă. *Plinius* spune că ea pătrunde în insula *Sarmatica (Caraorman)* și acolo se numește *Conopon diabasis* = *Vadul Țânțarilor*. *Gura frumoasă* nu se poate identifica. Nu găsim în deltă urme ale acestui braț. 12) *Pterum promontorium* ar fi capul *Dolojman*. 13) *Istria* e prea cunoscută, în urma săpăturilor d. lui *Pârvan*. Vine în fața satului *Caranasuf*, pe o insulă continentală, devenită peninsulă prin sedimentare. 14) *Tomi* = *Constanța*. 15) *Callatis* = *Mangalia*. 16) *Dionysopolis* = *Balcic*. 17) *Tiristis promontorium*=capul *Caliacra*. 18) *Odessus*=*Varna*. 19) *Râul Panysus*=*Camcicul*. 20) *Mesembria* și-a păstrat până azi numele.

14. *Noviodunum*³⁴⁾. 54,40' . 46°,30'.

15. *Sitioenta*³⁵⁾. 55°; 46',30'.

6. Iar între fluviu (și Haemus) sunt următoarele orașe:

16. *Dausdava*³⁶⁾. 53°; 44°,40'.

17. *Tibisca*³⁷⁾. 55°; 46°,20'.

7. Țărmlul maritim, de la cea mai nordică gură a *Istrului* până la gurile fluviului *Borysthenes*³⁸⁾ și interiorul țării până la râul *Hierassus*³⁹⁾ îl locuesc *Harpîi*, din jos de *Sarmatîi Tyrageți* și *Britolagii*, din sus de *Pencini*. Iar descrierea țărmlului e aceasta:

După gurile fluviului *Borysthenes*, despre care am spus că se află la 57°,30'; 48°,30'.

urmează:

Gura fluviului *Axios*⁴⁰⁾. 57°; 48°.

Orașul *Physca*⁴¹⁾. 56°,40'; 47°,40'.

Gura fluviului *Tyras*⁴²⁾. 56°,20'; 47°,40'.

Târșușorul *Hermonax*⁴³⁾. 56°,15'; 47°,30'.

Orașul *Harpis*⁴⁴⁾. 56°; 47°,15'.

8. Orașe se mai găsesc în această parte și în interior și anume aproape de râul *Hierassus*:

*Zargidava*⁴⁵⁾. 54°,40'; 47°,45'.

*Tamasidava*⁴⁶⁾. 54°,20'; 47°,30'.

*Piroboridava*⁴⁷⁾. 54°; 47°.

Iar între *Hierassus* și fluviul *Tyras*:

*Niconium*⁴⁸⁾. 46°,20'; 48°,10'.

*Ophiusa*⁴⁹⁾. 56°; 48°.

Orașul *Tyras*⁵⁰⁾. 56°; 47°,40'.

Iar insule lângă *Moesia inferioară*, în acea parte a *Pontului* de care am vorbit, sunt:

Insula numită *Borysthenes*⁵¹⁾. 57°,15'; 47°,40'

Insula lui *Achille* sau *Leuce*⁵²⁾. 57°30'; 47°,40'.

21] *Regianum*=probabil la gura râului Ogost în Bulgaria. 22] *Oescus*=Ghigen la gura râului Isker. 23] *Diacum* s. *Dimum*, poate pe la Nicopol. 24] *Novae*=Șiștov. 25] *Trimammium*. poate pe la Pyrgos. 26] *Prista*=Rusciuc. 27] *Framarisca*=Turtucaia. 28] *Durostorum*=Silistra. 29] *Sucidava*, pe la Mârlean. 30] *Axiopolis*, la S. de Cernavoda: Cetatea Pătulului sau Hinog. 31] *Carsum*=Hârșova. 32] *Troesmis*=Iglița. 33] *Dinogeția*, la capătul peninsulei Bugeac, în fața Galaților. 34] *Noviodunum*=Isacea. 35] *Sitioenta*=Tulcea? 36] *Dausdava*, după așezare, e afară din Dobrogea. 37] *Tibisca*, după așezare, ar fi pe la Cataloi în jud. Tulcea. 38] *Borysthenes*=Niprul. 39] *Hierassus*=Siretul. 40] *Axios*=unul dintre pâraiele dintre Bug și Nistru: Tiligul sau Cujalnic. 41] *Physca*, la E. de limanul Nistrului. 42] *Tyras*=Nistrul. 43] *Hermonax*, lângă unul din limanele marine basarabene, poate la Tuzla sau la Tatar Bunar. 44] *Harpis*, poate la Chilia Nouă. 45, 46 și 47] localități mai curând lângă Prut. 48] *Niconium*=ar fi, poate, la Ovidiopol. 49 și 50] *Tyras*=Cetatea Albă. *Ophiusa*, după Plinius [4,82] este numele mai vechiu al orașului Tyras. 51] *Borysthenes*, azi insula Berezan. Ptolemaeu o localizează greșit la W de *Leuce*=Ins. Șerpilor.

ASRA

(M. HEINE)

Zilnic trece fata pașei
La fântână, în amurg,
Unde plescăind în vase
Ape argintate curg.

Și 'n amurg un sclav ea vede
La fântâna vorbitoare;
Zilnic vine el acolo
Zilnic tot mai palid pare.

Intr'o seară principesa
Ii aruncă un cuvânt:
— Cine ești? Și cum te chiamă?
Din ce neam? Din ce pământ?

Ii răspunde-atuncea sclavul:
— Mohamed eu mă numesc;
Din Yemen, din acei Asra
Cari mor dacă iubesc.

Trad. M. PRICOPIE

VLAHUT¹⁾

de PER. PAPAHAGI

Nu-i fără interes, socotesc, să arăt derivarea cuvântului *Vlahut*, numire sub care sunt cunoscuți Români din Dacia de către Aromâni. Aromânii numesc pe Daco-Români în genere cu numele de (A) *Rumâni di Vlăhie*, sau *Vlăhuți*, înțelegând prin aceasta nu numai pe cei din Muntenia, adică pe cei din fosta Valahie, ci și pe cei din Moldova, Basarabia, etc., într'un cuvânt pe toți cei cari grăesc dialectul daco-românesc.

Vlăhie și *Rumunie* sau *Arumînie* în conștiința Aromânului se confundă cu Dacia. Eu nu-mi aduc aminte să fi auzit, în afară de *Vlăhie*, respectiv (A) *Rumînie*, numirea de *Moldova* sau *Basarabia* în popor, cât am stat în Macedonia, în afară din școală. Chiar și Români din Serbia, pentru Aromâni, sunt *Arumâni din Vlăhie* sau *Vlăhuți*.

Intâlnind un Aromân în Parachin (Serbia) în vara anului 1922 și întrebându-l, ce fel de Români sunt aceia din *Mutinți*, sat lângă Parachin, locuit de Români, cari se plimbau în piața Parachinului, în zi de târg, mi-a răspuns: „*Vlăhi cunoști? Nu sbarîși cu niși? Suntu Vlăhuți, limba Vlăhuțească din Vlăhie grescu, țe-aduțe cu a noastră*”. 1)

Vlăhût, fem. *Vlăhută*, nu se mai întrebuințează de alte popoare. Acestea numesc pe Daco-Români: *Vlahi*, *Valahi*, *Cara-vlahi*, sau le dau alte numiri în legătură cu cuvântul *Vlah* și *Român*. (Vezi în privința aceasta: Dr. Gartner Theodor: *Ueber den Volksnamen der Rumänen*, Cernăuți 1892).

1) Din studiul „*Numiri etnice la Aromâni*”.

2) Traducere: — Nu-i cunoști? Nu vorbești cu dânșii? Sunt Daco-Români, limba vlăhească din Valahia grăesc, care aduce (seamănă) cu a noastră.

Cuvântul *Vlăhūt*, așa cum îl simt Aromânii, este mai mult un termen de desmierdare, arătând pe un *Vlah* mai mic, mai drăguț, pe un *Vlah* bun, fără drăcii, fără viclenii, dar pe care ușor îl poți înșelă, din pricina bunătății sufletuștii a lui.

Vlăhūt la prima vedere s'ar părea că se derivă de la *Vlah* cu sufixul *-ut-* (*-utus*), pe care-l găsim în limbile romanice și în limba aromânească, în cuvântul *bărbută*—căpățâna prașului, etc. sau în cuvântul propriu *Barbut*, *Șamut*, *Daūt (e)*, *Canut (i)*, *Cornut (i)* și altele ceeace n'ar fi imposibil; sau de la *Vlah* cu sufixul ce-l găsim în adj. verbale ca *avut*, *durut*, *vrut*, etc.

S'ar putea să derive însă și dela *Vlah*, plus sufixul *-uț* devenit *Vlăhuț* 1) întâiu și apoi din pluralul *Vlăhuți*, prin analogie cu adjectivele *duruți*, *cunoscuți*, *avuți*, etc., s'a format singularul *Vlăhūt*, 1) deși sub formă de *Vlăhuț* nu știu să se audă undeva printre Aromâni, în afară de numele propriu *Vlăhuță*, derivat firește din *Vlăhuțu*, numele proprii aromânești având latitudinea a se întrebuița deopotrivă cu „u” sau „a”: *Costu* și *Costa*; *Mitru* și *Mitra* așa cum am arătat în diferite prilejuri. Sufixul „uț” la nume proprii în aromâna este foarte uzitat, cum rezultă din exemple ca *Mihuțu*, *Mihuță*, *Nicuțu*, *Nicuță*, *Guțu*, *Guta*, etc. implicând ceva mic, drăgălaș, ca și însăși cuvântul *n'icuțu* (*-micuț*), fem. *n'icuță*.

Termenul *Vlăhut*, după părerea mea, este important, ca unul care ne vorbește de anumite legături dintre frați.

Este adevărat că unii cărturari aromâni, ieșiți din școlile românești—și numai aceștia—în năzuința de a-i da o explicație cuvântului *Vlăhut*, din neștiință, fără nici un temei, îl pun în legătură cu cuvântul aromânesc „*hut*”, adică „prost”, „netot” uzitat în jurul Bituliei și prin Macedonia.

Derivarea aceasta din *Vlah* și *hut* este însă cu totul arbitrară, deoarece *Vlăhut* este întrebuițat deopotrivă la toți Aromânii și în Epir, Tesalia, Albania, unde cuvântul *hut* nu se aude deloc. La aceștia *hut-ului* i se zice: *chirut*, *glar*, *hazò*, etc., dar *huc* nu!

Cum s'ar derivă deci din *hut*, dacă *hut* nu se aude la aceștia, în afară de Macedonia și încă nu la toți, nici aici?

Trebuește așa dară înlăturată părerea acestor derivări neîntemeiate și susținută, după cum s'a spus, de cărturarii aromâni, luându-se după asonanța dela sfârșitul cuvântului *Vlăhūt* cu *hut*.

Derivarea curat aromânească a lui *Vlăhūt* în care găsim cam aceeași idee de drăgălășie ca în aromânescul *Arbănaș*,

1) D-l Pușcaru S. îl ține de formație românească în *Convorbiri Literare* XXXV pag. 331.

Tigănaș, ni se pare importantă, căci, cu toate că Aromânii au fost despărțiți de Daco-Români veacuri întregi, arată că legăturile dintre ei n'au fost niciodată întrerupte *cu totul*. Altfel în loc de termenii: (A) *Rumâni di Vlăhie* și *Vlăhuți*, Aromânii i-ar fi numit pe Daco-Români cu alți termeni, uzitați într'una din limbile balcanice, greacă, bulgară sau turcă. Le-ar fi zis: Vlăhi, Caravlahi, Daci, Vlasi, sau mai știu eu cum. Ei însă îi numesc cu nume aromânești: (A) *Rumâni di Vlăhie* 1) sau *Vlăhuți*.

Că aceste legături dintre Români n'au fost *niciodată* *cu totul întrerupte* și despre care noi am vorbit cu diferite prilejuri, rezultă și din mărturiile istorice și din tradiția Aromânilor.

Nu există comună sau sat în Epir, bunăoară, de unde să nu fi pornit altădată, înainte de lățirea drumurilor de fier, în fiecare toamnă cărăvănarii Vlăhiei, cu poveri, cu tineri, cu tot felul de lucruri, cari se îndreptau spre *Vlăhie* (la Valahia), pentru ca la primăvară să se reîntoarcă cu înstreinații apucați de dorul locurilor lor.

La Avela era cărăvănarul Puiljareu, care căfea acest drum, cărăvănar apucat și de scriitorul acestor rânduri.

Cu alt prilej vom arăta drumul urmat de acești cărăvănari din Epir până la Rusciuc, Cladova, sau unul din celelalte porturi dunărene, unde-și lăsau catării în oaza unor ajutoare de cărăvănari, ca să treacă Dunărea în Principatele-Românești unde, după ce le străbăteau în lung și lat, întâlnind pe înstreinații Epirului și încredințându-le amaneturile de acasă și după ce se încărcau cu darurile și ajutoarele acestora pentru ai casei, însoțiți de cei cari voiau să se reîntoarcă în locurile notate, porniau din nou spre Dunăre și trecând la catării lor, apucau iarăși drumul lung și uneori plin de primejdii, spre cei doriți și despre cari nu odată pomenesc cântecele lor poporane, în mod mișcător.

România din timpuri imemorabile, sau mai ales după cucerirea Peninsulei Balcanice de Turci, a fost refugiul multor *celnicate* și a tuturor *căpitanilor* (șefi de haiduci) strănși cu ușa de autorități. Aci s'a refugiat, între alții, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea vestitul Giuvara, care a haiducit prin Epir, regiunea Preveza-Ianina și Grebena, cu Ghian Bucuvală, și despre care am vorbit cu alt prilej. 2)

PAPAHAĞI PERICLE

Membrii Corespondent al Acad. Române

1) Nici cuvântul *Rumânie* nu li-i străin și, după toate probabilitatea le-a fost cunoscut și înainte de unirea Principatelor.

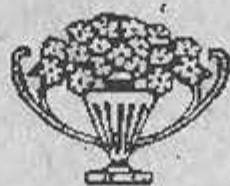
2) În „*Graia Bun*”.

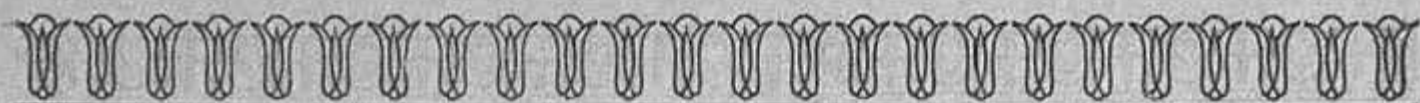

PÂNĂ CÂND

Până când ni s'o deschide poarta tristului mormânt,
Hai, iubito, să petrecem: tu să râzi și eu să cânt.
S'alergăm la braț pe șesuri, să culegem trandafiri,
Să depunem jurământul unei trainice iubiri;
Să cutreerăm orașul elegant într'o trăsură,
Cu nădejdea în privire și cu zâmbetul pe gură;
Și la teatru să ne ducem și să plângem amândoi
Suferințele uitate de atâta vreme 'n noi;
Strânși în brațe, în oglindă ore 'ntregi să ne privim,
Și ca doi copii în leagăn obosiți să adormim;
Să privim în zorii zilei peste case cum răsare,
Cum s'aprinde 'n mii de geamuri strălucind eternul soare.
Să citim apoi jurnalul celei de pe urmă vești,
Să vedem ce pun la cale mințile împărătești;
Să ne bem apoi cafeaua delicioasă, parfumată,
La clavier să-mi cânti pe urmă o romanță farmecată;
Eu, pierdut în contemplație, aiurit să te ascult.
Viața noastră să ne pară o poveste de demult;
Și din zori și până 'n seară tu să râzi și eu să cânt,
Până când ni s'o deschide poarta tristului mormânt.

GR. SĂLCEANU

VLĂSTARI DE TRANDAFIRI

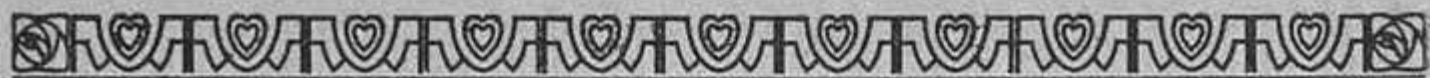
Pe groapa-mi solitară cântând în faptul serii
Să răsădești, iubito, vlăstari de trandafiri,
Vlăstari ce plini de viață sub cerul primăverii
Mă vor veghea 'n surâsuri de albe înfloriri.

Și pururea desmiardă-i cu dulcea ta vorbire
Când vei veni supusă părerilor de rău
Și-asupra lor te-apeacă pătrunsă de iubire
Să simtă și ei focul răsufletului tău.

Dar când adânc înfrântă de-amarnica veghere
Te vei simți străină la căpătâiul meu,
Tu smulge-le podoaba hrănită în tăcere
Cu dragostea nebună ce ți-am purtat-o eu.

V. LAINICEANU

PE-ACELAȘ DRUM

*Pe-acelaș drum, în zorii dimineții,
Sub vișinii împovărați de floare,
Ne-am întâlnit cu inimi arzătoare,
Doi bieți înfrânți de vitregia vieții.*

*Și 'n focul sfânt și drag al tinereții
Ce s'a ntețit asemeni unui soare, —
Am pus în ochi lumini de sărbătoare
Și 'n cuget stavili am durat tristeții.*

*De-atunci, supuși acelorăși avânturi,
Insetoșați de-o slavă mai înaltă,
Simțim iubirea preschimbată 'n cânturi.*

*Și 'n larga zărilor seninătate
Purc'auzim a vecinicieii daltă
Adânc sculptându-ne-o 'n Eternitate.*

V. LAINICEANU

Lipsind cuvintele, noțiunile noi s'au exprimat prin cuvinte care aveau vechiul și unicul înțeles mai apropiat de cel al noțiunii introduse. Iar la preferința cuvântului, pe lângă care să se adauge noul înțeles, nu puțin a contribuit analogia din alte limbi mai culte, precum în cazul nostru din grecește, unde „pedevo”-educ. avea și înțelesul de pedeptesec.

Că, în trecut, învățătura a fost și pedeapsă, se poate deduce din aceea că, după aceleași norme ale analogiei, pe când se învăța de către Români slavonește, buchile,—a buchisi, a luat înțelesul și de pedeapsă; iar mai încoace, dispărând din învățatură buchile slavonești, „a buchisi” a rămas numai cu înțelesul de-a bate, bătae nu ca pedeapsă, adică rațională și suportabilă, cum recomanda pravila de la Govora, ci bătae fără judecată și și fără socoteală.

III. Genealogie și Protimisis... more judaico

Călătoream cu trenul spre Iași.

În tren, când călătorii sunt comunicativi, se pornesc discuții de *omni re scibili et de quibusdam aliis...*

O față bisericească, închizând o cărticică, un Nou Testament în elinește, făcù să alunece conversația asupra genealogiei cu care apostolul Matei deschide Evanghelia sa: genealogia lui Isus. Omul bisericeii, spre mirarea celor ce-l ascultau, făcù a propiereea între teoria selecțiunii naturale a lui Darwin și pasajul Evangheliei.

— Genealogiile servesc ca titluri de stăpânire a patrimoniilor și în Dreptul judaic. Spița neamului trebuie să fi avut mare importanță, altfel nu se păstra,—ca de pildă la moșnenii și răzeșii noștri,—ziseiu eu. Și, arătând pe fereastră valea Bârladului, pe care călătoream, adăogai: suntem în țara răzeșilor!

— E adevărat și pentru patrimoniul material și pentru cel moral, zise omul bisericeii, și continuă: În Vechiul Testament e cartea Ruth. Ce importanță are ea? Că o noră-și leagă destinul de soacră-sa, ca Ruth de Noemi? Că o femeie săracă e îngăduită să adune spice din lan de proprietarul lanului, ca Ruth de Booz? Că descrie un obicei juridic, care ne duce să găsim acolo cea mai veche urmă a Dreptului de protimis —răscum-părare, cum zice Biblia? Lucruri însemnate, însă puteau lipsi din Biblie! Dar ceea ce nu putea lipsi este genealogia. Acel Booz, care răscumpăra țarina fratelui său Elimeleh, răposatul soț al Noemiei, se căsătorește cu Ruth, din care căsătorie se naște Obed, părintele lui Ișai, care la rândul său e părintele lui David, regele rășboinic și psalmist, tatăl lui Solomon,—

iar acesta e înțeleptul din Paremii, scepticul din Ecclesiast, poetul din Cântarea Cântărilor. Din acest neam de oameni bine înzestrați trebuia să mai iasă cineva și mai bine înzestrat: Isus!

Logic și pentru credință și pentru știință!

Și conversația a durat, cum spusei, *de omni re...*

Ajuns acasă, îmi zisei: Cum? în Cartea Ruth urme de asemenea drept? Dreptul de protimis, de preferență a unuia ream, vecin, codevălmaș, creditor al proprietarului, față de orice strein, când e vorba ca proprietarul să înstreineze, să vândă din patrimoniul său o proprietate imobiliară? Dreptul neamului, vecinului, etc. de-a strica vânzarea, când n'a fost întrebat, de nu cumva voește să cumpere el... în Biblie? Și autorii cari se ceartă asupra originii acestui drept,—bizantin după unii, slav după alții, vechiu drept francez: *retrait lingneâgé, seigneurial, conventionnel*,—ba chiar instituție de vechiu drept românesc, a căutat să ne asigure unul din bătrâni noștri! Cel puțin așa îmi spunea profesorul meu... Dar un profesor nu poate să știe toate și mai cu seamă nu trebuie să spună tot ce știe... Nu e de ajuns orizontul ce deschide? Cerceteze, dar, discipolul în sus și în jos!

Ia să vedem Cartea Ruth!

Povestea e simplă: Un frate al lui Booz, anume Elimeleh, cu soția sa Noemi și 2 fii: Chilon și Mahlon, emigrează din Betleem în Moab. Acolo muri Elimeleh, iar fiii săi se căsătoriră cu femei moabitene. Și murind și acești doi fii, Noemi se întoarce în Betleem, iar cu ea veni și una din nurori: Ruth moabitena, văduva lui Mahlon.

În Betleem, Noemi voi să vândă moștenirea sa. Ea își aminti că asupra țarinei soțului său răposat—are dreptul de-a fi preferat cumnatul său Booz, la care trimise pentru aceasta pe Ruth. Dar Booz pretinse că un alt frate al lor are acest drept și numai dacă acela nu cumpără, atunci urmează dreptul său! Acela nu voi să cumpere. Booz veni atunci cu dreptul său și cumpără partea lui Elimeleh, cumpără asemenea și partea covenită răposatului soț al Ruthei și o ia și pe aceasta de soție.

Ce fel de așezământ e acesta?

În altă carte a Bibliei—Deuteronomul (25,5)—se spune: „Când frații vor locui împreună și unul dintr'înșii va muri și nu va avea copii, femeia mortului să nu se mărite afară, să ia om strein,—ci cumnatul ei să și-o ia de femeie și va fi ca întâiu—născutul să urmeze în numele mortului său frate, ca să nu se șteargă numele lui din Israel”. De-acî s'ar părea că nu mai poate avea loc vr'un drept de preferență, mortul fiind continuat prin primul născut al soției sale, după obligația le-

viratului și apoi exercitarea dreptului de preferență. răscumpărarea e totuși cumpărare cu: vânzător, cumpărător, consimțământ, lucru, preț și transferare de proprietate. Deci, din acest pasagiu rezultă numai norma după care urmează a se recăsători văduva unui frate, ce locuiește împreună cu alt frate și înlocuirea mortului în spița neamului—genealogie prin primul născut al văduvei sale.

Să vedem în ce mod se exprimă Cartea Ruth:

Noemi către Ruth (3,2): „Booz nu este el ruda noastră?”.

Booz către Ruth (3,12): „Este adevărat că eu sunt ruda ta, care am dreptul răscumpărării, dară este o rudă mai aproape de cât mine”.

Iar despre procedura răscumpărării (4,1—11): „Și Booz se sui la poartă și șezu acolo și iacă cel cu dreptul răscumpărării, de care a vorbit Booz, trecea și i-a zis Booz: Hei, cutare! abate-te, șezi aicea! Și se abătu și șezu. Și Booz luă 10 bărbai din bătrânii cetății și zise: Ședeți aicea și ei șezură. Și el zise către rudă: Noemi, care s'a întors din țara Moabului, vinde țarina fratelui nostru Elimeleh. Și eu am gândit că trebuie să-ți fac cunoscut și să-ți zic: cumpără-o în fața celor ce șed aicea și în fața bătrânilor poporului meu; iar de nu vocști, spune-mi, ca să știu, că afară de tine nu este altul, care să o răscumpere și după tine sunt eu. Și el zise: O voi răscumpăra. Și el zise către rudă: Noemi, care s'a întors din țara Moabului, vei cumpăra-o și de la Ruth, moabiteana, femeia răpoșatului (Mahlon), pentru a păstra numele lui în moștenirea sa. Și zise cel cu dreptul răscumpărării: Nu pot să o cumpăr, ca să nu stric moștenirea mea; cumpără pentru tine aceea ce am eu de răscumpărare, că nu pot să cumpăr eu. Și această *deprindere* (obicei) era în vechime în Israel în caz de cumpărare și de schimb, ca să întărească (transmită proprietatea) ori-ce lucru; scotea încălțăminte și o da aproapelui său; și aceasta era mărturie în Israel. Și răscumpărătorul zise lui Booz: cumpără-o pentru tine și a scos încălțăminte sa. Și zise Booz bătrânilor și la tot poporul: Voi astăzi sunteți marturi, că am cumpărat din mâna Noemiei tot ce era a lui Elimeleh... Și a zis tot poporul și bătrânii: marturi suntem”.

Din această procedură vedem: Că vânzare-cumpărare s'a făcut și probă e „întărirea” ei după obiceiul — deprinderea — de care vorbește Biblia și afirmația lui Booz „am cumpărat”. Că dreptul de *protimis*—preferență al neamului—s'a exercitat,— acesta a fost întrebat și a răspuns că nu cumpără. Că toate acestea s'au făcut cu publicitatea cerută de obiceiul de-atunci și de-acolo.

Urma aceasta, ce ne-o înfățișează Biblia, ne arată că avea dreptul a fi întrebat fratele, el avea deci drept de protimis. Se va fi întins acest drept și la alții, așa cum îl găsim în vechiul drept românesc, unde avea un rol de cheie de boltă?—Dar vr'un ebraist ar putea să ne lămurească!

Așa dar?—Dreptul de protimis e mai vechiu de cât Bizanțul, năvălirea slavilor, etc. Cât despre originea lui, să nu deducem nimic din această urmă biblică. În acelaș mediu normele ca și acțiunile de adaptare pot fi asemeni!

IV. Hașdeu și Obiceele juridice

Era în București, pe la începutul lui August 1877.

Țara era în războiu. Românii socoteau câteva bune fapte de arme; lacrimi de bucurie răsăreau în ochii cunoscătorilor trecutului; vitejia românească nu murise; spada deabia trasă, lucea!

Chițu, ministrul instrucției de-atunci, invitase la masă pe prietenul său Hașdeu, mai cu seamă pentru că știa rusește. Chițu avea musafir pe un distins personaj rus, un profesor însărcinat de guvernul imperial să studieze psihologia eroismului slav!

Era seară, o seară frumoasă, toate stelele scânteau și ochii ca și stelele. Rusul, deși masa era așezată în grădină, se încălzise de discuție și, ca musafir foarte poftit, și de pahare!

Discutaseră mult, aprins și veseli. Ministrul Chițu, om învățat, versat în multe ramuri de cultură, alimenta discuția și hazul. Hașdeu nu cruța nici o glumă și când observa că rusul nu prinde spiritul latin, sau că se lasă pierdut în reverie, răsturna gluma în rusește de se prăpădea rusul. Multe glume erau pe seama obiceielor poporului rus, pe care Hașdeu, se părea că le cunoaște mai bine decât rusul și rusul prinsese slăbiciune de verva fină și vioae a lui Hașdeu.

Hașdeu! Ce om! Plătea o țară!

La un moment Chițu întrerupse pe Hașdeu:

— Știi că sunt Ministrul Instrucției Publice al Țării și obiceiurile românești au rămas nu numai nestudiate, dar necunoscute. Aș vrea să se facă repede ceva. Ce-i de făcut?

— Ceea ce s'a făcut și 'n alte țări. Ești ministru, poți face mult și mai mult decât un cărturar fără putere ca mine!

— Ce pot să fac? Și Chițu, care cunoștea câtă ceartă este în țară pentru ortografie, păru îngrozit...

— Nu te grăbi, nu pierzi nimic, zise Hașdeu. Românul nu pierde și nici obiceiul nu-și schimbă. Câte bordeie atâtea obicei

și româniimea n'o să lase bordeele de dragul arhitecțiilor și nici obiceele de dragul...

— Ascultă, cărturarule, îl întrerupse Chițu, e războiu, activitatea literară și profesorească se micșorează din ce în ce, — n'ai vrea tu să mă ajuți?

— Cu plăcere, dar un om ca mine trebuie să aibă hârtie la mână; eu... oamenii politici nu-i cred pe cuvânt; vezi bine, e nevoie de studii, de inspirație, de cheltueli... și Hașdeu sorbi din păharelul de Drăgășani ca și cum ar căuta o inspirație... și urmă: Ui-te, dac'ai fi englez cum te-arată chipul, ai face cum fac ei anchetele pentru diferite scopuri, administrative, economice.

— Cum fac?

— Întreabă, întrebare pusă cu socoteală și i se răspunde.

— Nu înțeleg.

— Atunci în zadar faci pe englezul, izbucni Hașdeu, și urmă: Tipărești un chestionar; îl adresezi tuturor celor cari pot răspunde, sau publicității; oferi premii celor ce vor răspunde mai curând și mai conștiincios, mai cu darul observației; primești răspunsurile; oameni speciali le calsează, le elaborează și lucrul e făcut.

— Adevărat, e ușor, făcu Chițu cu vioiciune.

— Ba-i foarte greu. E greu, pentru că cel care întreabă, trebuie să știe cel puțin pe jumătate ceea ce urmează.—răspunsul!

— Adevărat, e foarte greu, îngână suspinând Chițu.

— Ui-te ce-au făcut Slavii și într'o ramură, care trebuia să intereseze pe Ministrul Instrucției publice și mai mult în vremea când era și al justiției; dar nu ești tu vinovat, — tu nu erai pe-atunci decât un biet opozant; ui-te ce-au făcut Slavii, — ai auzit de Bogisich dela Ragusa?

— E profesor de Istoria Legislațiilor slave la noi, la Odesa, interveni rusul cu mândrie.

— Este. Lui Bogisich i-a plăcut Deutsche Rechtsalterthümer, opera lui Grimm, foarte admirată pe când eram eu student. Dar cui nu i-a plăcut? Proiecta pe știința fadă a Dreptului puterea de viață poporană. Bogisich, ca slav, a voit să facă ceva pentru Slavi. Când s'a încercat—și a muncit bietul om destul prin bibliotecă—n'a putut-o scoate la capăt. Ce putea să-i dea cartea? Nu știi cum se scriu cărțile? Te așezi între două și o scrii pe-a treia. Atunci lovindu-se Bogisich cu capul de pragul de sus, s'a uitat în jos și-a văzut sumedenie de popor slav și și-a zis: Va spune poporul, ce nu spun cărțile; să-l întrebăm. A făcut deci un chestionar adresat numai Slavilor sudici, prin mijlocirea preoților și învățătorilor sătești, cu un șir de întrebări: Cum se petrece la voi în cutare și cutare împrejurare?—Ei bine, în 1874 Bogisich, ca rezultat al răspunsurilor primite, a publicat o

*Collectio consuetudinum Juris apud slavos meridionales etiam nunc vi gentium. *)*

— Aceasta l-a isgonit dela Ragusa, spuse rusul răsând.

— Și aceasta l-a adus la Odesa, zise clipind din ochi Hașdeu și urmă: Iar Rușii...

— N'o fi vorba de Efimenco de care aminteați când cu povestea rusului la însurătoare? se grăbi să întrebe Chițu.

— Chiar de el. Efimenco, în colaborare cu Matviev, au făcut, sub auspiciile Societății Geografice din Petersburg, și ei un chestionar cu multe întrebări și l-au adresat tuturor locuitorilor dela Marea Albă până la Marea Neagră și dela Camătea până la Baltica.

Iată ce-au făcut popoarele mai noi; despre cele vechi nu mai vorbesc, vorbește literatura lor juridică îndestul despre Coutume, Weisthumer, Fueros, Statua, etc. Vrei să faci ceva, Domnule Ministru? Ia seama; e vorba de obiceiurile juridice și te-or lua avocații în răspăr, bănuind că vei să schimbi legile și,—să te ferească cel de sus,—gurile de Târgoviște sunt foarte, foarte...

— De-aceea am să-ți încredințez fie lucrul, ca să nu prindă vr'unul de veste, zise Chițu ironic.

Rusul răsese cu poftă, Hașdeu căzu pe gânduri.

— Frumoasă noapte, exclamă rusul; trebuie să aveți și povești frumoase în literatura voastră!

— Pe canevassul unei mitologii aproape eleno-romană, se țes povești mai bogate ca cele arabe, vorbi Chițu cu mândrie, gata să pomenească de unchișorul sfânt Ispirescu și de Fundescu, dar își aminti că n'a obținut ultima vorbă dela Hașdeu și întrebă:

— Ei. cărturarule, facem?

Induișat,—și nimeni nu se aștepta la asta.—Hașdeu își șterse ochii: câteva lacrimi!

— Tu mă silești, zise el, să-mi amintesc vrând-nevrând studiile mele universitare de Drept „mes premières amours” în știință, pe care, aruncându-mă apoi în brațele istoriei și ale Linguisticii, chiar dacă a le uita nu am putut, căci vegherile tinerețelor sunt ca rădăcina ce se înfige cu atât mai adânc cu cât mai mult îmbătrânește copacul... dar ori și cum—le-am părăsit cu desăvârșire, de peste 20 de ani... Bine, fie!

Hașdeu promitea.

Mina și tonul lui Hașdeu au pornit pe fiecare cu gândul

*) Între alte opere juridice ale lui Bogisich e de citat *Codul civil* al fostului principat Muntenegru.

în urmă și după gândul înaripat căpătă aripi și vorba. Amintiri din viața de student... Care din ei n'avea și cui nu-i era drag să le povestească?

Până la ziuă au povestit.

Peste câteva zile, d-l profesor Hașdeu primi adresa No. 8204 din 11 August 1877 a D-lui Ministru al Instrucției publice Gh. Chițu.

Chițu era omul care nu uită. Stăruitor și isteț, iubitor al lucrurilor trecutului și doritor de a vedea o cultură românească isvorând din ceea ce au păstrat cărțile, hârtiile vechi și poporul, găsisse ocazia să facă ceva și era convins că are cu cine. Hașdeu îi ceruse hârtie la mână; i-o trimetea; dar știindu-l închinat Linguisticii, ca să-i desmerde această afecțiune și pentru că nici pe acest teren nu se făcuse mai mult, Chițu îi cerea pe lângă Cestionarul Juridic și unul Linguistic-Mitologic.

Adresa spunea: „Spre a da o mai mare dezvoltare studiului originilor și instituțiilor noastre antice... am crezut că ar fi de cel mai bun folos dacă am avea un cestionar juridic și unul linguistic-mitologic, pentru culegerea și descrierea moravurilor, instituțiilor și datinelor noastre, cari cestionare... să facă, ca să zic așa, un bogat *vade mecum* al învățătorului, preotului, revizorului, etc. ca să poată, mai cu înlesnire și mai sistematic, a spicui pe acest vast teren prin toate țările locuite de Români. Cu modul acesta, sunt sigur, Domnule Profesor, vom avea în curând adunat un imens și neprețuit tezaur de cunoștințe și date... care apoi, trecute... în studiu și știință prin laboratorul analizei critice, veți ajunge neapărat a reconstitui...” etc.

În fine Ministrul ținea reconstituirea instituțiilor vechi românești pentru știință.

Și așa Hașdeu se așternu pe lucru. Din lucru eși un cestionar juridic despre care se poate spune că e opera lui Hașdeu. Întrebările, în număr de 400, sunt numerotate și împărțite în 3 grupe, după legăturile sătenilor cu *satul* (1—147), cu *casa* (148—310) și cu *lucrurile* (311—400), grupare pe care Hașdeu o califică de poporană și românească—românul înțelegând prin lucru nu numai *res* (lucru), și *lucrum* (câștig, folos), dar și *actio* (lucrare).

Iată câteva întrebări din fiecare grupă:

I. Satul:

1. Ce deosebire face poporul între sat, cătun, seliște și alte vorbe cu un înțeles apropiat de al acestora?

100. Ce fel de marturi trebuie să fie pentru a fi crezuți? Și care trebuie să fie numărul lor?

II. Casa:

150. Cât timp trebuie să treacă între logodnă și căsătorie?

200. Oare sunt între săteni prigoniri și judecăți pentru zestre, între gineri și socri?

250. Nevasta este datoare a urmă pretutindeni după bărbatul său oriunde s'ar așeza el? Și în ce împrejurări anume poate ea să nu meargă după dânsul?

III. Lucrurile:

320. Când se vinde vr'un bun, se socotește oare că s'a vândut și alt lucru care e legat de dânsul? Bună-oară: vânzându-se calul, vândutu-s'a și frâul, sau vânzându-se vaca, vândutu-s'a și donița de muls?

360. Ce sora are darea arvunei? Cum se mai numește? Cine o dă? Cam câtă, față cu prețul? Și în ce împrejurări anume arvuna se poate da înapoi?

394. Este oare vr'un fel de furtișag, care să nu iie de loc osândit de către popor?

Cestionarul juridic, din care am scos aceste însemnări, s'a tipărit în „ediție oficială” a Ministerului Instrucției publice, cu titlul *„Obiceele juridice ale poporului român, programa de B. Petriceicu--Hașdeu. București, 1878”* și s'a trimis învățătorilor, preoților, revizorilor, profesorilor, etc., cu înmurriri anume cum trebuie să alcătuiască răspunsurile pentru ca obiceele să fie localizate amănunțit la partea de țară căreia aparțin: sat, comună, județ; cu îndemn să adauge orice zicătoare sau cântec în legătură cu obiceiul, să însemneze numele și starea persoanei ce l-a descris, etc. iar răspunsurile să fie trimise la Direcția Generală a Arhivelor Statului în București.

Răspunsurile n'au întârziat, au sosit în mare număr, au umplut, se zice, trei dulapuri și au fost în parte utilizate...

Dar Chițu a murit de mult fără să vadă ce s'asteptase, Hașdeu asemeni fără să poată împlini ce făgăduise. De-atunci e aproape o viață de om și nici noi cari trăim n'am văzut ceva deplin, nu zic desăvârșit.

Oare unde vor fi cele trei dulapuri?

V. Mărul răzeșitelor

Prin multe locuri am umblat, bucurându-mă că văd ceva nou. Prețuesc noutatea ca însăși plăcerea.

Eram într'un sfârșit de vară în satul Curseștii din Vale-Vaslui. Stam pe prispa unei case răzeșești pe malul Cordușei și sorbeam din ochi priveliștea ce mi se înfățișa.

Un colț de natură e totdeauna un izvor viu de frumos. Și dacă ești un prețuitor al frământărilor pământului, celor

dinăuntru și celor dinafară, socotește câte sguđuiri până ce acolo să se ridice un deal, câte svăcniri în sânul pământului până să-și facă un loc, la lumină, isvorul cristalin; fiorii câtor primăveri n'au încălzit țărâna până să ridice spre albastrul cerului, ramurile pline de frunziș ale pădurilor și grădinilor,—și câți semănători nu s'au ostenit ca iarba câmpurilor să fie așa de bogată!

Stăpâna casei se ivi cu furca în brâu, aruncând cu măestrie fusul în vârteje și legănări ce păreau joc. Vorbirăm și vorna căzu stăruitoare pe seama obiceiului răzeșilor, că se însoară tomnatici, iar atunci cu fete cât mai tinere...

În gând legam acest obicei de altul, socoteam eu consecința acestuia, ca bărbații adeseori să fie cunoscuți după numele mamei, de pildă, Iorgu al Marandei și să poarte acest nume în toate actele lor. Ziceam: Maranda s'a măritat tânără, l-a avut pe Iorgu; tatăl lui Iorgu, ca mai bătrân, a murit mai curând. Când s'a mărit Iorgu, lumea îl uitase pe tat-su, așa că el a rămas pentru toată lumea, Iorgu al Marandei, care în puterea vieții, trăește în ochii și știreă tuturor. Și Iorgu al Marandei îi rămâne numele așa de firesc că nici el nu se mai întreabă dacă a avut tată... Altfel nu-i, nici efectul matriarhatului, nici al vr'unei bănueli că pentru Iorgu numai mama e/ sigură, nici...

Și fusul stăpânei sfâr, sfâr, trăgea mereu din fuiorul de în alb, descăerând furca.

Spusei stăpânei ce gândeam.

— Poate vrei să râzi de răzeși?

Și oprindu-și fusul, gravă, răzeșița mă înirebă:

— Dumneata știi ce este spița neamului? Știi că moșia se stăpânește după spița?

Intr'adevăr știam lucrurile astea, ca pe niște curiozități povestite dar...

De-odată vorba ne-a fost întreruptă de-un sgomot, de-o ceartă. Dincolo de pârăul Cordușa, într'o grădină două femei se certau, două megieșe, cum își zic, și răzeșițele când se ceartă... se ceartă ca toate femeile!

Dar cearta lor mi s'a părut interesantă. Se certau pentru un măr. Fiecare avea în mână o prăjină lungă, albă, de acele cu cari se măsoară lanuri în partea locului, niște adevărate lănci și nu se băteau în lănci, ci își măsurau iurioase curmezișul grădinilor până în dreptul unui măr.

— Să intrăm în casă, spuse stăpâna, să nu ne poarte pe drumuri pe la judecăți, ca marturi.

— Ba eu mă duc, să mă fac judecătorul lor, spusei răsând.

— Prăjinile sunt cam lungi și de lemn bun, adaugă ea.

— E mai tare dreptatea!

Cohorâi la vale, trecui pe pietre apră Cordușei și suind câțiva pași ajunsei sub mărul cu pricina.

Femeile tăcură, fiecare sprijinită în prăjina ei și mă priviră surprinse de înfățișarea mea.

— Vă certați? Dacă aveți încredere în mine, sunt gata să vă judec!

Nici un răspuns. Una își rezemă prăjina de măr, făcând câțiva pași spre casă și-mi aduse un scaun pe care-l așezai sub măr.

— Judecătorul trebuie să dea dreptatea stând pe scaun, zisei eu mulțumit de buna primire.

Cealaltă își rezemă și ea prăjina de cealaltă parte a mărului.

— Văd că ați lăsat armele, asta înseamnă că doriți pacea; s'o facem cu dreptate. Dumneata, care mi-ai adus scaunul, ai cealaltă cuvântul, zisei cu autoritate...

Ea asigurată astfel, vorbi.

— Hotarul dintre noi este acesta. Și arată o coamă de iarbă mai înaltă și mai subțire, care suia din malul Cordușei împotriva spre Miază-noapte, și care trecea aproape pe sub picioarele mele. Mărul, precum vezi, este crescut în răzeșia mea!

— Dar aproape jumătate din ramuri atârnă deasupra răzeșiei mele, zise cealaltă.

Auzii pas și glas la spatele meu:

— Trebuie să fiu și eu de față la cules, mărul e altoit de bunicu-meu.

Procesul se complică, gândii eu, și mă uitai să văd dacă intervenienta n'are și ea prăjină. Era o femeie mai tânără, care se opri văzându-mă, om strein.

— Eu judec aci, ai și dumneata pretenții, vei avea și d-ta cuvântul, zisei eu sentențios. Acum vorbească cea cu rădăcina și cu trunchiul mărului,—și mă rezemai cu autoritate de trunchiu, că scaunul n'avea spătar.

Cea cu rădăcina urmă:

— Știu că bunicul tău l-a altoit, văd că ramurile fac umbră dincolo de hatul meu, dar pe pământul meu eu sunt stăpână, dacă taiu rădăcina ori trunchiul, cad și ramurile și nu măi este măr! Vedeți dar, că mărul, cu mere cu tot, este în puterea mea.

Mă uit în sus, în adevăr, frumoase mere, mari, aurii.

— Nu cunosc, zic, dreptul răzeșesc după care vă ridicați pretențiile, dar după chibzuiala mea acum urmează să ai cuvântul dumneata care ai avut un bunic meșter la altoit... fără altoi, mărul n'ar fi avut mere așa de frumoase și poate și gustoase.

Ca judecător, mă ridicai și apucând una din prăjini scuturai patru mere din care dădui fiecareia câte unul și începui să mănca cu poftă din al patrulea. Fiecare împricinată făcu la fel cu al său.

— În adevăr și gustoase, făcui eu.

— Altoiul le-a făcut, bunicul era meșter mare, zise intervenienta și pentru altoit eu nu cer decât dreptul meu rămas moștenire de la bunic—dijma!

Mă gândii la dreptul autorului, înscris așa de târziu în Dreptul nostru și așa de mărginit.

— Ai dreptate, dar trebuie să ne gândim la puterea pământului și a luminei. Dumneata ce zici? mă întorc eu către cea cu pretenția pentru ramuri.

— Eu zic că mărul nu se poate culege decât scuturat, așa l'am cules și până acum, după obicei. Câte mere au căzut dincoă în răzeșia mea, jumătate ale mele au fost, jumătate ale megieșei, câte au căzut dincolo, toate au fost ale ei și dijma altoiului din toate—după obicei.

Și femeea tăcu și tăcură și celelalte și o înfiorare cutremurătoare crengile mărului ca și cum iarăși s'auzise cuvântul făcător de minuni al ursitorilor, cari ridicaseră mărul din țărână și îl făcuseră roditor, mândru de merele aurii.

— Bine, zic, fiecare aveți dreptate, dar numai atât ca să ajungă tuturora; așa vor și așezările aceste apucate din vechi după care judecăm ce este drept și ce nu e,—ele nu dau tot rodul numai unuia, atunci când izvorul lui a fost binecuvântat de meșteșugul altuia și creșterea lui ajutată de îndurarea altora. În adevăr, dacă mărul—rădăcina și trunchiul și-are pe-un pământ și dulceața fructului vine dela măestria cuiva și ramurile lui fac umbră pe răzeșia vecinului, trebuie să înfrupte pe toți, iar obiceiul, sfânt de cei vechi, ne arată cu cât anume. După cum au făcut cei vechi așezare, așa judec! Să-și ia fiecare partea!

Și ridicându-mă după scaun femeile nu mă mai priviră ca pe-un strein, poate pentru că găsisem temeiurile să le dau, după obiceiul locului, dreptatea asupra căreia începuseră a se îndoii,—ori poate pentru că am pus mâna să le dau ajutor scuturând pomul.

Prin multe locuri am umblat bucurându-mă că văd ceva nou și tot atât și că aflu ceva deosebit în obiceiuri. Un colț de lume e totdeauna un izvor viu de înțelepciune. Și dacă ești un prețuitor al frământărilor omenești, socotește cât trecut și câtă minte e într'un așezământ, după care colțișorul de lume își îndreptează viața!

STOICESCU D.

Monografia comunei Topalu

de VICTOR MORFEE

Satul Topalu e situat în județul Constanța, plasa Hârșova, cam la jumătatea distanței dintre Cernavoda și Hârșova, pe malul Dunărei.

Istoric

În privința vechimei, nu există nici un bătrân care să poată afirma cu certitudine când și cum a luat ființă Topalu. Ceea ce pare indiscutabil este că locuitorii actuali sunt originari de dincolo de Dunăre. Ei au venit într-o vreme depărtată din satele muntene de pe marginea Dunărei, sau din interiorul câmpiei muntene 1) și s'au așezat în ostrovul Balaban, din fața satului. Cauza emigrării nu se poate preciza; în orice caz ea trebuie să rezide într-una din următoarele: ciumă, războaie, sau locurile bune de pășune. Afirmarea d-lui Gheorghe Șerbănescu 2) că emigrarea ar fi avut loc în urma ciumei dela 1718—1730, deși nu este cu nimic susținută, pare totuși probabilă.

Cert este că prima așezare omenească s'a înfiripat în ostrovul Balaban. La început, trăind răsleți, locuitorii prinseră apoi a se grupa în târle. Una dintre ele și-a transmis numele până azi. Este locul numit „Coșere”, unde nu a fost numai o târlă, ci chiar un sat întemeiat, deoarece ciobanii și pescarii zic încă și azi nu numai „mă duc la Coșere”, ci și „mă duc la SAT”. Mormintele găsite la Coșere întăresc și mai mult ideea că aici eră un așezământ stabil, iar nu o târlă obișnuită, care se

1) Familia destul de numeroasă a Șocariceștilor, se trage de sigur din satul Șocariciu-Ialomîța.

2) G. Șerbănescu — Monografia comunei Topalu. An. Dobrogei No. 1, anul IV pag. 104.

schimbă după cum se mai găsește sau nu iară 1). Chiar harta statului major rus indică satul Balaban ca o așezare de 23 case. 2)

Locuitorii din Balaban treceau Dunărea și făceau arătură, semănau porumb și mei și, după ce strângeau recoita, piecau din nou în ostrov.

Cu timpul încep să se așeze pe malul drept al Dunărei și se stabilesc în văi adăpostite și fertile, formând târle cu o populație mai mare. Așa fură *Alvănești, Hăsănești, Topala, Cechirgê, Scrofeni*.

Cea mai importantă așezare fu cea dela Hăsănești, azi numită de unii *Alsănești*, sau *Halsănești*. În *Plans der Moldau, Besarabien und Walachey, nebst angränzenden Theilen von Pohlen und Bulgarian*, hartă lucrată de Statul major austriac între anii 1769—1774, satul Hăsănești este trecut sub numele de *Gusinesty*, prin transcrierea cu alfabet latin a numelui scris mai întâi cu alfabet rusec, care redă pe H. prin G.) Cum „nu este cu totul exclus ca harta rusă, care a servit de izvor celei austriace, să fi fost făcută înainte de 1769” 3), cred că nu greșesc afirmând că *Hăsăneștii ar fi luat naștere cam acum 200 ani*.

Hăsăneștii erau sat curat românesc, după cum indică sufixul *ești*, caracteristic pentru satele române de colonizare. 4)

În *Plans* se găsește indicată și târta *Skrofenj*, care și azi își păstrează numele.

Ion Ionescu dela Brad, în cartea sa din 1850 „*Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja*”, trece Hăsăneștii ca un sat ce nu mai exista, ca și *Cechirché* (Cechirgê) și *Calichioi* (Calechioi). Satul *Topala* (sub forma *Topalo*) este menționat ca un sat locuit numai de Români și în adevăr așa a fost: *în Topalu nu erau elemente străine*.

Geograful *Peters*, explicând prezența Românilor în Dobrogea ca datorită curentului de emigrațiune din Principate, arătând că aceștia locuiesc în jurul Tulcei, în Măcin, Mahmudia, Isaccea și Greci, spune că ei se găsesc încă și în *marile sate*—*die grossen Dörfer*—*Niku!ișel* și *Topalo* și anume mai mult

1) Vezi și Analele Dobrogei An. IV No. 1 — pag. 113-114— Relațiile satului Topalu cu ostroavele din fața sa de *Morfei Victor*.

2) An. Dobr. An. IV No. 3.— *Al. P. Arbore*: „Din etnografia Dobrogei” pag. 332.

3) *G. Vâlsan* — *Românii în Dobrogea*, în Analele Dobrogei, An. I No. 4 pag. 532.

4) *N. Iorga* — *Drepturi Naționale și politice ale rom. în Dobrogea*, An. Dobrogei an. IV No. 1 pag. 29.

mocani stabili. 1) Probabil oă acești mocani nu erau stabili, ci veneau doar cu oile la păscut. Pe atunci transhumanța trebuie să fi fost în toiu și bălțile (ostroavele) Dunării desigur leă erau ținta ciobanilor munteni și transilvăneni. În orice caz, afirmațiunea de mai sus nu este eronată, întrucât sunt câteva familii (vreo 15) de mocani originari din Transilvania, născuți și crescuți în Topalu.

Două hărți din 1788 pomenesc iarăși de Hăsănești sub forma *Chosenesch*, iar harta rusească a statului major, alcătuită în vederea diferitelor operațiuni războinice, arată că *Topalo*, avea 37 case, *Asănești* 5—20, *Atârnați* 35 case. 2). În privința ultimului sat, e greu de precizat locul unde se afla. E probabil însă că eră în *ostrovul Atârnați*. 3)

Nu se poate spune că aceste așezări omenești dispartate nu ar fi stat în legătură cu Topalu, ci din contră. Pe de o parte ele erau grupate în jurul Topalului ce servea de nucleu, iar pe de altă parte nu se poate să nu fi existat legături de rudenie între ele. Bătrânul Marin Gâdei îmi spune că-și aminteste că mama bătrânei Marina Vulpe obișnuia să se ducă la Hăsănești, uneori plângea la mormântul mamei sale. Rezultă de aici că *târlele risipite formau o comunitate de sânge, de idei, precum și o comunitate economică*.

Când și cum aceste sătulețe s'au contopit, este greu de precizat. Aceasta s'a petrecut, desigur, în decurs de ani și, deoarece Ion Ionescu dela Brad pomeneste de Hăsănești ca ca de un sat dispărut, ca și de Cechirgă, contopirea a avut loc cu cel puțin câteva zeci de ani înainte de 1850, dată la care agronomul dela Brad a scris studiul său asupra Dobrogei.

Satul pe acea vreme—după spusele bătrânilor—se întindea pe o rază foarte mică. Unde azi este centrul erau atunci hamanele.

Administrația comunei sub Turci se exercită de către un *ciorbagi* (primar) împreună cu consiliul comunal. Ciorbagi-ul nu eră ales, ci numit. Numirea se făcea din prietenie. Justiția se administra de „*cađiul*” dela Hârșova. Judecata se făcea sumar. Impozitele se plăteau în natură și în bani. Se plătea în bani: *bendel-ul*, adică taxa militară (pentru că Românii nu

1) *Al. P. Arbore* — O încercare de reconstruire a trecutului românesc în Dobrogea, An. Dobrogei an. III No. 2 pag. 281.

2) *Al. P. Arbore* — Din etnogr. Dobrogei — An. Dobrogei an. IV No. 3, pag. 332.

3) În ostrov nu există însă nici o urmă de casă. Poate că nu era sat ci vre-o târlă de ciobani.

făceau armată), *teclif-ul*, adică impozitul pe capitație și *teşghen-parasi*, care corespunde patentei. În natură se plăteă impozitul asupra venitului funciar. Se făcea măsurătoarea cerealelor în prezența „*surgiu-lui*” și se luă *iuşur*, una din zece. De fapt lucrurile mergeau „*à la turca*”, măsurătoare se făcea „*în ochi*”, cu aproximație... Dijma se aduna la „*hambarul de dijmă*”, de unde se transporta apoi cu carele la Constanța (*Chiostenjea*). De multe ori dijmuitul se dădea în arendă pe kazale. Arendașul plătiă statului otoman o sumă oarecare, în schimbul dreptului de a strânge el dijmă pentru contul său.

Satul la 1877. Când începă războiul pentru independență, s'voindu-se că vin Turcii să prade satul, majoritatea locuitorilor—în special femeile și fetele—s'au refugiat în ăstrovul Balaban. În acest timp băntuiau mai ales *Turcii civili* de prin satele vecine și *Cerchezii*. Aceștia erau cei mai de temut. Eiau—după cum îmi povestește mama—oameni înalți, drepți și sprinteni. Călăreau foarte bine. Purtau mantale largi, de culoare gri, și pe piept aveau încrucișate benzile cu cartușe. În cap purtau căciulă cu fundul roșu. Când năvăleau în sat, nimeni nu putea să li se opună și plecau ducând cărduri de vite și lucruri de casă.

Dintre Turci, cel al cărui nume se mai pronunță și azi la gura sobei, a fost vestitul Iliaz. Acesta, însoțit de un tovarăș mai tânăr, a intrat în sat după jaf. Un mocan i-a smulț înșă arma, și până să lovească Iliaz cu sabia, Turcul fu împușcat de săteni. Calul său care purtă pe spinare, zice-se, o desagi cu bani, fugi, dar fu prins de oameni într'o curte. Tovarășul lui Iliaz căzu și el în mâna Românilor și fu deasemenea omorât. Corpurile bandiților au fost aruncate în Dunăre după ce li se legară câte un pietroi de gât. Iliaz eră originar din Hârșova și prieten bun cu bunicul meu, *ciorbăgiul Culei Ionită*, *singurul care știă pe atunci carte turcească și românească*.

Omorul lui Iliaz și al tovarășului lui ajunser la urechea Turcilor, și o ceată de conaționali din Megidia porniră spre Topalu să-l distrugă. În acest timp însă sosesc Rușii și patru soldați moscoviți opriră în loc ceata lui Allah, care lăsă în urmă șapte Turci morți...

Sentimentul național sub Turci eră aproape inexistent, așa că ocuparea satului de Români nu făcū aceeași impresie pe care a făcut-o reocuparea după gonirea Germanilor. Sătenii trăiau bine sub Turci. Exploatarea turcească nu era sistematică și nici grea de suportat. Pescuiau și tăiau lemne pentru nimic; biruri grele nu plăteau, așa că viața li se părea ușoară și jugul turcesc nu eră simțit.

Satul în perioada 1877—1916. După instalarea autorităților române, Topalu, odată cu întreaga Dobrogea, ia calea progresului. *În 1879 se înființează școala primară.* 1)

Printre primii învățători și învățătoare, care au muncit să ridice poporul din îndobitocirea la care îl adusese stăpânirea turcească au fost: *Gheorghe Ghibăneanu*, tatăl doctorului în filosofie *Ilie Ghibănescu*, *Elena Eftușescu*, *C. Mihăilescu* și *Ecaterina Mihăilescu* 1); iar dintre cei mai recentți *Dinu Viatilă* și *Stan Dinu*. Fie-le memoria veșnică!

În decurs de 30 ani satul Topalu și-a înzecit populația și pe unde odinioară pășteau vitele se ridicară gospodării puternice.

Satul sub ocupația germană. Gratie tirului flotei române, satul a scăpat nedistrus de foc. Populația s'a refugiat în ostroave, în jud. Ialomița și la Prăila, lăsându-și avutul în mâna dușmanilor. Au fost și ticăloși, cari au rămas pe loc și au furat averea consătenilor. În primăvara anului 1917 lumea s'a întors la căminuri. Stăpânirea germană eră oarecum blândă, dar istovitoare. Spre deosebire de Turci, ei exploatau *sistematic* toate. Rechizițiile se făceau pe capete. „Angaralele” nu se mai isprăviau. Nu-i vorbă că și aici a intervenit „coada toporului” din fabulă. S'au găsit destui imbecili cari să se puie în slujba dușmanilor și anume codașii și haimanalele satului „Polițiștii” făceau exces de zel și se lăsau mituiți. *Ștefan Enache*, fost funcționar silvic sub Români, alerga cu limba scoasă să servească pe Nemți și pentru aceasta nu se sfiă să insulte până și pe femeile mobilizaților! Și, din nenorocire, au fost mulți păcătoși de talia lui! În comună eră o comandatură germană, condusă de căpitanul *Pezlau*. Nu eră nimeni stăpân pe averea lui. Oua, găini, lapte, vite, se strângeau cu o repezicitune uimitoare de zeloșii „polizei”, de îndată ce Neamțul și-ar fi exprimat dorința.

Laptele oilor și lâna se cumpără pe prețuri de nimic—ca și cerealele—pentru contul jidanului MICHELL, din Constanța, care s'a îmbogățit pe spinarea Românului. Femeile și copiii mobilizaților trăiau în mizerie. Dar... „ce e val ca valul trece!”. Victoria armatei române făcù din nou ca buna stare să se întroneze pe meleagurile Dobrogei. 2) În războiu au murit cam 60 militari din Topalu.

1) *V. Helgiu* — Școala primară din Dobrogea — An. Dobrogei an. F No. 2 pag. 60 și următ.

2) Școala primară română n'a funcționat. Bulgarii, dorindu-ne binele, voiau să facă școală bulgărească, dar nu au reușit.

Descriere fizică

Satul se întinde pe două coline: *Canaraua* și *Volna*, iar *Valea Tătarului* și *Valea Muțuțuiului* îl despart în 3 mahalale. Prăvăliile și cârciumele sunt în centru.

Imprejurul satului sunt o mulțime de *tunuli* (gorgane), pe locurile mai ridicate. Cel mai de seamă este „*movila Drăgăicii*”, unde ar fi avut loc o luptă de moarte între „*Drăgăici*”. Alte numiri de movile și văi sunt: „*Vla(h)canara*, *Scrofeni*, *Cechirgê*, *Movila Săpată*, etc. La Cechirgê este un loc numit „*Cetate*” unde se văd ziduri groase de piatră. Odată cu exploatarea carierei de acolo se dărâmă și din cetate. S'a găsit o fântână adâncă săpată numai în piatră, precum și numeroase bassorelieuri, dintre care unele se vedeau, înainte de războiu, în muzeul regional din Constanța. După câte știu, nu s'a identificat până acum această cetate. În *Valea Tătarului* ca și pe tot lungul Dunării se exploatează cariere de piatră de var și de construcție. La Cechirgê straturile de calcar sunt învrăstăte cu șilex vânat și roșcat. În toate carierele se găsesc din abundență fosile din *era mezozoică* 1) La punctul numit „*Canaraua înaltă*” predomină belemnitiile și scoicile, iar spre Cechirgê coralul.

Prin anul 1912—13, mai mulți profesori au vizitat aceste cariere colecționând fosile. 2)

Se găsesc încă și izvoare sulfuroase și fieroase.

D-l Jean Stoenescu-Dunăre, inginer și profesor din Constanța, în vara anului 1923 a luat apă și nomol din ele pentru analiză. Rezultatul analizei îmi este însă necunoscut.

Pământul arabil al comunei nu este de o calitate bună; e mai mult nisipos. Este mult teren impropriu pentru agricultură. Po lișul dobrogean se termină repede cu faleze pietroase și înalte, în unele locuri, de peste 40 m. Apa se găsește la adâncimi mari. De multe ori nici la 35 metri nu se dă de apă.

Dunărea formează în ostroave „*jepsi*” (singular *jeppsă*) unde se prinde pește.

Intinderea teritorială. Cătune

Suprafața pe care se întinde vatra satului este de circa 250 hectare.

De comuna Topalu ține și cătunul *General Cernat*, localitate așezată pe ruinele vechiului sat turcesc *Calschiori* (satul

1) *I. Simionescu & T. A. Bădărău: Elemente de Geologie.*

2) La muzeul Universității din Iași sunt foarte multe exemplare găsite la Topalu și Cechirge

cetății), pe care Ion Ionescu dela Brad îl menționează ca sat dispărut. Pe o înălțime răpoasă de pe malul Dunărei, în fața Calachioiului, se află ruinele unui castru roman în formă de patruleter neregulat. Partea de N. E. are o lungime de 135 m.: cea de S. 110 m., iar celelalte două părți, conservate incomplet, par să fi avut aceleași dimensiuni. Deci, ssuprafața totală ar fi fost de 14 sau 15.000 m. pătrați 1) D-l *Vasile Pârvan* identifică castelul dela Calachioi ca fiind vechea *Capidava*. În urma unor săpături s'a găsit un fragment dintr'un altar ridicat în onoarea lui *Pius* și a *Caesarului M. Aurelius*. Inscripția a fost refăcută astfel:

*Iovi optimo maximo pro salutem
Imperatoris Titi Aelii Antonini
Pii et Aurelii Caesaris*

Numele dedicatorilor și atribuțiile lor lipsesc, dar s'a dedus că au fost *veterani et cives Romani consistentes ad canabas alae*

D-l *Constantin Brătescu* 2) presupune (în mod îndoelnic de altfel) că orașul *Neocastro*, menționat de geograful arab *Edrisi* dela curtea regelui Roger I al Siciliei, ar corespunde cu ruinele cetății dela General Cernat.

Când scad apele, locuitorii culeg din nisip monede bizantine și alte obiecte de metal.

De comuna Topalu a ținut și satul *Boascic*, care s'a deslipit în anul 1910.

Populația. Mișcarea populației

Un recensământ recent al populației nu s'a făcut; totuși, după relatările persoanelor oficiale 3), cifra populației comunei s'ar ridica la 2980 suflete (circa 500 familii). Toți locuitorii sunt Români.

Mișcarea populației pe ultimii cinci ani este:

<u>Născuți</u>		<u>Morți</u>	
În anul 1919 62	În anul 1919 117 4)
" 1920 109	" 1920 51
" 1921 86	" 1921 57
" 1922 74	" 1922 60
" 1923 104	" 1923 61

1) *V. Pârvan* — Descoperiri nouă în Scythia Minor (recenzia d-lui G. D. Petrescu) An. Dobrogei an I No. 4 pag. 658-60.

2) *C. Brătescu* — Dobrogea în sec. XII: Bergean, Paristrion, idem No. 1, p. 30.

3) După d. *D. Georgescu*, notarul comunei, căruia îi aduc mulțumiri pentru gentilețea cu care mi-a pus la dispoziție unele date.

4) În această cifră se cuprind și morții de războiu.

Lungimea vieții, în general, a scăzut. Oameni bătrâni de peste 100 de ani—cum erau odată—încep să devie rarități; aceasta din cauză că „s'au iuțit inimile la oameni”, îmi spune un sătean.

După cum se vede, natalitatea este destul de mare, ajungând câteodată îndoitul mortalității.

În anul 1923 au fost 25 de căsătorii. Tinerii, cari se însoară înainte de a fi făcut armata, sunt din ce în ce mai puțini. Vârsta mijlocie la care se mărită fetele este 19 ani. În prezent trăesc maritalmente, necununați, 10 perechi. Cauzele sunt multiple. Căsătorii cu dispensă regală de vârstă sau rudenie nu sunt. În privința divorțurilor nu avem nici unul în anul 1923.

E un curent puternic de strămutare la orașe și mulți locuitori s'au stabilit în Constanța, Cernavoda, etc.

Situația economică

Proprietatea funciură. Sub Turci, proprietarii de pământ, deși existau acte de proprietate, nu aveau locurile lor distincte și determinate. Loturile se trăgeau la sorț, așa că *proprietatea dura un an*. Cine voia să are mai mult, putea s'o facă fără să plătească arendă; dădea doar dijma din recoltă. Proprietatea funciură nu era privită de locuitori ca o bogăție. Cine voia să cumpere pământ dela statul otoman, ară locul și-l cultiva, și când venia *tapigi-ul*, se prezenta, și în schimbul sumei de 6 lei turcești (1,20 leu) de ha. primiă actul de proprietate (*tzpi*). Taxa se luă mai mult pentru costul timbrului și facerea actului.

După ocuparea Dobrogei de Români se face, la 1896, împroprietărirea a 450 de suflete cu câte 10 hectare: 9 ha. teren de cultură și 1 ha. islaz. În total proprietatea funciură se ridică la 6500 ha. întindere. Satul are 750 ha. de islaz în devălmășie. Statul are 650 ha. islaz și teren arabil, pe care-l dă cu arendă locuitorilor.

Proprietatea mare (peste 250 ha) și chiar cea mijlocie (80—250 ha.) nu există. Sunt numai trei locuitori cu peste 50 ha. 1) La 1896 nimeni nu voia să ia pământ, căci nărea prea scump. Pământul este foarte divizat după cum se vede.

Agricultura este ocupația principală a locuitorilor. Se seamănă mai mult orz și ovăz, apoi porumb, grâu, mei, dughie. Locuri steepe sunt destule. Îngrășămintele nu se întrebuințează. De asolament se uzează mult însă. Arătura se face numai cu vite. Pluguri cu aburi nu sunt și nici nu se simte nevoia din

1) Și maximum 80 ha.

lipsa de pământ. Porumbul se prășește, de obicei, o singură dată; de vre-o câțiva ani s'a luat obiceiul să se prășească de două ori. Secerișul se face mai ales cu mașini. Productele se păstrează în magazii, hambare sau gropi săpate în pământ și arse. Semănăturile sunt adesea stricate de gândaci, din cauză că nu seamănă toți la un loc aceeași specie de cereale, ci fiecare cum vrea. Asigurări de recolte nu se fac.

În anii buni se produce la ha:

orz	110 — 130	dublidecalitri
ovăz	140 — 150	”
grâu	100 — 110	”

Ziua de muncă cu palmele se plătește cu 80—100 lei, iar cu căruța cu doi cai 200—250 lei.

Un plugar de frunte poate recolta și 3 vagoane de cereale pe an.

Grădinăria. Locuri bune de grădinărit sunt. În anul 1923 au fost două grădinării: una făcută de câțiva locuitori din sat, și alta de bulgari. Apa se procură din Dunăre cu roata și cu motorul. 1).

Pomi roditori. Cultura pomilor roditori nu formează un capitol de seamă în economia satului. În genere pomii sunt negrijiți, necurățați de omizi și nealtoiți. Sunt mai cu seamă: zarzări, meri și corcoduși. Se obișnuiește să se facă din zarzări rachiu, dar nu pentru comerț. Fructele deasemenea nu se comercializează. Vii sunt foarte multe în comună. Cea mai întinsă este a preotului Oprescu. Majoritatea proprietarilor sulfatează via. După războiu a început să se planteze vița zisă „terasă” (Tereza), dar aceasta dă un vin inferior. Ar trebui altoită cu viță românească, pentru că ea rezistă înțepăturilor filoxerei. Pentru extragerea mustului strugurii se pun în saci și se storc cu picioarele. Prese sistematice nu sunt.

Păduri de esențe tari nu se găsesc. Locuitorii ard lemne de salcie din ostroavele Dunărei.

Plante textile. Cultura lor a decăzut aproape complet. Rar se mai seamănă ceva în.

Pășunatul și creșterea vitelor. Nutrețuri artificiale se cultivă pe o scară redusă. Pășunatul se face pe islaz și în bălțile Dunărei, unde de obicei ierneză vitele. După ultima catagrafie a animalelor (1923), în comună sunt:

1) Bulgarii au început — spre rușinea noastră — să ne concureze iar cu grădinăriile lor.

mânzați	450	cai	651	găini	2900
boi	600	măgari	5	gâște	345
vaci	673	porci	600	curci	42
tauri	6	oi	4000	rațe	100
bivoli	21	berbeci	300		

Vitele se îngrijesc bine. Se țin în grajduri. Mortalitatea la vite e uneori mare. Febra aftoasă la cornute și vărsatul la oi, sunt bolile cele mai frecvente.

Stupi. Dela războiu înapoi numărul crescătorilor a crescut mult. În sat sunt vre-o 450 stupi nesistematici. Se vând negustorilor pe prețuri bune (1800 lei perechea). Creșterea albinelor este puțin costisitoare și ușoară. Stupii se țin în ostrovul Balaban.

Gândacii de mătase se cresc foarte mulți. Femeile fac lucruri foarte atrăgătoare din borangic.

Lacuri și bălți (jepși) cu pește sunt multe. Pescuitul produce mult statului, deși exploatarea se face rudimentar.

Industria este reprezentată prin:

1) o moară cu aburi, capabilă să producă două vagoane în 24 de ore. Este proprietatea d-lui Petrache Ionescu.

2) o fabrică de apă gazoasă.

3) o mașină de scărmanat lână.

Carierele de piatră sunt exploatare de Societatea anonimă I. G. Cantacuzino din București și Frații Ghenciu & Spiru Dumitriu din Brăila. Prima are și o cale ferată îngustă (Decauville) pe o distanță de 5 km.

Exploatarea pietrei dă de lucru la vre-o 100 de lucrători.

Industria casnică decade. Totuși se lucrează și acum lucruri de casă, abale, etc.

Drumurile sunt rău întreținute, atât spre Cernavoda cât și spre Hârșova. Locuitorii se ocupă și cu cărașia, dar e o ocupație accesorie.

Comerțul. În sat sunt:

1) 4 cârciumi cu tot felul de băuturi;

2) 3 cârciumi numai cu vin;

3) 3 cafenele;

4) 5 prăvălii de manufactură și băcănie.

Toți negustorii sunt Români. Topalu are obor de cereale, unde cumpără negustorii din Cernavoda, Hârșova și Brăila. Se dau prețuri bune, egale cu ale Hârșovei, pe care de multe ori o concurează.

Laptele oilor se vinde negustorilor brăileni, cari fac fabrici de cașcaval în sat.

Sătenii cumpără vitele mai ales dela bâlciurile din Megidia și Hârșova.

Traicul. Locuința

Grija de căpetenie a săteanului este să aibă o locuință bună. Bordeele au dispărut. Casele, în majoritatea cazurilor, sunt compuse din o sală și două odăi. Sunt podite cu scânduri, dar sunt și din cele lipite cu pământ pe jos. Pe dinafară sunt văruiate și unele au brâuri roșii sau verzi. Au balcoane în față cu stâlpi de lemn sau piatră. Ferestrele sunt destul de mari și se pot deschide pentru aerisire. Curțile sunt împrejmuite cu gard din scânduri sau din nuiele de salcie împletite și sunt bine întreținute.

Mobilierul casei se compune obișnuit din: un pat de fier sau de lemn cu saltele de lână și plapomă și cu perine umplute cu fulgi, un dulap, mese, scaune. Pe pereți sunt prinse covoare lucrate artistic de mâna gospodinelor. Pe jos sunt scoarțe de casă. Casele se luminează cu petrol; *opaițul* a dispărut. Locuințele, în general, sunt sănătoase, și curate, mai ales acele unde se află și vre-o fată mare.

Imbrăcămintea și-o fac din postav de casă sau cumpărat din târg. Portul național românesc nu se vede. Bătrânii poartă pantaloni largi, ca o reminiscență din portul turcesc. Obiectele de găteală erau odată galbenii de aur, pe cari fetele îi făceau *salbii* și-o purtau la gât. Azi obiceiul a dispărut. Țăranii au început a se deda la lux; unii poartă ghete de lac!

Sătenii se hrănesc bine. Cresc păsări, porci. Legumele le cultivă singuri în grădină. Țin toate posturile. Pâinea o fac în casă și este excelentă. E și o brutărie, dar mai mult pentru lucrătorii de la cariere.

În linii generale traiul țăranului este bun.

O gospodărie de fruntaș rentează cam 100.000 lei anual.

Credite. Impozite. Finanțe. Administrație. Justiție

Spiritul de economie este răspândit în rândurile populației, afară de unii tineri, cari dau prea mult pe haine.

Prisosul de numerar nu-l depun la bănci. Creditul se procură dela negustorii de cereale, cari fac avansuri, dela instituțiile de credit și dela „Casa de împrumut pe gaj a agricultorilor”.

Banca populară „Dunărea”, înființată în 1903, are un capital de 60.000 lei și numără 400 membri.

Țăranii nu văd însă mare folos în băncile populare, spre paguba lor. Mai avem în sat o cooperativă sătească de păduri,

„Traian”, cu un capital de 4300 lei, dar a cărei activitate este... invizibilă.

Perceperea impozitelor se face ușor și la curent. Rămășițe nu există. Țăranul nu găsește apăsătoare impozitele și cu drept cuvânt, căci venitul la hectar s'a evaluat numai la 100 lei.

Bugetul comunei se prezintă astfel:

VENITURI		CHELTUELI	
ordinare	48.000		200.000
extraordinare	212.000	excedent	60.000
	<u>260.000</u>		<u>260.000</u>

Din suma de 200.000 lei se cheltuește: lei 100.000 pentru material și personal, iar restul pentru îmbunătățiri de ordin edilitar.

Comuna este prost luminată. Paza se face după legea poliției rurale, adică de către străjeri (*czraule*).

Raporturile dintre administrați și administratori sunt bune; bine înțeles că sunt și nemulțumiți. Distanța până la reședința plășei (Hârșova) este de 22 km.

Procese sunt multe și provin din certuri și chestiuni civile. Rezolvarea lor ține cam mult. Furturi și crime sunt rarități. Neînțelegerile dintre săteni ajung aproape totdeauna la împăciuire. Arbitrii de împăcaciune, cum se obișnuia odată, nu mai sunt luați în seamă.

Starea morală și Culturală

Instrucțiunea. Comuna Topalu are local-tip de școală construit în 1910. Școala a fost înființată în 1879. Duce lipsă de material didactic. Numărul copiiilor ce frecventează școala este de circa 300. Sunt numai doi învățători titulari; restul sunt suplinitori cu o pregătire foarte redusă.

Săteanul a început să simtă folosul școlii și nu mai este nevoe să fie amendat pentru ca să-și dea copiii la școală. Procentul analfabeților este totuși mare, mai ales la oamenii trecuți de 35 ani. Nu se organizează șezători morale și instructive; dar chiar dacă s'ar organiza, e îndoelnic dacă ar fi frecventate. Școala are o bibliotecă „Izvorul Luminei” cu vre-o 500 volume; e înființată de elevii normalști.

Sătenii nu dau cuvenita atenție învățătorului și din această cauză înrăurirea acestuia asupra lor este aproape nulă.

Serviciul militar influențează în bine asupra instrucției. Jocurile de noroc nu sunt obișnuite decât la anul nou. Iarna se

joacă totuși cărți la cafenele, și cârciume. În general locuitorii sunt cinstiți în daraverile lor; dar sunt și destui necinstiți, căci pădure fără uscătură nu se poate.

Cultul religios. Biserica s'a ridicat în anul 1896 prin contribuția sătenilor. Are 10 ha. de pământ. Veniturile sunt apreciabile, căci satul e mare. Locuitorii merg regulat la biserică, dar sentimentul religios scade. La zile mari preotul ține predici morale. El e mai respectat decât învățătorul. Comuna are cimitir împrejmuit. Cel vechiu se găsește în mijlocul satului și se văd încă cruci vechi cu inscripții slavone. Legea repauzului duminical nu se prea respectă. În afară de sărbătorile bisericești, sătenii țin încă multe sărbători păgânești ca: *Filipii (Chilichii)*, *Foca*, *Joia mânioasă*, *Caloiannul (Scaluenii)*, etc.

Sărbătorile naționale nu le țin.

Higiена. Gropi și băltoace pe teritoriul comunei nu sunt. De-a lungul șoselei principale sunt plantați salcâmi.

Se consumă cu preferință apa din Dunăre. Sunt și câteva puțuri, dar mai mult pentru adăpatul vitelor.

Boala cea mai frecventă este paludismul. Din boalele epidemice mai întâlnite sunt scarlatina și angina difterică. În 1913 am avut holeră și satul a fost izolat cu cordon militar. Aici e locul să spun că sătenii cunosc *un leac miraculos pentru holeră*: își deschid o vână dela un braț și lasă să se scurgă tot sângele vânos, până când curge sânge roș. Rana se închide și bolnavul se vindecă. În 1913 doctorul Rosenthal, îmbolnăvindu-se de holeră, în ghiarele morții a cerut să i se administreze leacul țărănilor și a scăpat cu viață. Ar fi interesant să se experimenteze acest tratament.

Locuitorii nu cred prea mult în doctor. Se lasă mai degrabă în voia lui Dumnezeu și a babelor descântătoare. Sunt fataliști: „dacă este să mori, tot mori, orice-ai face”, zic ei.

Alcoolismul prinde mereu teren. Oamenii au înfățișare voioasă și sunt voinici. Fetele sunt frumoșele.

Conștiința națională. Politica

Se resimte încă stăpânirea turcească care a imprimat oamenilor o stare de prostrație.

Conștiința națională la unii constă doar în faptul că-și zic Români. Cuvântul *patrie* nu-l cunosc, sătenii zic *țară*. Serviciul militar e considerat ca o pacoste. Tinerii pleacă în cântecele triste ale lăutarilor și în bocetele mamelor și surorilor! Despre Dinastie și Rege nu au nici o idee lămurită. În războiul

cel mare s'au purtat bine și au plătit tributul de sânge cu aproape 60 de morți.

De numele de Român au oarecare mândrie și consideră inferior orice alt popor.

După războiu săteanul a început să facă și el politică, dar nu are nici un criteriu de alegere a partidelor. Se înscrie și votează pentru cutare pentru că așa a făcut și cumnatul, nașul sau vărul. Votul universal nu i-a făcut grozavă impresie: o „angare” mai mult. De unde se vede că acordarea votului universal nu are nici un folos acolo unde o educație cetățenească premergătoare nu a avut loc. Așa cum sunt țărani azi, votul lor nu înseamnă conștiința lor politică, pentru motivul foarte simplu că nu o au.

Lupta pentru alegerea primarului este uneori înverșunată și în această privință are și cârciumarul un rol.

Incheere

Nota generală ce se desprinde din studiul comunei este: bună stare. E nevoie de conducători pricepuți și mai ales cinștiți, cari să lucreze pentru prosperarea ei. Se simte nevoia înființării unui debarcader, unde să acosteze vapoarele de pasageri. 1)

Topalu, 20/I/1924.

VICTOR MORFEI

1) La aceasta se opun Hârșovenii. D-l Duțu Papuc din Hârșova în o ședință a camerei de comerț a cerut și desființarea „oborului de cereale, care îi concurează.

Notă. Pentru lucrarea acestei monografii m'am servit de „Programul monografiei unei comune rurale” de A. V. Gîdei. Buc. 1905.

Din graiul dobrogean

Dobrogenii cu toate că vorbesc o limbă românească relativ literară, întrebuințează și ei multe provincialisme specifice.

În timpul vacanței de vară m'am gândit că ar fi bine dacă aş însemna unele cuvinte și expresii. Cele care mi s'au părut mai caracteristice le transcriu mai jos. Ele au fost culese *direct* din gura oamenilor din comuna Topalu, județul Constanța.

- năboiu*—curent de apă cu sloi de gheață și zăpadă (pe Dunăre).
orozan—tencuială care nu este netezită. În mod figurat: *tare ca orozanul, uscat ca orozanul*.
teș—porțiunea ce rămâne în pământ după tăierea (de jos) a unui lăstar.
lăstar—vlăstar (de salcie)... *Ferice de pădurar că se primbă prin lăstar...* (cântec popular).
a goghița—d. e.: *Ce tot goghițezi acolo? Ce tot moșăiești acolo?*
usci—maiă (numai la umplutul borșului).
zotcă—față, mutră.
perghel—cerc. Se face de copii când joacă „gioale” (arșice).
neleapcă—„*Vaca mea a fătat de neleapcă*” (înainte de vreme, la unul sau doi ani).
a se sghici—a se usca puțin.
strapazon—cuiul de care se prinde lopata la barcă.
dubă—lotcă, barcă.
bobaică, băbaică—lopata de la dubă.
vâslă—lopata cu care se ține cârma la dubă.
opacină—băbaică.
calafat—cârlul cu care se astupă crăpăturile lotcei.
blanc—catran.
savură—piatră mică, petriș.
sfarog—„Eu când sâr pește, îl pun în podul casei și se usucă de se face sfarog”.
aralâc—turcism: groapă. „*Cânel a căzut ghiuleaua, a făcut aralâc*”.

- viliatul*—soarta; spre ex. „*Aşa-i viliatul lui*”. Mai are înţeles de „cămin”: „*Mă duca la viliatul 1) meu*”.
- suian*—„scaunul” căruţii.
- a se înciocăla*—„*S'a mai înciocălat şi el*”.—*S'a mai înzdrăvenit, s'a mai îmbogăţit* şi el.
- a mâşmâi*—a bâjbâi.
- a moşmâi*—a se mişca încet de tot.
- cicârâc*—turcism: aparat rudimentar de tras îrele pe moşoare.
- briton*—Era obiceiul ca flăcăii să se tundă peste tot capul lăsându-şi doar un smoc de păr în faţă, pe care-l lăsa pe frunte până în ochi şi se numia *briton*. 2)
- meşi, târlici*—încălţăminte de postav.
- plaghie*—Ex. „*Vântul de azi noapte mi-a jîcut ovăzul plaghie*” (tot una cu pământul); sau: „*Vine plaghie pe Dunăre*” 3).
- prosie*—Un pământ nearat mai mulţi ani este „ţelină”; dacă se ară anul acesta, la anul viitor devine prosie.
- ştim*—ceiace rămâne între colţii daracului, după scărmanatul lânii.
- mogodici*—papură verde pe care copiii o găsesc foarte gustoasă la mâncat.
- tăvăluc*—instrument rudimentar de treerat.
- trişte*—noroc, soartă. 4)
- arioiu*—loc curăţat lângă arie unde se depozitează temporar *bucate* (cereale).
- primitea*—plasa cu care se îndepărtează necurăţeniile din bucate (la vânturat).
- viarbă*, plur. *vierbe* 5)—trei fire fac o viarbă; treizeci şi trei de vierbe fac o „jurughită” mică.
- odorob*—coş de nuiele pentru pescuit.
- vălătuc*—ciurlan.
- steajer*—propteaua înfiptă în mijlocul ariei pe care se învârteşte funia la treerat. Se într. şi expresia: *S'a strâns juria la steajer*.—*S'a apropiat sfârşitul*.

1) Vilaet?

2) Obiceiul a dispărut. Anul acesta am mai văzut „britoane” printre flăcăii bulgari dela Caranasuf.

3) Plaghie în înţelesul său riguros e o insulă plutitoare de plante aquatice. Vezi An Dobrogei, anul IV No. 2: I. Prodan: Insule plutitoare (plavie, plaghie, etc.)

4) În literatura cunoscută mie până acum o singură dată am întâlnit acest cuvânt, anume în: P. Ispirescu, Ileana Simziana, bibl. pagini alese din Scriit. Rom. No. 8 pag. 19: *Iară Ileana Simziana se căină şi se întristă în sufletul ei că n'avea trişte*.

5) Pronunţă în felul cum zic ţăranii la „vin” (un fel de ghiarbă)

- a se doolà (doholà)* 1)—„*Ne-am doholat de tot*”—am ostenit rău de tot.
- a coteli*—a scotoci.
- zăpor*—curent de apă, suvoi. Despre lucrurile în dezordine din casa unui leneş se zice că „*le-a adus zăporul*”.
- carşie*—*a apucat în carşie*—a luat-o în gât, în ambiţie.
- inat*—turcism: *a apucat în inat*—a apucat în carşie.
- ciorciobute*—mărunţişuri.
- orgina*—„*umblă dea orgina*”—bate câmpii.
- preacă*—*l-o da el dracu 'n preacă*—o păţi-o el odată şi-odată.
- mesuş*—turcism: „*te-ai pus la mesliş*”—te-ai pus la sfat.
- şap*—turcism: febră aftoasă 2)
- japşă*—baltă cu peşte.
- grind*—loc neinundabil (în ostroave).
- prival*—şanţul prin care curge apa din japşă în Dunăre.
- anafor*—curent circular de apă (pe Dunăre). Despre un om care se codeşte la treabă, *care dă cotigeaua*, se zice că *umblă în anafoare*.
- mahală (maală)* 3)—ex. *E maală multă*. E mult de lucru, e hamalâc mult.
- a mursecă*—a muşca; spre ex. *mi-a mursecat lupul un mânz*. 4)
- hălăciug*—desiş, mărăciniş.
- duduman*—voinic (şi cam necioplit) *căruia îi cludue pământul sub picioare*.
- a se plăviţà (plăiţà)* 5)—a se curăţa; ex. *Aş luà stambă d'asta dar se plăitează*, adică iese, se curăţa.
- prepelac (prepeleac)*—roată de plug fără obadă, numai cu spiţe. (azi nu mai se vede la nimeni).
- sovon*—bucată de pânză care acoperea faţa miresii (pe vremea turcului).
- otac*—conac. Mai multe *pluguri* fac otac împreună, adică se adună la un loc unde mănâncă, depozitează merinde, butoiul cu apă, etc.
- pogonici*—slugă numai pentru arat.

Topalu, 1923 Sept. 8.

VICTOR MORFEI

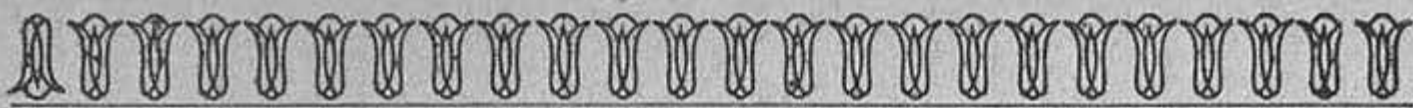
1) În vorbirea dobrogeană e foarte frecventă aspirarea lui *h* înainte de vocale. Astfel se zice: *aină* (haină), *doolat* (doholat) *aranghel*, şi chiar *Ristos* (Hristoc), *arman*, etc.

2) Cuvântul turcesc *şap* înseamnă *piatră acră*. Deoarece febra aftoasă se vindecă cu piatră acră, a luat numele de *şap*.

3) Cuvântul derivă cu siguranţă dela *hamal*, căruia unii îi zic *mahal*.

4) Numai muşcătura lupului e muşcătură.

5) Cuvântul l-am auzit dela o femeie ce nu-i originară din sat, căozi în Topalu el pare necunoscut.

RĂMĂI

(I. VON EICHENDORFF)

*Rămâi la noi! Rămâi și-ți vom așterne
Lumini de lună plină'n orice loc
Ne luminează sala licuricii
Și greerii ne vor cânta la joc.*

*Copila cea frumoasă, Bucuria,
Cu-a nopții adiere va veni;
Iar sub argintul furișat prin ramuri
Zeița cea mai mândră, Tu vei fi!*

MIHAIL PRICOPIE

SPERANȚA (EM. GEIBEL)

...Și dacă 'n jurul tău crud iarna
Zăpezi începe-a 'ngrămădi,
O, las 'o 'n pace să le-aștearnă:
O primăvară tot va fi.

In fața razelor de soare
Ridice-se ori câtă ceață:
Vor alunga-o ele totuși
Și tot va fi o dimineață!

Suflați, furtuni, suflați puternic
Căci nu mă 'ngrijorez de voi:
Cu flori și cântec primăvara
Se va întoarce iar napoi.

Când peste tot va fi verdeață
Și 'ntreg pământul ca un mire,
Cum va surâde către ceruri
Infiorat de fericire!

Iși va 'npleti din flori cunună
Cu roze-și va găti ogorul;
Ca lacrima, de bucurie,
Va curge limpede izvorul.

Chiar dacă 'nghiață toată firea
Tu, inimă, fii liniștită;
Pământului o primăvară
Tot îi va fi când-va sortită!

Iar dacă greu te-apasă grija
Și 'n viață chinuri îți presară,
Tu spuneți cerului durerea;
Când-va tot fi-va primăvară.

MIHAIL PRICOPIE

PE ȚĂRMUL MĂRII

(THEODOR STORM)

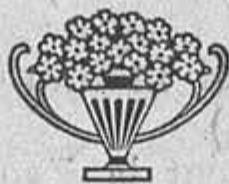
Din port pescarii sboară,
Amurgul a lucit;
Pe umede nisipuri
Amurgu-i oglindit.

Și păsări sure'n stoluri
Pe ape au trecut.
Par insulele visuri
In ceața ce-a căzut.

Nomolul forfotește
In tain' acum și el.
Stinghere păsări țipă...
In veci a fost astfel.

Din nou suspină vântul
Și tace-apoi; ca'n vis
Aud de-acuma glasuri
Ce trec peste abis.

Trad. de P. P. STĂNESCU

Scrisorile lui Kelemen Mikes

(1738 — 1740)

publicate de CONSTANTIN I. KARADJA

Un anticar, la Budapesta, ne-a atras acum câțiva ani atenția asupra scrisorilor lui Kelemen Mikes, scrise pe ungurește și foarte puțin cunoscute în afară de granițele Ungariei. Ne-am procurat cea mai bună ediție din opera lui Mikes (1906) și am însărcinat pe d. *Russo*, arhivar la fostul nostru consulat general din Budapesta, să ne traducă scrisorile datate din Cernavoda, Iași și București. Aceste scrisori fuseseră, cum am aflat mai târziu, cel puțin în parte traduse în limba noastră și publicate de d. *Oct. Prie* în „Unirea” din Blaj și d. Profesor *N. Iorga* ne-a dat o analiză critică a lor în Francisc Rakoczy al II-lea... Anal. Acad. Rom. II. Tom. XXXIII. Dat fiind însă că numita publicație ardeleană se găsește greu, mai ales în Vechiul Regat, credem că traducerea de față poate fi binevenită pentru punerea acestor scrisori la îndemâna unui cerc mai mare de cetitori.

Scrisorile lui Mikes au fost tipărite în mai multe rânduri în Ungaria (Szombatheli 1794, Pest 1861 și 1880, Budapesta 1905 și 1906), unde sunt considerate ca fiind de mare valoare literară, însemnate nu numai pentru stilul și limba, dar și pentru deslușirile prețioase pe care le găsim în ele despre epoca autorului.

Pentru străinul nefamiliarizat cu limba maghiară este greu de a culege note biografice despre Clemens sau Kelemen Mikes. Nimeni nu s'a ocupat de el în afară de Unguri, cari au scris însă toate în limba lor. 1)

Kelemen Mikes s'a născut la Zagon (Ardeal), în anul 1690, din părinți nobili Secui. De tânăr în serviciul principelui Francisc Rakoczy, plecă cu stăpânul său în surghiun în anul 1711. Prin Polonia și Franța ajunseră, după oboseală multă, în Turcia,

1) Bibliografia anexată la ediția 1906 a scrisorilor conține nu mai puțin decât 141 opere despre Mikes, toate însă, fără excepție, în limba maghiară.

În anul 1717, poftiți acolo de Sultanul Ahmed III, care spera să se folosească de principele pretendent ardelean în contra împăratului Carol. Războiul merse însă prost pentru aliații Turci și Francezi; pacea dela Passarowitz, 1718, adruncește ultimele speranțe ale lui Rakoczy. Pribeagul, care venise cu nădejde atât de mare în țara infidelilor, fu silit să accepte o locuință sărăcăcioasă și un modest tain la Rodosto, pe Marea Marmara. Aci muri Francisc II Rakoczy, în anul 1735.

Mikes, care rămăsese cu stăpânul său până la sfârșit, intră atunci în serviciul lui Iosif Rakoczy, fiul lui Francisc și moștenitorul pretențiilor sale asupra tronului ardelean.

În anul 1736 izbucni iarăși războiul între Turci și Ruși, cei din urmă obținând, după scurt timp, pe Austriaci ca aliați. Principatele deveniră, ca totdeauna, câmpul principal al operațiilor. Austriacii invadară Muntenia, în anul 1737, precum și Serbia și Bosnia; Mareșalul Munich ocupă Moldova cu armatele rusești. Oaspeții disprețuiți și săraci dela Rodosto începură iarăși, prin forța evenimentelor externe, să fie luați în seamă și să fie socotiți ca o armă în contra Austriacilor. Iosif Rakoczy fu poftit la Constantinopole în Decembrie 1737 și primi, puțin în urmă, la 25 Ianuarie 1738, un „*Hat*” dela Sultan, prin care fu recunoscut ca Domnitor al Ardealului, jurându-i bine înțeles fidelitate în schimb. 2)

Plecă a doua zi la Cernavoda, de unde trimise pe Mikes la București, pentru a saluta pe Domnitorul Constantin Mavrocordat. 3) La întoarcerea lui Mikes, fură mutați cu toți la Vidin, unde fură primiți de Turci cu pompă mare.

Speranțele lui Rakoczy erau însă să fie iarăși zădărnice prin stăruințele diplomației franceze care, temându-se că Turcii să nu fie zdrobiți, reușiră a mijloci prin iscusința ambasadorului francez, marchizul de Villeneuve, o pace între Turci și Austriaci, tratat care fu iscălit, după lungi tratative, la Belgrad, în Septembrie 1739. 4)

Din momentul când Turcii se hotărâră a începe tratatele de pace cu Austriacii, arma politică, reprezentată prin pretențiile și legăturile lui Rakoczy peste granița Ardealului, își pierdu

2) Cf. *Zinkelsen: Geschichte d. Osm. Reiches. V. p. 744 și Dapontes: Ephémérides Daces. ed. Legrand II. p. 64.*

3) Cf. *Ephémérides Dacs ed. Legrand II p. 70.*

4) Pentru amănuntele acestor tratative cf., între altele *Langier: Hist. des négociations pour la paix de Belgrade. Paris 2 vols 1768. 12°. (v. Schmeltau) Geheime Nachrichten... von E. C. v. R. Leipzig 1772, și înainte de toate, frumoasa carte a lui Vaillant: Une Ambassade française en Orient sous Louis XV, Paris 1887.8^o.*

valoarea; unilinta și sărăcia deveniră iarăși soarta pribegilor, la care se adăugă și boala lui Rakoczy. Fură mutați înapoi la Cernavoda, unde ajunseră la 19 Octombrie. Starea sănătății principelui era atunci desperată și moartea veni ca o izbăvire la 10 Noembrie 1738.

Cei câțiva credincioși, cari au înconjurat pe Iosif Rakoczy până la sfârșit, cerură atunci voea de-a se întoarce la Rodosto. Turcii însă nu îngăduiră aceasta, și Mikes fu silit să se ducă la Iași, prietenii lui Csaky și Zay fiind trimiși la Vidin și Hotin. 5)

Despre scopul urmărit de Turci prin aceste măsuri, știm numai că era în interesul lor de-a întreține legături cu toți nemulțămiiții din Ardeal, cel puțin până la încheierea păcii. Localitățile alese nu erau prea îndepărtate de graniță; nu știm însă, din nefericire, amănunte despre activitatea lui Mikes în acest timp, anii pe cari-i petrecu la noi fiind cei mai puțin cunoscuți din viața lui. Se știe numai cât a scris despre șederea sa în Principate. 6)

În Mai 1740 îi fu îngăduit să se întoarcă în sfârșit la Rodosto. Muri de ciumă tot acolo în anul 1762.

Ep. 133

Cernavoda, 19 Februarie 1738

Am ajuns aici, slavă Domnului, ieri, după multe greutăți, dar sănătoși. Eri a fost lăsatul secului, dar noi am început a posti chiar de eri, și dacă vom urma a posti tot așa, vom ajunge să flămânzim—căci aci n'am găsit nimic. Poate va fi mai bine mai târziu, căci vom rămânea aci câțva timp. Pe drum ne-a nins foarte mult, mai ales când am trecut munții. Aproape pretutindeni sunt sate frumoase bulgărești, unde am găsit de-ale mâncării și vin destul. 7) În aceste sate se găsește slănină destulă, care în Turcia este un mezelic rar de tot. Numai atât că trebuie să-ți faci mai întâi cruce în fața gospodinei bulgarce; numai astfel îți dă slăcina. Pricina e aceea că, dacă ar da slăcina unui Turc și ar vedea și alții, ar fi aspru pedepsită. Cernavoda se află într'un loc foarte urât; ea e un sat mare cu

5) Acești doi din urmă, murind după un timp, Mikes deveni șeful nemulțămiiților Ardeleni. Cf. *Hammer*. Hist. de l'Emp. Ottoman. Paris 1839. Tom XVI p. 9.

6) Cf. *Hurmuzaki*. Sup. I. vol. I. p. 508. Scrisoarea d-lui de Ville-neuve 1 Oct. 1737: „ Qu laissera a quelques seigneurs hongrois, qui avaient suivi le sort du feu prince Ragotski, la liberté de se dispenser sur les frontières dela Hongrie pour travailler pendant cet hiver à exciter dans ce pays quelque révolution”.

7) Autorul a străbătut Bulgaria, venind dela Constantinopole.

case frumoase. *Cei ce o locuiesc sunt pe jumătate Vaiahi 8) pe jumătate Bulgari, iar Turci puțini.* Sunt aci mulți negușori bogați, cari neguștoresc mai mult prin Ardeal. Casele sunt făcute toate la fel. Aș mai scrie dacă aș mai avea ce. Acum rămâi al D-tale...

Ep. 134

Cernavoda, 5 Martie 1378

Poate că matale ai și uitat a scrie; eu însă nu. De aceea scriu că eri m'am întors din București. Principele m'a fost trimis să duc salutări lui Constantin Vodă. 9) Acesta m'a primit cu multă cinste și a trimis de m'au adus cu pompă mare. Câtă vreme am fost acolo, Vodă m'a găzduit și tot așa mi-a dat și drumul. Dunărea am trecut-o încolo și înapoi fără să mă ud. M'am temut foarte mult să nu rămân în ea cu totul. Atunci aș fi umblat mai rău ca Sf. Petru. Epistola Vizirului a sosit astăzi și cuprinde fel de fel de promisiuni. În ea ne spune că i se vor da 30 sau 40 de mii de oameni, dar în privința aceasta sunt Toma Necredinciosul. La sfârșit scrie că trebuie să mergem de aici la Vidin. Pentru ce, Dumnezeu știe. Așa ne poartă ca pe niște copii și vrea să facă din noi sperietoare de păsări, căci Poarta crede că, de îndată ce vom ajunge la Vidin, toată Țara Ungurească și tot Ardealul vor fi călare și vor veni la noi. Poate ar fi așa dacă ar mai trăi bătrânul nostru Domn. Dar acum, să nu dea Dumnezeu să vină cineva la noi. Pe matale însă să te țină Domnul.

(Aci urmează două scrisori, tot din Cernavoda, descriind moartea lui Iosif Rakoczy, neavând însă nimic care să ne intereseze în mod direct.)

Ep. 148

București, 11 Iunie 1739

...Ce-ar fi dacă niște soldați vagabonzi și de nimic ne-ar ține calea, ne-ar lega și așa ne-ar trece în Ardeal? Ar fi un joc blestemat pentru mine. Aici ne-au primit cu cinste mare încăl afară din oraș. Într'o mănăstire ne aștepta și prânzul gata. Vodă trimise înaintea noastră pe secretarul său; tot acesta ne-a și ospătat din partea lui Vodă. Iar după prânz am intrat în oraș

8) Mărturisiri interesante pentru noi.

9) Maurocordato. Mikes sosi la București în ziua de 14 Februarie și pleacă de acolo la 18 Febr. Cf. Ephémérides Daces ed. Legrand II. p. 70.

cu pompă și în trăsura Măriei Sale. Și eu încep de acolo unde ar trebui să sfârșesc și fac ca acela care întâiu s'a cununat cu cine i-a fost rudă și pe urmă a cerut dispensă. La 5 am pornit din Cernavoda în bună societate, cu Ianoș Papai, care a venit aici să se vîdece, cu Domnișorul Zai și cu mine însumi, de și pe mine ar trebui să mă uit. Eri Vodă a trimis trăsura lui proprie după noi și am stat în fața lui—aproape un ceas am stat la el. E chior de un ochiu, dar mintea nu-i chiorăște de fel, căci are destulă, deși mintea lui e de culoare grecească. Căci mintea grecilor e de-o altă culoare; nu se poate zice că e cu totul neagră, dar e foarte întunecată, căci vecinic umblă numai să înșele pe alții. Vodă are grădină și casă afară din oraș. 10); acolo am fost în fața lui. Nu-i vorbă, stă în tabără acolo; dar oare nu trebuie să-și păzească varza? Ziua stă în casă, noaptea doarme sub cort; căci, când comandantul e în tabără, dacă ar fi și numai în grădina cu varză, și tot trebuie să stea acolo până când stă și comandantul în tabără. Vodă ne-a dat și o trăsură și cai de poștă, și iarăși, de aceea, cu ajutorul lui Dumnezeu vom pleca mâine mai departe. Ne-au dat și câțiva soldați Vlahi să ne însoțească, căci să ne apere nu așa crede. Totuși, cei puțin ar duce veste lui Vodă, dacă s'ar întâmpla să ne prindă.

Altă veste nu mai am decât că eri a trecut pe aci un soldat rusesc. 11) Merge la comandant. Nu e greu a ghici că umblă să pue pace. Cred că umblă tot calea cea veche. Nici când, dragă mătușă, nu a fost nevoie de o îngrijire mai mare a sănătății ca acum. Mai bine să-i dăm plată mai bună, numai să nu ne lase; căci eu la a mea trebuie să-i dau vin de Pitești—ce mare pedeapsă!

Ep. 149.

Iași, 21 Iunie 1739

Am sosit aci, dragă mătușă, cu bine. Până la Focșani am venit domnește în trăsura lui Vodă. Poate a fost chiar trăsura celui dintâi voevod al Munteniei. Oricum a fost, dar a fost o trăsură. Dela Focșani am venit tare încet, căci pretutindenea sunt cai de poștă foarte răi. Dar ce călătorie farmecătoare am avut! Nu vorbesc de vreme, căci a plouat într'una—mai ales

10) Cf. o descriere a acestei grădini precum și a conacului în *Jean Claude Flahet: Observations sur le Commerce et sur les Arts d'une partie de l'Europe...* Lyon 1766. 12°. I. p. 287. Această tabără se află „Ton Kampon” la câmp, aproape de Cotroceni. Cf. *Dapontes: Ephémérides Daces* ed Le-grand. I. p. 75.

11) Dapontes nu spune nimic despre vre-o asemenea solie. Mikes este poate greșit informat.

În Moldova eram ca niște cocoși plouați—dar nu pot admira îndeajuns locurile frumoase prin care trece omul dela București până la Iași. Ce păcat că pământurile acelea frumoase și bogate stau pustii. Căci, în decurs de două zile, doar odată dacă am dat peste locuințe omenesti. Eu niciodată n'am văzut locuri mai frumoase! Călătoria noastră a fost o plăcere; și o mireasă ar fi mers bucuroasă cu noi; căci dela București până la Iași ar fi călcat numai pe flori, care de care mai frumoase—câmpiile erau acoperite cu flori în tot locul, așa încât și caii călcau numai pe garoafe și ialele. Mai scurt, umblam printr-o grădină de flori. Dar ce spun? Nici nu cred să fie vre-o grădină cu flori de atâtea feluri! Dar dacă încântarea noastră ar fi fost și scutită de frică! de oarece ne puteam teme ca nu cumva niște vagabonzi să ne ație calea și chiar să ne omoare. 12) Am fi putut arăta firmanul împărătesc, dar știu că acesta nu i-ar fi împiedecat întru nimic și chiar cu forța tot ne duceau la Lobkovici 13) la masă. Noi însă nu doriām asemenea cinste. Păzitorii noștri, îndată ce zăriau un călăreț, cătau încotro e pădurea. Poți să-ți închipui, mătușă, cum am chiuit de bucurie când m'am văzut alături de munții scumpei mele țări. Aș fi intrat bucuros în Zagon, dar Domnul a închis dinaintea mea toate căile care duc într'acolo; căci al Lui e întreg pământul. Eri, la o leghe și jumătate dela oraș, ne găsirăm întâmpinați de secretarul lui Vodă 14) care, după ce ne salută în numele stăpânului său, ne urcă în trăsură și intrarăm cu pompă în oraș până la quartirul nostru. Azi dimineață Vodă, trimițându-ne vorbă că ne va primi în fața lui, ne-a trimis o trăsură, apoi ne-a primit cu ceremonie mare în corturi, căci și acest Vodă e în tabără. Am stat cu el aproape un ceas și jumătate. Acesta știe mai bine să se întrețină cu străinii; dar nici nu e mirare aceasta, căci el a fost șef-tălmăciu la Poartă. 15) După convorbire ne-au condus înapoi la quartirul nostru. Oamenii aceștia ne primesc acum astfel, căci așa au poruncă; dar mâine—poimâne nici nu se vor uita la noi; așa sunt Grecii, chiar dacă sunt ridicați numai o șchioapă de la pământ. Dacă cei ordinari dintr'înșii sunt căpușiți cu atâta îngâmfare, cum să nu fie atunci îngâmfăți și mândri când sunt puși să poruncească unei țări întregi? Muscalii se apropie de Moldova...

12) Toată țara era într'adevăr atuncea înțesată de hoți și satane. Cf. Ephémérides Daces II. p. 123.

13) Generalul austriac.

14) Atuncea domnia Grigorie Matei Glica la Iași.

15) Adecă Mare Dragoman.

Ep. 150

Iași, 22 Iulie 1739

Este o lună de când îmi trec timpul plictisindu-mă singur în orașul acesta neplăcut, căci și Domnișorul Zay a plecat de mult la Hotin. Am fost de vre-o câteva ori la Vodă, dar văd că zădarnică a fost osteneala mea până acum. Iar, ca să mă plictisesc, am prilej destul în fiecare zi, căci boerii aceștia sunt ca și urșii față de străini. Nu știu dacă o fac aceasta în urma firei lor, sau nu îndrăznesc să converseze cu străinii, dar sunt foarte sălbatici.

Am fost pe la câțiva din ei, cari aveau în pajură vulturul cu două capete—căci toți aceștia își coboară originea din familia Cantacuzineștilor—te pomenești că și găzduitorul meu e din neamul acela, cu toate că e croitor; am să-i examinez stema. Să vii aici ca un străin, să fii chemat la masă, după cum e obiceiul între oameni, la așa ceva să nu te aștepti de la urșii aceștia. Și eu mi-am propus să nu mă mai duc la nici unul din ei. Când merg la Vodă, mă numesc și pe mine „*Mărio ta*”, căci văd cum e Vodă cu mine. Dar altfel mă simt ca și când aș fi singur în oraș.

Nimeni nu mi-a arătat aici o așa prietenie ca mitropolitul. Când mă duc la el, mă vede cu bucurie și, ca să-mi arate cât e de bucuros de mine, mi-a trimis în mai multe rânduri și niște mâncări de acelea care sunt rare în orașul acesta. Asta am primit-o foarte bucuros dela dânsul, nu pentru daruri, ci pentru că îmi arată o așa inimă bună, și eu am aci o astfel de masă, că aș mai putea hrăni încă zece oameni pe lângă cei pe cari îi am.

Totuși, am norocul că se mai află și un pater italian cu care iau masa și vorbesc; căci, dacă nu ar fi acesta, nu aș mai deschide gura de fel, decât doar când mănânc. Dacă mi-ar fi dor să merg în cârciumă, acolo aș putea să vorbesc destul cu popii valahi, căci prin cârciumele de aici, lângă fiecare butoi sunt cel puțin zece popi, pe care-l înconioară ca pe un mort. Din toate acestea se poate vedea că nu mi se prea tocește limba...

Să vorbim dar puțin despre oraș și despre stările de aici. Orașul e pe o colină, într'un loc destul de înumos. Apa însă trebuie să o care de departe. De dragul a vre-o cinci-șase mănăstiri i se zice Iașului oraș; căci, după celelalte case care mai sunt în el, i-am putea zice numai sat. Negustoria o fac Ovreii și Armenii. Dacă ar fi aici voievozi stabili și de acei cari caută și folosul țării, s'ar putea dezvolta un negoț foarte întins, cu mult mai ușor și mai mare ca în București. Unde poate să fie

un pământ mai frumos și mai bun ca aici? Unde se poate mânca o carne de vacă mai gustoasă? Iar vinul acesta poate fi pus pe masa oricui—vinul de Cofnari poate fi gustat cu plăcere și cu deliciu chiar și de dame. Numai oamenii sunt ca niște fiare sălbatice: lasă să se părăginească pământul acesta admirabil de bun și de frumos și locuiesc prin păduri. Numărul boierilor e foarte mic; doar dacă sunt zece sau doisprezece cărora li se poate zice că sunt domni; pe ceilalți nu-i ia nimănă în seamă. Că sunt sub împărăția turcească e adevărat; dar mai adevărat e că sunt sub jugul Grecilor. Atât oficiile mari, cât și cele mai mici le au numai Grecii. Domnul fiind ales totdeauna numai dintre Greci, acesta favorizează pe conaționalii săi și dă crezare mai mult acestora și face cu boerii ce vrea. Și acum cine-i hatmanul cel mai mare și care poruncește tuturor ostilor? Fratele unui blănar grec foarte bogat. Și înaintea acestuia trebuie să-și plece genunchii toți boerii ceilalți.

Dar ce-mi pasă mie de toate acestea, când eu îmi mănânc pâinea și-mi beau vinul de Cofnar, plictisindu-mă atât de mult?

În fie-ce zi avem vești rele. Muscalii se arrogie de Hotin; toată lumea e îngrozită și se gătește de ducă... Dăunăzi a trecut pe aici un sol rusesc. 16) Se ducea în tabăra comandantului. Am fost și eu la Vodă și mi-am luat rămas bun de la el, căci eri a eșit de aci cu întreaga lui oștire și cu pompă mare. Dar ce fel de oștire? Nici nu se poate numi oștire, ci numai păzitori de vite. Un pașă e cu el, cu vre-o 40 sau 50 de oameni. Oastea lui întreagă, numărată bine, să tot fie de o mie și cinci sute de oameni. În urmă duceau tunurile grele care, la nevoie, pot fi umplute și cu niuci. Astfel aceștia au ieșit cu toții și ne-au lăsat aici. Să-mi bat capul, ce să fac? Atâta știu că Vodă a lăsat să fiu bine tratat și m'a lăsat în grija caimacamilor; căci a lăsat trei caimacami în locul lui, 17) cari sunt trei fruntași de aici—unul din ei e cancelarul. De păzit n'au să ne păzească aceștia. Pot să ne calce într'o noapte din Ciuc și ne găsesc în pat...

Ep. 151

Iasi, 23 August 1739

Pe aci lucrurile stau prost de tot. De când a plecat Vodă din oraș 18) nu se mai sfârșesc dezordinele. Toți se pregătesc,

16) Nemenționat de Dapontes.

17) Dapontes menționează pe Marele Logofăt și Marele Vornic Cantacuzino. Dapontes o. c. II p. 221)

18) Grigore Ghica pleacă în luna August la Scânteia și Vaslui (Dapontes o. c. II p. 291)

împachetează și sunt gata de fugă. Boerii și-au trimis nevestele de mult în păduri. Mai ales de când tabăra muscălească a trecut dincoace de Nistru, e mare frică. Și cei doi fii ai lui Vodă s'au făcut nevăzuți. În împrejurări așa de turburi, nici eu însumi nu știu ce să fac. Dacă aud cel mai mic zgomot, îmi închipui că sunt Cazacii în curte. Caimacamii vin deseori pe la mine, mă încurajează, iar eu îi rog să mă trimită în altă parte, căci ei, dacă se întâmplă ceva, pot încăleca când voesc; eu însă, cu cei patru sau cinci servitori ai mei nu am decât un singur cal.

Judecă și mata, mătușă dragă, în ce stare sunt: numai de când îți scriu această scrisoare, gazda mea m'a făcut s'o întrerup de trei ori, spunând că Cazacii se apropie de oraș. Eu o încurajez destul, dar însumi aș dori să nu mai fiu aici. De dimineață până seara nu umblă altă vorbă decât că vin Cazacii. Toți se roagă așa: „Și ne mântuește pe noi de Cazaci, Doamne”. Eu cer într'una Caimacamilor să ne trimită odată de aici. Ei mă asigură mereu că-mi vor purta de grijă. Dar eu sunt într'o neîntreruptă neliniște, cum n'am fost niciodată. Mai greu e că nu este nimeni cu care să schimb o vorbă. De aș putea cel puțin să scriu sau să citesc—dar nu se poate; dinaintea porții mele nu mai conținește zarva. Din propria mea putere nu pot să plec și nici nu se poate până când nu dă poruncă Vodă. Iar a fi aci, în mijlocul acestui popor îngrozit, e o nenorocire întregă... Pe la începutul acestei luni a trecut pe aici către Hotin poșta comandantului, care ducea veste că comandantul a bătut pe Nemți. Dacă e adevărat asta, se poate zice că e degetul lui Dumnezeu aici. Iară eri o altă poștă a adus vestea că au cucerit Belgradul. Toate acestea sunt vesti mari. Într'acolo Dumnezeu dă biruință Turcilor. Pe aici trebuie să fugă dinaintea Muscalilor. Numai Dumnezeu știe cum or fi toate. El înalță, El îngenunche...

Ep. 152

Iași, 3 Septembrie 1739

Trebuie să scrim iarăși despre Cazaci, căci niciodată n'ai putea vedea o mai mare groază ca cea de aici, mai ales de când au bătut pe Turci. Acum și Muscalii sunt în Hotin. 19) Ne putem, dar, cu adevărat teme de Cazaci. Bisericile sunt pline de lume, dar nu ca să se roage, ci ca să-și adăposteașca acolo lucrurile de valoare. Vodă s'a întors eri, numai că nu cu pompa

19) Rușii intrară în Hotin în ziua de 17 August 1739 (Dapontes o. c. II. p. 289).

băuturi alcoolice (țuică, drojdie, etc.) 33,80 la sută; făină 20 la sută.

Intre altele s'au analizat 15 ape de băut; 2 aliaje; 23 de ape gazoase; 10 brăgi; 404 vinuri; 349 băuturi alcoolice; 13 carne; 5 conserve; 15 făină; 2 pâine; 220 cafea boabe, 51 cafea râșnită; 65 ceai; 89 diferite condimente; 7 grăsimi; 76 undelemnuri; 86 uleiuri diferite vegetale; 7 de gras; 21 de lapte; 6 lapte de femeie; 3 brânzeturi; 12 oțet; 6 sânge, 306 urini; 5 suc-gastric; 10 petrol; 311 zahăr, ciocolată, miere; 5 rahat, halva, sirop; 11 colofoniu; 16 țesături; 1 parafină și 2 medicamente, din care unul nu corespundea formulei prescrise.

ANUL 1923.

S'au analizat în total 2526 de probe (2154 în anul 1922), din care 1437 (984 în 1922) au fost trimise de autoritățile de control sanitar (din orașul și județul Constanța, orașul Buzargic, Silistra și Călărași, precum și din județele Caliacra, Durostor, Ialomița și Tulcea). S'au găsit 122 (față de 366 în 1922) probe neregulamentare, ceea ce revine la 29,35 la sută. Din probele neregulamentare 216 au fost rău preparate și alterate, iar 206 falsificate.

Laboratorul a prescris denaturarea pentru 234 de probe neregulamentare, iar pentru 115 s'a dispus distrugerea.

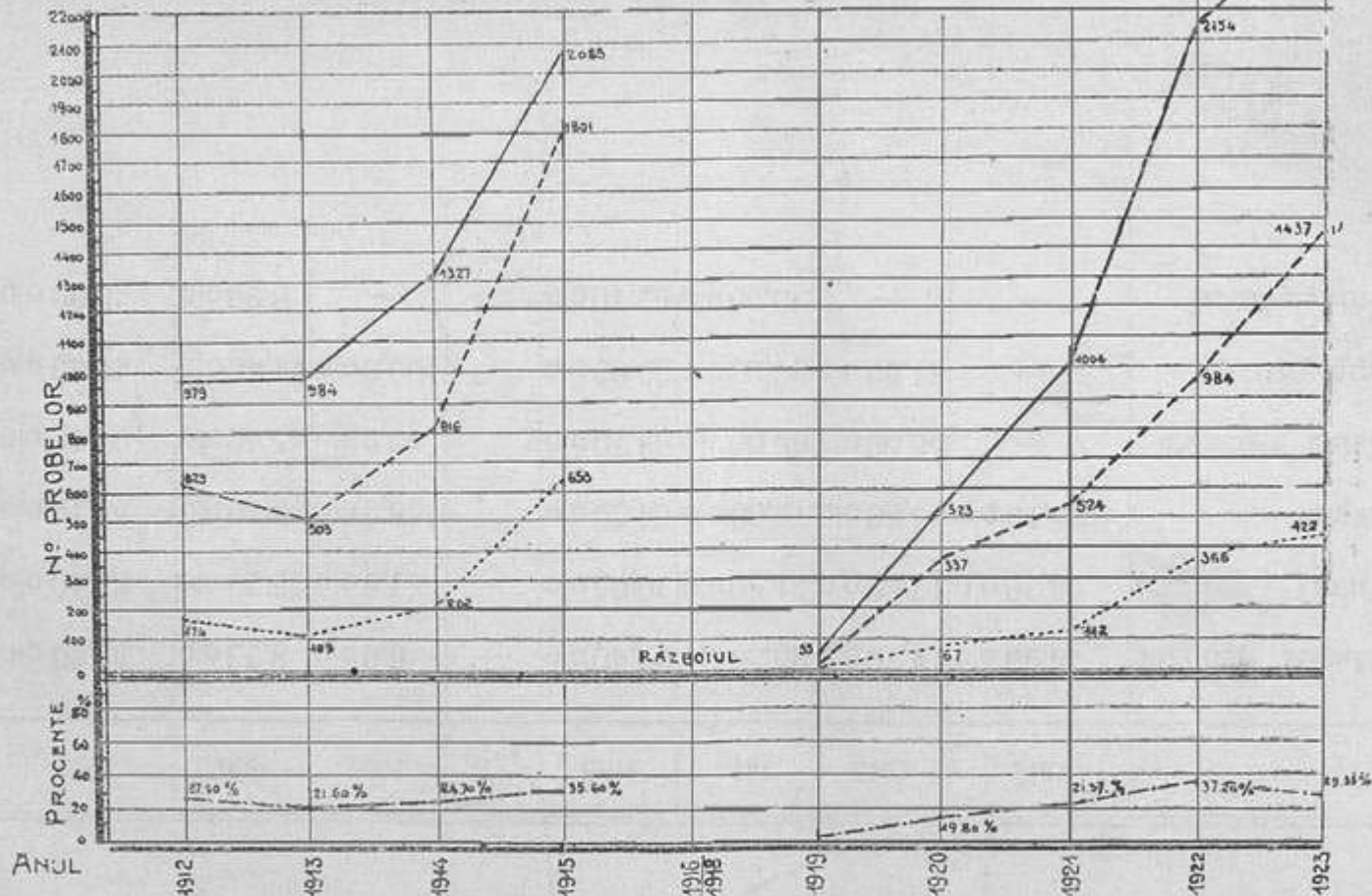
Numărul probelor trimise de alte autorități cum sunt cele vamale, administrative și judiciare, se ridică la cifra de 974 (față de 973 în 1922).

Probele cele mai des găsite neregulamentare din cele trimise de autoritățile de control sanitar în decursul anului 1923 au fost:

Cafea măcinată 100 la sută falsificate (94,10 la sută în 1922); lapte 57,10 la sută, (57,10 la sută în 1922); undelemnuri 65,50 la sută, (40,00 la sută în 1922); băuturi alcoolice 35,55 la sută (33,80 la sută în 1922); ape gazoase 23,45 la sută (47,80 la sută în 1922); vin 17,10 la sută (33,49 în 1922).

Făcând o recapitulare tabelară a diferitelor alimente și băuturi mai principale, găsite neregulamentare, începând din anul 1912 până în 1922 inclusiv, avem în procente:

	1912	1913	1914	1915	1916— 1919	1920	1921	1922	1923
Băuturi alcoolice	48,90 o/o	14,70 o/o	25,50 o/o	27,40 o/o	—	6,0 o/o	8,33 o/o	33,80 o/o	33,55 o/o
Vinuri	19,30 o/o	17,80 o/o	21,50 o/o	30,05 o/o	—	17,8 o/o	25,26 o/o	33,40 o/o	17,10 o/o
Lapte	25,70 o/o	45,80 o/o	75,00 o/o	64,50 o/o	—	68,5 o/o	58,10 o/o	57,10 o/o	67,10 o/o
Cafea măcinată	—	66,50 o/o	66,60 o/o	83,70 o/o	—	40,0 o/o	45,40 o/o	94,10 o/o	100,00 o/o
Ape gazoase	—	37,50 o/o	27,20 o/o	90,00 o/o	—	100,0 o/o	71,40 o/o	47,80 o/o	23,45 o/o
Untdelemnuri	—	—	30,00 o/o	62,70 o/o	—	—	8,90 o/o	40,00 o/o	65,50 o/o

LEGENDA

- Nº total al probelor trimise la analizã
- - - Nº probelor trimise de autoritãþile de control sanitar
- Nº " neregularmentare
- · - · Procentul general al probelor neregularmentare, din cele trimise de autoritãþile de control sanitar.

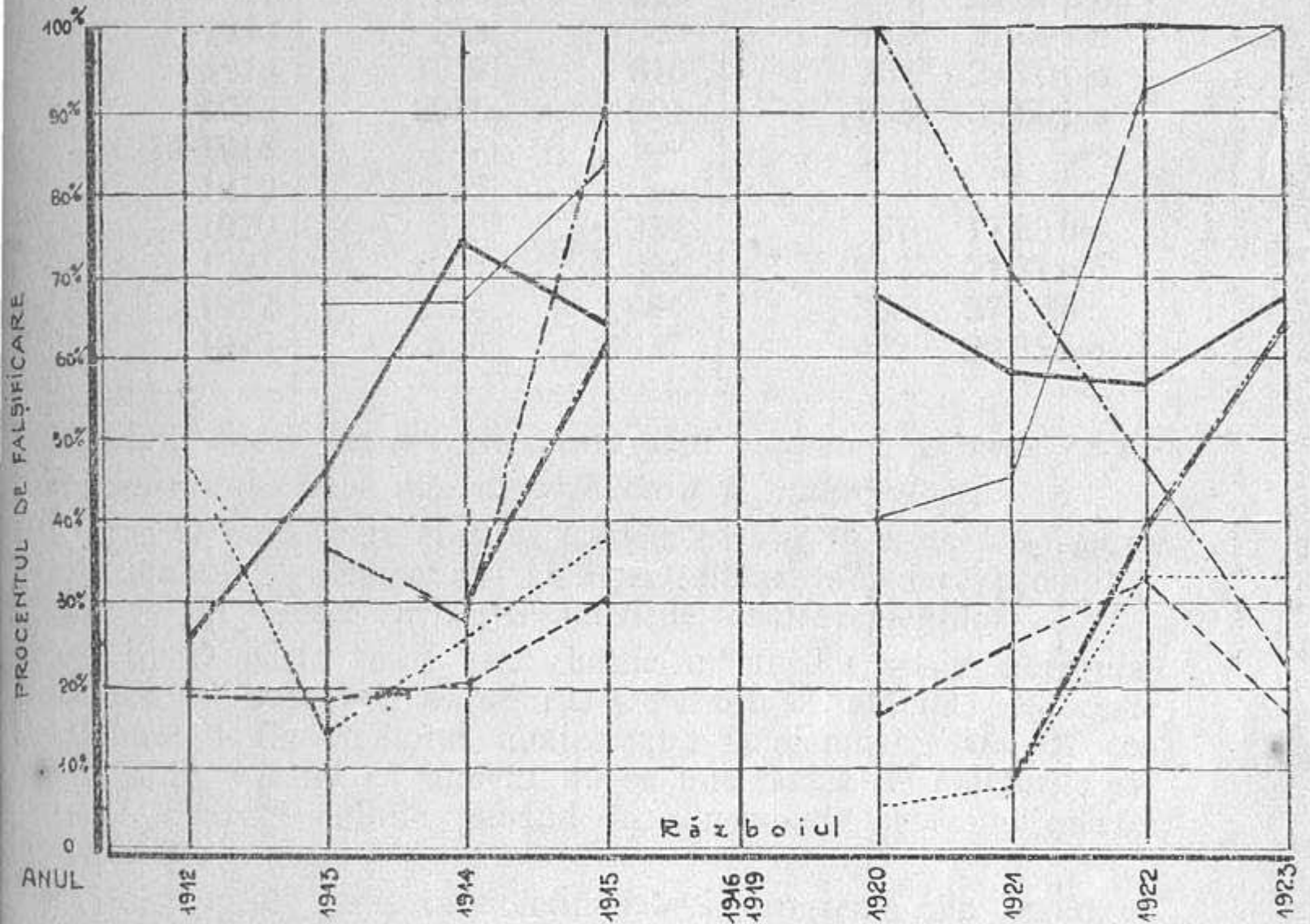
CHIMIST SEF,

Dr. Franz Jol

== LABORATOR DE HIIGIENA ==

== CONSTANȚA ==

== SECȚIA CHIMICĂ ==

== LEGENDA ==

Procentul de falsificare constatat de laborator, pe anii 1912 - 1923 la alimentele și beaurile trimise de autoritățile de control sanitar.

- Bauturile alcoolice.
- Vinuri.
- Lapte.
- Cafea măcinată.
- Ape gazease și limonăzi.
- Unt de lemnuri.

CHIMIST SEF,

F. Frangopol

cu concursul științific (bacteriologic și chimic) al Laboratorului Regional din localitate.

e) În fine, ar fi de dorit să se legifereze și urmărirea unor fraude uzitate în comerț asupra unor obiecte indispensabile și de trebuință casnică, cum sunt de pildă săpunul, petrolul, care de cele mai multe ori este rău rafinat și ar putea da loc, din cauza aceasta la incendii, periclitând avutul și viața oamenilor.

De asemenea din tabelele diagramelor anexate se deduc concluzii foarte interesante. Astfel o tabelă ne arată diagramele cu numărul total al probelor trimise la analiză.

Acest număr a depășit în anul 1923 cu mult cifrele medii ale ultimilor 12 ani.

O altă diagramă arată numărul probelor trimise numai de autoritățile de control sanitar, care număr este în 1923 mai mare ca cel din 1922, dar cu mult mai mic decât cel dinainte de război. Aceasta se datorește faptului,—dealtfel destul de cunoscut,—că lipsesc organele de control sanitar.

Diagramele, care reprezintă numărul probelor neregulamentare, se prezintă în 1923 în condițiuni mai mulțumitoare, decât cele din 1915 și 1922, precum și procentul respectiv neregulamentar.

Un alt fapt care reiese evident din studierea diagramelor, celorlalte tabele ale diferitelor alimente și băuturi trimise de autoritățile de control sanitar, este că procentul de falsificare al alimentelor pe 1923, la unele alimente, este în scădere (vin și ape gazoase), la altele este staționar (băuturi alcoolice), iar la altele (lapte, cafea măcinată, untdelemnuri) este în continuă creștere.

MONOGRAFIA SATULUI CARAMASUF

de V. I. SASSU învățător

(Urmare)

I. Instrumente muzicale

Cel mai obișnuit e *cavalul*. De el se servesc și ciobanii când sunt cu oile la pășune și tot cu el se cântă la horă, la nunți, botezuri și petreceri. Alt instrument este *cimpoiul* sau *gaida*, un fel de burduf închis. În partea de deasupra a burdufului este o țevă, prin care se introduce aer, iar în partea dedesubt este băgat un fluer cu șase găuri. Cel care cântă (*gaidargi*) ține burduful pe brațe, țeva în gură, de umflă burduful, iar cu degetele de la mâini formează pe fluer diferite cântece cu sunete pitigăiate și monotone. Alt instrument tot atât de întrebuițat mai e și *țibulca*, un fel de vioară în forma mandolinei. Are numai trei coarde. Când se cântă cu ea se ține în mâini, în felul violoncelului. Din acest instrument se pot scoate mai multe sunete. Vioara sau alte instrumente nu sunt cunoscute în sat.

II. Munca agricolă

Bulgarul seamănă mai mult grâu, orz și rapiță, mai puțin ovăz, foarte puțin mei și tot atât de puțin porumb. Cel mai mare proprietar nu pune decât 3—5 ha. porumb, iar ceilalți 1—3 ha. Nu pun mai mult, fiindcă nu-l întrebuițează decât la porci. Din această cauză nici nu-l cultivă cum trebuie și deci porumbul produce puțin. Păioasele în schimb, sunt foarte bine și intensiv lucrate. Seceratul se face cu mașini și prea rar cu coasa. Secera nu se cunoaște deloc. Treeratul se face cu cai. Câte 2—4—6 cai, sunt legați unul lângă altul trăgând după ei o piatră cu 4—6 muchii, numită *tăvălug*. Această piatră are proprietatea de a scoate boabele mai repede din spic și de a fărâma paie. După ce s'a bătut bine „*harmanul*” cu tăvălugul, se așează în urma cailor cu tăvălugul alți doi cai,

cari trag după ei un fel de sawie cu o singură talpă lată numită de Bulgari „dicane”, de Turci „diuven”, de Români „duen”. Această sanie are înfipte pe partea de jos bucățele mici de cremene, care taie și mărunțește paiele. Paiele bine fărâmate și tocate sunt foarte bine mâncate de vite. Celelalte unelte și mașini sunt cumpărate de la orașe: Constanța ori Tulcea.

III. Obiceiuri

La botez. Cine a cununat, tot acela e dator să boteze și copiii. Numai în caz când nu vrea nașul, din diferite motive, numai atunci finii pot să-și aleagă alți nași la copii. Când s'a născut copilul, se trimete știre despre aceasta nașei, ca să se pregătească. Atunci când s'a fixat ziua pentru botez, vine la casa lehuzei nașa ori nașul (*crăsnita* ori *crăsnicu*), ia copilul și pleacă la biserică împreună cu moașa. La biserică preotul slujește ca pentru orice creștin. După ce vin de la biserică, nașa și moașa se opresc în pragul casei. Lehuza se dă jos din pat și vine la ușe. Moașa aprinde lumânarea de la botez, o dă nașei care, împreună cu copilul, o dă lehuzei zicând de trei ori: „*zengu evreici, davai tigu ristenci*”, și l-am luat evreu și ți-l dau creștin. Lehuza dă copilul și lumânarea la altă femeie din casă, iar ea servește pe nașe de se spală pe mâini. Când trebuie să se șteargă nașa pe mâini, lehuza îi pune pe umăr un șervet (*peșchir*) și flori ori busuioac pe cap. După aceasta intră nașa în casă. Acum trimete nașa acasă la ea ca să se aducă darurile pentru fin: o plapomă (*iargon*), rochiță (*rocliciță*), cămășuțe (*rizite*), tichiață sau scufiță (*sepehi*), ciorapi (*ciorapchi*) fașe (*zuez*) precum și plocon ori dar pentru lehuza: un colac (*cacearc*) o găină (*cocoșchi*) și un fel de prăjituri făcute din ouă, lapte și făină și turnate cu lingura în untură ferbinte, (acestea se numesc (*tlgănicichi*), precum și o sticlă de raeniu și una cu vin. În acest timp, două țete mari se îmbracă frumos, ca de sărbătoare, și se duc de invită neamurile și vecinii. Invitații toți vin cu plocon pentru lehuza. După ce s'au strâns cu toții, se așează la masă și încep să se împartă darurile din partea lehuzei. O femeie așează pe umărul nașului o cămașă de pânză, iar pe umărul nașei o broboadă (*răcinic*) iar la ceilalți invitați câte un șervet (*peșchir*). După ce s'au terminat darurile de împărțit, se pun pe masă două farfurioare în care meserii pun bacșișul, într'una pentru copil (*dele*) iar în cealaltă pentru moașe (*babă*). Cel dintâi bacșiș îl dă nașul și pe urmă ceilalți invitați. Când s'a terminat și cu aceasta, se aduce la masă mâncare și băutură. În tot timpul mesei, se spun

multe glume și se face mare haz. După masă se duce fiecare acasă. Când pleacă nașul, ori nașa, i se mai dă un colac și o găină fiartă.

La logodnă. (godă). Vorbele pentru căsătorie se fac astfel: dacă băiatul și fata sunt din sat, ambii sunt cunoscuți de părinți; dacă unul din ei e dintr'un sat vecin se cunosc la *sbor*. Tatăl băiatului trimete doi oameni cu o ploscă cu vin la tatăl fetei, ca să-i ceară fata. Dacă din diferite motive nu se împacă, pețitorii se întorc înapoi cu plosca plină, tot cum au plecat. În caz când cererea în căsătorie e pe placul părinților fetei, pețitorii sunt bine și cu bucurie primiți. Acum pețitorii cinstesc pe toți ai casei cu vin din ploscă, apoi se întorc la cei ce i-au trimis și le spun că au făcut treabă bună. Când părinții băeatului au primit vestea aceasta, după câțva timp, se duc și ei și se înțeleg asupra logodnei, cu părinții fetei. În ultima săptămână dinainte de logodnă, vin în casa fetei mama băeatului și cu alte două, trei femei și se cinstesc cu mama fetei, bând rachiu ori vin. Sâmbătă seara, când se face logodna, logodnicul invită cu plosca la el pe toate neamurile, prietenii și vecinii. Pe de altă parte și mireasa invită, tot cu plosca, la ea acasă, pe toate rudele și prietenele ei. Fiecare invitat vine cu pâine, mâncare și și vin ori rachiu. Când s'au strâns toți invitații ginerelui, acesta împreună cu părinții și cu toți invitații pornesc în cântece și chiote la casa fetei, unde sunt așteptați. Părinții băeatului aduc fetei ca dar: o rochie de stofă, culoarea de preferință fiind albastră, o basma albă pentru cap (*răcinic*) galbeni (*allâni*) cordon de argint (*cuvănel*), o floare artificială, și un voal alb subțire și cu boabe albe. Tata băeatului are în mână o ploscă plină cu vin. De ploscă e legat un buchet de busuioc, un galbăn și un inel. Când au ajuns, le ies înainte părinții fetei. Dau mâna cu toții și se așează la masă. Acum tata băiatului dă plosca, cu tot ce are la ea, în mâna cuscruții care la rândul-i, chiamă fata și i-o dă ei. Fata bagă baera de la ploscă pe mâna stângă și începe să sărute mâna la toți, începând cu cei mai bătrâni. După aceasta socrul chiamă fata ca să primească darurile ce i le-a adus. Fata ridică șorțul 1) și primește darurile în el, apoi se duce în altă cameră să se gătească. Părul de pe cap e făcut coade, care atârnă pe spate; pe frunte se lasă o cărare. La cap, peste păr se leagă cu o cârpă neagră care are cusuți pe ea un șir de galbeni. Peste cârpa cea neagră se leagă cu basinaua cea albă adusă de socru, în așa fel ca să nu se

1) Șorțul se poartă continuu de către fete, dela 3-4 ani și până îmbătrânesc.

astupe șirul de galbeni, cari sunt așezați cam pe frunte pentru ca să se vadă. Peste basma pune voalul cel subțire cu bobite albe, iar într'o parte prinde floarea artificială. Deasupra voalului soacra îi pune un șir de lanțuri mici de argint, care au și niște frunzulițe mici tot de argint. Acesta e semnul logodnei și fata e datoră să-l poarte continuu 1) până la nuntă. Pe urmă soacra îi pune la gât și salba de aur ce-i dăruiește. După aceasta mireasa cheamă la ea pe logodnic și-i așează pe umăr darurile: o cămașă de pânză lucrată de ea, un brâu, o pereche de ciorapi de lână, iar logodnicul o dăruiește cu un galben. Acum vine o femeie din neamurile băeatului și ia pe tineri așa cum se găesc și-i duce în fața părinților. Aici femeia sărută mâna la cuscri și la ceilalți invitați, iar tinerii o imită. După ce s'a terminat și aceasta, logodnicul o se afară, unde este deja formată hora din fete și flăcăi și joacă și el. Logodnica rămâne înăuntru pentru ca să împarta daruri la neamurile logodnicului. Socrilor le dă câte o cămașă de pânză, la cumnate le dă câte un șorț de lână, iar la celelalte neamuri le dă câte un șervet. Când s'a terminat cu împărțirea darurilor se pune pe masă, o farfurie, în care se pune bacșișul 2) de către cei ce au primit darurile. Socrul ia farfuria cu bacșiș și i-o dă logodnicei, care când o primește sărută și mâna socrului. După aceasta începe să se aducă la masă mâncare în farfurii ori străchini. În tot timpul mesei este un om care are pe o tavă câteva pahare cu care servește vin la cei ce stau la masă. Când s'a ajuns cam la sfârșitul mesei, vin câte două fete, ori două femei și joacă în fața mesenilor un joc, cu multe mișcări din mâini și mlădieri din corp. După masă se începe jocul, care ține până la ziuă, când femeile se duc pe acasă să se culce, iar bărbații la cârciumă unde se îmbată bine, terminând astfel logodna. A doua zi după logodnă, mama băeatului vine la casa fetei în zorii zilei sub pretext ca să ia vasele ce au rămas de la logodnă. Adevărul acestei vizite e de a vedea cu ochii dacă la ei în casă este curat și dacă fata se scoală de dimineață și deci e gospodină ori nu.

La nuntă. Inceputul se face de *Vineri* de pe la ora 3 p.m. când două fete, din partea băeatului, se îmbracă frumos în haine de sărbătoare, umple plosca (*băclita*) cu vin și se duc de invită toate neamurile și vecinii, fete și flăcăi. Aceștia se strâng cu toții la casa mirelui unde cântă și joacă până *Sâmbătă* dimi-

1) La Bulgari femeile până mor rămân acoperite pe cap.

2) Toate bacșișurile ce se dau, constă din 1-5 lei — Cel mai mare bacșiș trebuie să fie al aceluia, care a primit daruri mai mari.

neața când se întorc pe la casele lor. *Sâmbătă* cam pe la ora 10 de dimineată două femei din partea ginerelui fac un colac mare (eacearc) și-l dau altor două femei. Se formează un cortegiu dintr'un șir de iete înainte, care se țin cu toate de bete și cele două femei cu colacul. Cu toate merg cântând și chiuind la o fântână din marginea satului. În fântână se toarnă puțin vin dintr'o sticlă, apoi se scoate o căldare de apă și se umple o cană. După aceasta fetele formează o horă și în mijlocul ei se bagă o femeie, care dă la fiecare fată câte o bucată din colacul adus și câte un pahar de rachiu. Cam pe înserat, se duc cu cana de apă la ginerică acasă. Ginerica ia cana, o varsă într'o căldare cu apă, așează căldarea la foc de se încălzește apa puțin și apoi face bae. Când a terminat baea se îmbracă și el ca ginere (zet). It părăsim aici pe ginere, fiindcă de acum el e gata pentru orice. Fetele, dela ginere se duc cu gaida ori țibulca, în cântece, jocuri și chiote cam așa: hi... li lu lu, strigăte de trei ori la intervale scurte, pe tot drumul până la nași (crăsniți). Ia pe nașe de acasă și se duc cu toate la mireasă. Nașa are într'o mână o cutie, în care are peteală, un buchet de flori de lămâiță, panglici de toate culorile, o pereche de cercei (minghiși) o lumânare și în altă mână o ploscă cu vin. Când ajung acolo, nașa își ia fina și o piaptână cu două coade pe spate (cusă). Ii pune peteala pe cap, panglicile la coade și florile de lămâiță la cap. Apoi nașa bea de trei ori din ploscă, iar fina face câte o plecăciune cu capul, după fiecare înghițitură de-a nașei. Pe urmă ia și mireasa plosca și bea și ea tot de trei ori și după fiecare înghițitură duce plosca la frunte. După aceasta nașa ia pe mireasă de mână și iese cu ea afară la horă, care este formată numai din flăcăi și fete. Când nașa a ajuns a treia oară la locul de unde a început, hora se strică. Acum mireasa sărută mâna nașei, iar flăcăii și fetele conduc pe nașe acasă, tot cum au adus-o. De la nașe 1) flăcăii și fetele se duc la mire acasă și iau de acolo un colac într'o față de masă (buscea) și o curcă (misircă) ori o găscă (pateă) și se întorc la nași acasă, unde se pune masa pentru bărbați și femei în timp ce flăcăii și fetele fac horă afară. Curca și colacul sunt date plocon nașului din partea mirelui. Pe la ora 9 seara, dormesc, în cântece și chiote, cu toții la mireasă, unde se opresc la poartă. În fața porții vine mirele însoțit de tatăl și de mama sa, împreună cu o cană cu vin și dau nașului de băut. Ginerile sărută mâna nașului, apoi intră în casă cu toții și se așează la masă. În timpul mesei vine în fața nașului ginerile

1) La flăcău se zice momăc, iar la fată mare muma.

cu o măsuță mică, rotundă, pe care are un colac, o găscă și o găină feartă și le dă nașului. Pe urmă ginerile ia o căldare cu vin și o ține pe degetul cel mic de la mâna dreaptă, face trei închinăciuni cu ea, după care o dă nașului. Nașul ia și bea din căldare, apoi împarte vinul la comesei. În timpul mesei vin câte două femei, ori două fete și joacă în fața nașului un fel de joc bătut. După masă fetele și flăcăii, afară de ginere, se duc de aduc pe mireasă împreună cu părinții și ceilalți invitați. Când ajung la mire, se opresc la ușe. Mama băeatului stă în fața ușii în casă și-i pune la gâtul miresei un șir de mărgele cu un galben (altân) la mijloc, iar pe cap îi pune un trandafir ori o floare artificială. Acum iese și mirele din casă și se așează afară alături de mireasă. Soacra (mama băeatului) îi ia pe amândoi de mână, îi bagă în casă și-i aduce în fața nașului, unde joacă cu ei. Apoi jocurile, cântecele și chiotele țin până la miezul nopții, când flăcăii și fetele duc mireasa înapoi la ea acasă. *Duminică* dimineața fetele și flăcăii, împreună cu două femei se duc de iau pe nași și se duc cu toții la mireasă. Aici nașa împreună cu două, trei femei trec cu mireasa în altă cameră și se apucă să o îmbrace și să o gătească de nuntă. Pentru aceasta mireasa îmbracă două cămăși (rizite) de pânză țesută în casă, două rochii de lână (vistane) tot în casă țesute, două șorturi tot de lână (pristilchi) și un fel de haină lungă până la genunchi și vătuită cu lână, iar sub ea are o bluză (polcă). Această haină lungă până la genunchi o îmbracă numai miresele sărace; iar cele bogate o înlocuiesc cu un fel de scurteică făcută din stofă bună de târg și blănită cu piei subțiri, de lap ori de vulpe. Pe cap întâi îi pune un fes roșu, peste care îi pune o cârpă neagră, care pe margini are cusuți galbeni. Această legătură cu galbeni se numește *ret*. Peste *ret* îi pune o basma tot neagră. În sân mireasa are o oglindă mică, cu ajutorul căreia își poate aranja mereu legăturile de pe cap. Acum mireasa rămâne așa, iar flăcăii și fetele duc pe nașe înapoi acasă, tot în cântece și chiote. După aceasta fetele și flăcăii se duc la ginere, îl iau împreună cu neamurile și invitații și se întorc la nași, îi iau și pe aceștia și cu toții apoi merg la mireasă. Aici se pune o masă mare la mijlocul căreia se află nașul și nașa. În timpul mesei vin în fața nașului două fete mari, care țin pe mâini un colac în care se găsește înfipt un băț cu un măr în vârf și un buchet de busuioc. Aceste două fete cântă colacului următorul cântec:

Priimni elhă comciulio.
Tea nie ză zlea
Tea e zădubrea
Zime ză zăvet letea

Ză seancă ine scăpă
Comciulio deset hilide
Pi tea praștă-mi
Pi tea zimă-mi.

După ce termină de cântat, dăruiește nașului colacul. După aceasta vine o femeie care are în mâini un colac cu o găină triptă, două fete cari au un cocoș (pitel) viu acoperit cu un șervet (peșchir). Cocoșul are la gât un șir de stafide și flori de porumb. Șirul are la mijloc un ardei roșu (ciușcă) cu vârful în jos. Cei cari văd acest cocoș fac multe glume pe seama șirului de stafide și flori de porumb și mai ales pe seama ardeifului roșu. Fetele răspund că dacă nu le este plăcut șirul, n'au decât să-l înlocuiască cu un șir de galbeni. După ce au încetat glumele fetele cântă cocoșului cântecul următor:

Ia și priimni sfatciulio
Ranină hată tea nie scăpă
Ză pet hilide triti praștă-mi
Dve ti zimă-mă.

Când au terminat de cântat dau cocoșul fratelui mai mare al ginerelei. Acum mireasa se așează la ușe cu toate lucrurile ce are de dăruit și chiamă întâi pe nașe căreia îi dă un sort de lână țesut în casă; apoi la toți frații și surorile mirelei dă câte un șervet; dacă ginerele are bunic și bunică, le dă și lor câte ceva. După aceasta nașa se duce de gătește mireasa cu voal și pefeală peste basmaua cea neagră. Când nașa a terminat de gătit mireasa, chiamă și pe ginere. Apoi ia o batistă și dă un colț miresei și unul mirelui iar nașa ține pe ceilalți: două. Ținându-i de batistă, îi duce pe amândoi la masă în fața nașului și a celorlalți cari sunt la masă. Acum nașa ține finii de batistă cu mâna stângă, iar cu dreapta apucă și sărută mâna la invitații mai bătrâni de la masă. Mirele și mireasa imită pe nașe. Când sărută mâna miresei, aceasta capătă bacșiș de la toți cei de la masă. După aceasta ies din casă și formează cu toții afară o horă mare neîncheiată, în frunte cu nașul, care ține pe fini de batistă. Când nașul a ajuns a treia oară la locul de unde a început hora se îndreaptă cu toții spre poartă și de aci la biserică. În urma cortegiului merge un băiat de 12—13 ani, care ține în mâini un steag format din o pânză roșie, una albă și un buchet de busuioc. Steagul roșu arată neș'itorilor că mireasa este fată, iar pânza cea albă arată vrednicia miresei, iar busuiocul e un simbol divin. Pe tot drumul până la biserică merge în urma mirelui și miresei o femeie

care șterge urmele tinerilor, având credința că dacă ar rămâne neșterse, răufăcătorii ar lua țărână de pe acele urme și fermecând-o ar face să moară copiii tinerilor căsătoriți.

Ajungând la biserică preotul face slujba obicinuită, iar când se învârtesc la „Isaia dăruiește”... în urmă lor se învârtesc și copilul cu steagul. Când s'a terminat slujba, nașul ia pe tineri de batistă, ies afară din biserică și se duc la casa mirelui pe alt drum decât pe cel pe care au venit, oprindu-se cu toții în afara porții. Acolo le ies înainte tata și mama băețului. Mama are două lumânări albe aprinse, un buchet de busuioc și o strachină cu făină. Acum rămân la un loc numai tinerii, și mama o ia pe o parte a lor, iar tatăl pe cealaltă parte și când se întâlnesc în spatele mirilor ia fiecare câte o mână de făină din strachină și o asvârle unul în altul. Această comedie se repetă de trei ori, în hazul tuturor nuntașilor. După aceasta tatăl mirelui desface mireasa de cordon ori bată și o pune după gâtul mirelui și miresei trăgându-i pe amândoi înlauntru la ușa casei. O femeie așterne o pânză peste pragul casei. Acum un cumnat din partea mirelui întreabă pe socru să spună ce dă băețului. Socrul spune că-i dă: ex.: boi, cai, căruță, oi, etc. apoi întreabă și pe soacră să spună și ea ce-i dă și ea spune că-i dă: curci, găște, găini, lucruri din casă etc. Apoi întreabă pe toate neamurile și pe nași și fiecare spune cu ce-l dăruiește pe mire. Când cei cari dau, spun, un om trage cu cuțitul câte o cruce pe zid deasupra ușei spunând că cel care dă să-i trăiască ce i-a mai rămas, iar cel ce nu dă să-i moară și ce i-a rămas, ori să le mănânce lupul (vălc). După ce s'a terminat cu mărturisirea darurilor intră în casă cu toții călcând pe pânză. În casă o femeie ține un pahar cu miere de albine, iar mireasa vără amândouă degetele arătătoare în pahar și unge de trei ori ușa prin care a licul. Pe urme imoae încă odată un deget și-i na pe la gura lui socrului și soacrăsei, cari spun în auzul tuturor slăcă bukă ;), dulce femeie.

După aceasta se așează cu toții la masă. Ca mâncare acum li se servește miere de pepene numită *met* și friptură, dacă nunta se face în dulce. 1) În tot timpul mesei, mirele și mireasa stau deoparte în picioare ținând lumânările de cununie aprinse. După masă nașul ia pe mire iar nașa pe mireasă și împreună

1) Limba bulgară fiind prea săracă, nu are un termen propriu pentru mireasă. Ei zic la femeile mai mici în etate bulcă ex. bulca Tudora etc. la femeile mai mari în etate le zic bule, ex. bulea Chirana etc. iar la cele bătrâne le zic babă, ex. baba Iova etc.

2) Cele mai multe nunți se fac în post fiindcă mâncarea e mai efțină, fasolea, cartofi, varză etc.

cu ceilalți fac o horă mare. Când s'a terminat hora aceasta, mirele și mireasa se retrag la o parte. Peste puțin timp flăcăii și fetele conduc pe nași acasă iar ei se împrăștie fiecare pe la casele lor, la nuntă nerămânând decât bărbați și femei. Pe la ora 8—9 seara se duc la nași bărbați și femei, îi iau și se întorc la mire acasă, unde iar se opresc în fața ușii, unde vine mirele și mireasa însoțiți de părinți, cu toții sărută mâna nașului și nașei, îi cinstesc cu câte un pahar de vin și-i poftesc înăuntru. Aici se așează din nou la masă. Socrii trimet cimpoiul sau țibulca la părinții fetei și-i invită pe toți la masă. În picioare, în fața nașului stă mirele și mireasa cu lumânările aprinse. Cumnatele miresei încep să împartă darurile cele mari. Nașului îi dă o cămașe, ciorapi și un șervet, nașei îi dă cămașe și pristilchi (șorț), soacrei îi dă cămașe și pristilchi, socrului cămașe și ciorapi. Mai dă cămăși la frații mirelui, dacă sunt, și șorțuri la cumnate, iar la ceilalți copii le dă câte un șervet. Toate aceste daruri sunt făcute numai din pânză țesută în casă. După ce s'au terminat de împărțit darurile se pun pe masă două farfurii, una la bărbați și alta la femei. În aceste farfurii trebuie să pună bacșișul, pentru mireasă, toți cei ce au primit daruri. După ce s'a strâns bacșișul, nașul strânge ambele farfurii, răstoarnă una în alta, chiamă pe tineri și le-o dă iar aceștia îi sărută mâna și se retrag în altă cameră. După aceasta se scoală de la masă și joacă cu toții cam o oră, în care timp toate neamurile miresei se duc acasă. Acum un om face semn nașului ca să iasă afară. Acesta iese nevăzut și după el vine mirele și mireasa. Mirele toarnă apă în mâinile miresei, iar aceasta spală pe naș pe față și-i pune un șervet pe umăr. Nașul după ce se șterge pe față, dă miresei un bacșiș, iar pe ginerică îl descheie la nasturii de la gât. Acestea toate terminate, nașul face semn nașei, care iese împreună cu toți invitații ei și împreună cu toate darurile căpătate sunt conduși acasă. Nașii sunt lăsați acasă iar femeile și bărbații se înapoiază la casa mirelui. Aici trei femei o duc pe mireasă într'o cameră, o desbracă până la cămașe, o despletește la păr și apoi aștern jos o saltea de lână (dușec). Femeile ies afară, iar mireasa se culcă pe saltea. După puțin timp intră ginerile, iar la vederea lui mireasa se ridică de jos și-i sărută mâna. Ginerica se desbracă și el până la cămașe și indispensabili. Acum mireasa îi trage singură indispensabili, având credința că numai așa va putea naște repede. În această situație stau cel mult o jumătate de ceas, în care timp ginerile trebuie să-și dea seama dacă mireasa lui a fost cinstită. Dacă tinerii sunt mai prostuți și când încep să se desbrace nu observă dacă geamurile și ușa sunt bine închise, cei de afară le

deschid și-și bat joc de ei că sunt prosti. După ce au terminat toată treaba, mireasa își schimbă cămașa și se îmbracă amândoi din nou. Mirele deschide ușa și cheamă înlăuntru pe cel cu gaida ori cu țibulca, deoarece singur acesta în afară de ginere trebuie să vadă cu ochii dacă mireasa a fost cinstită. Când acesta a văzut, trânteste cimpoiul jos și nu pleacă până nu capătă un bacșiș de la ginere. De la cimpoer află toată lumea despre cinstea fetei. Cei de afară când află vestea cea bună, aprind un maldăr de stut în mijlocul curții și fac cu toții horă împrejurul focului. Focul acesta simbolizează actul petrecut între ginere și mireasă. La caz când gine.ile a avut contact cu mireasa înaintea nunții lucru prea rar de altfel, atunci trebuie să se servească la iuțală și pe neobservate de sângele unei păsări. Dacă cimpoerul nu vede cămașa miresei până de sânge, atunci e mare încurcătură și teribilă rușine, deoarece a fost necinstită de alții. În acest caz intră în cameră bărbați și femei și o iau la bătaie trăgând-o de păr. După ce au bătut-o destul o duc înapoi la părinți și le cere zestre mai multă, iar dacă ei nu dau le rămâne fata acasă pentru vecinicie. În caz când toate lucrurile s'au petrecut așa precum trebuie, ginerile iese cu o sticlă de rachiu, iar mireasa cu o batistă de stafide și zahăr bucați și ginerile cinstește pe toți cu câte un pahar de rachiu, iar mireasa cu zahăr și stafide, iar cei ce beau zic (dă vi cistitu. !)

Apoi trei oameni își pun câte un șervet la căciulă (calpac) iar un altul își leagă o batistă roșie. Acesta ia o sticlă cu rachiu dulce, iar doi din cei dintâi ia unul un buchet de busuioc iar cel alt o batistă cu zahăr și stafide; cel care a mai rămas are să primească bacșișul de la tatăl fetei, unde se duc cu toții de îi duc vestea cea bună. Până la casa părinților fetei, merg în linișe și intră în curte unde iau un coș de paie ori un maldăr de stut și-i dau foc în fața casei. Pe urmă încep să joace împrejurul focului și să facă sgomot mare ca să scoale pe cei ce dorm în casă. Părinții nu ies din casă până ce nu sunt strigați de către cei de afară. Când au fost strigați și au ieșit, sunt cinșiți de către cei de afară cu zahăr și stafide, punându-le și câte un fir de busuioc după ureche și li se spun că fata a fost cinstită. După primirea acestei vești, părinții le dau bacșișul cîvenit, iar cei patru oameni se întorc la casa ginerului, se aprovizionează din nou cu busuioc, rachiu, zahăr și stafide și porcesc iarăși cu toții la casa nașului unde procedează la fel ca și la părinții fetei, spunându-le și acestora vestea bună.

Când se întorc de la nași e ziua, adică *Luni* dimineata.

1) Toate acestea sunt Duminica noaptea.

Toată noaptea și Luni toată ziua, mireasa nu are voie să doarmă. Luni dimineața mireasa sau bulca cea tânără face pâine (leap), mâncare (mance), plăcintă (milină) fără ajutorul nimănui. Cu cât gătește toate acestea mai bine și mai repede cu atât e de harnică și gospodină. Nu are voie să vorbească cu nimeni. Mătură prin casă, iar femeile îi împrăștie gunoii, în toate părțile și mireasa îl strânge la loc; aceasta se repetă de trei ori și se face ca un fel de încercare de a nu vorbi, la care este supusă bulca. Când totul este gata, vin cei patru oameni iar ea le dă de mâncat și de băut. După ce au mâncat cei patru oameni se aprovizionează cu de toate cele necesare și se duc de duc vestea și la neamurile mai cu vază. Pe la ora 10—11 dimineața se întorc înapoi la mire și mai iau cu ei încă cinci bărbați cu femeile lor și cu toții se duc de iau pe nași și îi aduc la mire. Aici se pune din nou masa și beau și mănâncă cu toții cam până la ora 3 p. m. După masă ies cu toții în curte. În mijlocul curții se află un scaun lung pe care se pun două perine, pe care se așează nasul și nașa. Acum vine mireasa și-i spală cu apă pe mâini și pe față, dărându-le și câte o perină (glaiță) de lână lucrată în casă. Apoi fac cu toții o horă și joacă aproape un ceas, după care duc pe nași acasă. *Marti dimineața* toate femeile din casa mirelui se apucă de scuturat, de vărui și de lipit pentru ca seara să fie curat. Se îmbracă ca de sărbătoare două fete mari, ump'u plosca cu vin și se duc de invită pe mama miresei și alte femei neamuri spunându-le la toate: „*mlogu zdravé at mama ut tati dá dodit na povrânchi*” și se strâng cu toate seara în casa mirelui, unde iarăși se pune masa cu mâncare și băutură. Masa și veselia ține cam până pe la ora 12 noaptea când se împrăștie fiecare pe la casele lor. După ce au plecat cu toții mireasa se apucă de scuturat, de măturat, de făcut pâine și mâncare pentru ca *Mercuri dimineața* să fie toate gata. *Mercuri dimineața* vin câteva fete din partea mirelui, o ia pe mireasă și o duc în grădină. Acolo îi pun un voal pe cap, iar alte fete din neamurile miresei îi strâng voalul și-l aruncă pe craca unui măr, ori alt pom. Un băeat de 10—12 ani ia voalul din pom și-l duce în casă, iar mireasa îi dă un bacșis. După aceasta, mireasa ia pe o cobiliță două căldări de aramă, goale, o mână de meiu și un ou și se duce cu toate fetele la fântână. O fată umple căldările cu apă, iar mireasa le varsă, răsturnându-le. Apoi ocolește de trei ori căldările, împrăștiind și meiuul ce l-a adus. Pe urmă întoarce o căldare cu fundul în sus și sparge și oul. De ce face toate acestea nu a știut nimeni să-mi răspundă. O fată umple căldările din nou cu apă și le ia de

le duce cu cobilița până aproape de ușe când i le dă miresei să le ducă. Mireasa după ce face puțin sgomot, pentru ca să fie auzită de ginerica din casă, duce căldările până la ușa casei. Mirele iese și vrea să bea apă, dar mireasa nu-l lasă. Ea vârtă un deget în apă și-l stropește, ginerile vârtă și el degetele în apă și o stropește și el, pe urmă se reped amândoi la căldări și le iau de le pun în *băcăriță*. 1) După aceasta mireasa sărută mâna mirelui, iar acesta îi dă un galben. Apoi mireasa chiamă în casă 10—12 fete și le îmbracă cu rochii, șorturi, ciorapi etc. de ale ei. iar fetele se duc de se plimbă prin sat strigând: *buleo dă dodii na otcărio*. După aceasta vin fete acasă, umplu plosca cu vin și se duc de iau pe nașe de o aduc la mire, unde beau și mănâncă cu toate până pe la ora 4 p. m. În camera unde este pusă masa, mireasa are așezată pe o sfoară toată zestrea ei (ceiz) pentru ca cei ce o văd să o laude prin sat că are zestre frumoasă. Toate femeile care vin la masă aduc daruri miresei. După masă se duc cu toții pe acasă și de abia acum nuntașii respiră ușurați că au terminat cu nunta.

1) Un lemn lung bătut în perete cam la un 1 m. înălțime dela pământ și care are în el mai multe cue de lemn ca și un fel de cîer.

Legenda Mârleanului

Comuna Mârleanu e situată, în întregime, între deal și Dunăre.

Ori cât s'a sporit în timpul din urmă numărul locuitorilor și a crescut întinderea comunei, nici o casă n'a trecut de linia dealului; toate se opresc aici, căutând să se întindă în jos, pe șesul de pe malul drept al Dunărei.

Așezarea aceasta nu e întâmplătoare. Ea își are legenda ei. Iat-o!

Cică de mult, de mult, pe vremea când se prindeau ostașii cu arcanul și rămâneau în oaste câte 20—30 de ani, venise rândul comunei Mârleanu să dea și ea un om pentru oastea țării.

Neafiându-se nimeni să se ducă de bună voie pe atâta timp de acasă, oamenii stăpânirii au prins cu arcanul și ridicat cu puterea pe un biet Românaș care se nimerise să fie atunci la îndemână.

S'a svârcolit bietul om: să scape, a răcnit, a țipat, s'a rugat să-l lase, că-i om însurat și să ia mai bine pe altul, fără nevastă și copil. Totu! a fost degeaba. Nimeni nu l-a ascultat, nimeni nu l-a luat în seamă.

Timp de douăzeci de ani comuna Mârleanu a avut pace din partea oștirii. Nu i s'a cerut să mai dea nici un om.

La douăzeci de ani, însă, iarăș vin oamenii stăpânirii să ducă un om de oaste din Mârleanu.

Și cine s'a nemerit să fie și de astă dată alesul?

Fiul celui prins cu arcanul înainte cu douăzeci de ani!

Bag seama ceasul cel rău ori nenorocul care se leagă de unii oameni mai altfel decât scaiul de oaie.

Destul că, văzând acum nefericitul părinte cum sunt unii

Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial 1914-1918

de TEODOR BALAN, profesor la Liceul „Aron Pumnul”
(Cernăuți, 1923, Editura autorului)

Ce se petrecea în Bucovina în vremurile liniștite, anterioare anului 1914, se știa din cele văzute, auzite sau citite,—dar ce-a fost în timpul războiului 1914—1918 nu s'a putut ști cu adevărat. Astăzi de-abia și anevoie se poate trage perdeaua de pe fapte petrecute, unele în plină lumină, altele în întuneric, toate însă tănuite de autoritățile austriace ca fapte săvârșite în interesul ideii de stat habsburgic. D-l Teodor Balan arată dela început greutatea de-a aduna și lumina faptele ce expune,—D-sa a răscolit arhivele autorităților din Bucovina și archiva curților marțiale din Viena, aproape 20 de curți marțiale, pentru a strânge și verifica faptele expuse.

Înainte de războiu populația Bucovinei își ducea viața înăbușită de dispozițiile regimului austriac, care asupra naționalităților servindu-se de una în contra alteia.

Vechea Bucovină, țară și populație românească, în imediată apropiere de Galiția și făcând dela răpirea ei până la 1862, o singură provincie cu Galiția, a fost invadată de elemente *malo-ruse*. La aceste elemente conștiința națională începu să se desvolte după 1848, din cauza contactului cu armata rusească chemată a liniști revoluția ungurească, iar această conștiință le arăta ca ideal panrusismul.

Austria le-a lăsat oarecare libertate de manifestare; dar, spre a o întoarce în contra Rusiei, a lansat ideea formării unui stat, Ucraina, ce urma să se rupă din Rusia. Lucrul ar fi progresat dacă propaganda panrusă din Moscova și Petrograd prin

- 352 „ 3 în loc de : crucaefolius, citește erucaefolius.
 „ „ 9 în loc de : psaeoides, citește : poaeoides.
 „ „ 18 în loc de : Ischaenum, citește : Ischaemum.
 „ „ 22 în loc de : caspira, citește : Caspica.
 353 „ 4 în loc de : tumentosa, citește : tomentosa.
 „ „ 16 din jos în loc de : natans, citește : nutans.
 „ „ 7 din jos în loc de : lucidium, citește lucidum.
 354 „ 14 în loc de : Curături, citește : Tăeturi.
 „ „ 15 „ „ „ „ „ „
 „ „ 31 „ „ „ Ligustum „ Ligustrum.
 „ „ 1 în loc de : paturi „ păduri
 „ „ 4 în loc de : Comus, citește : Cornus.
 356 „ 1,2 în loc de : atrorumbens, citește : atrorubens.
 „ „ 7 în loc de : inctoria, citește : tinctoria
 „ „ 19 în loc de : Bitalba „ vitalba
 357 „ 1 în loc de : crucifolius „ erucifolius
 358 „ 18 în loc de : Galum „ Galium
 359 „ 1 în loc de : Morantae „ Marantae.
 360 „ 24 din jos în loc de : Neilreicsii citește : Neilreichii
 361 „ 20 din sus în loc de : II citește : H.
 „ „ 9 din jos în loc de : L „ S.
 362 „ 20 din jos în loc de : Sartonii, citește : Sartorii.
 364 „ 14 în loc de : Dvingia, citește : Divingia.
 365 „ 24 în loc de : Gynodon „ Cynodon.
 „ „ 12 din jos în loc de : Ceutaurea, citește : Centaurea.
 366 „ 1 în loc de : Dactlis, citește : Dactylis.
 „ „ 1 în loc de : Goloniat, „ Golomăț
 368 „ 1 din jos în loc de : acanthoipes, citește : acanthoides.
 369 „ 8 în loc de : Cahmaepitys, citește : chamaepitys.

MULȚUMIRI

Aducem viile noastre mulțumiri următoarelor instituțiuni persoane, care au binevoit a sprijini bănește tipărirea revistei „nălele Dobrogei”.

Prefectura de Constanța	3000
Ziarul „Dobrogea Jună” (rabat la tipărit)	2650
Prefectura de Caliacra	1500
Sfatul Negustoresc—Constanța	1500
D-l Lescovar—Constanța	540
D-l Tacorian—Caraomer	20

COMITETUL.

Colecția „ANALELE DOBROGEI” pe cei patru ani trecuți:
ediția pe hârtie de tipar: 240 lei fiecare an
ediția pe hârtie velină: 400 lei „

Cererile și sumele se trimit d-lui C. *Brătescu*, profesor, Constanța.
Din Anul V, „Analele Dobrogei” vor apărea odată pe an,
chip de anuar. Prețul se va fixa ulterior.
